



Haridusest väljalangevus: fookus kutseharidusel

I osa

Väljalangevuse põhjuste ja ulatuse analüüs

Haridusest väljalangevus: fookus kutseharidusel

I osa

Väljalangevuse põhjuste ja ulatuse analüüs

Eessõna

Haridustee katkemine on seotud töötuse, sotsiaalse tõrjutuse ja vaesusega. Võitlus haridusest väljalangevusega on Lissaboni strateegia osana olnud Euroopa Liidu prioriteet alates 2000. aastast; 18–24-aastaste väljalangejate osakaalu vähendamine alla 10% aastaks 2020 on strateegilise raamistiku „Haridus ja koolitus 2020“ eesmärk. 2014. aasta andmed osutavad, et Euroopa on sellest eesmärgist ainult 0,9% kaugusel, kuid siiski ei suuda 4,4 miljonit noort keskharidust omandada. Samuti osutavad andmed, et olukord on riigiti väga erinev. Edu on võimalik saavutada üksnes mõistes kõige suuremas ohus noori paremini ja tegeledes nendega aktiivsemate strateegiatega abil.

Äärmiselt oluline on haridusest väljalangevust õigel ajal ennetada. Ohumärke võib riskiolukorras õppijate juures täheldada juba varem. Kui väljalangemisohtu on õigeaegselt märgatud, on rohkem lootust hoida noori haridussüsteemis suhteliselt lihtsa sekkumise abil ja saavutada paremaid tulemusi vähemate ressurssidega. Kui õppijad on juba välja langenud, on neid kooli tagasi tuua seda keerulisem, mida kauem nad on haridussüsteemist eemal viibinud. Seda suurem on ka tõenäosus, et nad hakkavad edasiõppimise asemel tegema midagi muud, näiteks lähevad madalapalgalisele tööle.

Euroopa statistika on seni võimaldanud jälgida üksnes üldist haridusest väljalangevust ja paljud küsimused on jäänud vastuseta. Kui palju õigupoolest katkestatakse õpinguid kutsehariduses? Mis põhjusel? Kui paljud väljalangenud naasevad haridussüsteemi? Kui paljud valivad kutsehariduse teise võimalusena? Kui paljud kokkuvõttes lõpetavad? Käesolev kaheosaline uuring keskendub neile küsimustele, käsitleb Euroopa Liidus kasutatavaid väljalangevuse vastaseid lahendusi ja annab poliitikakujundajatele infot probleemiga tegelemiseks.

Kutseõppurite seas on katkestamise probleem eriti akuutne, aga uuring osutab ka, et kui kutsehariduses osalemise määr ja lõpetajate osakaal on kõrged, on kutseõpingute katkestamise määr madal. Kutseharidus võib olla osa lahendusest, kuna aitab hoida väljalangemisohus õppijaid haridussüsteemis ja tuua haridusse tagasi need, kes on õpingud katkestanud ⁽¹⁾.

Väljalangevusega tegelemiseks on vaja koostöölastada olemasolevad algatused ja strateegilised koostöösuhted poliitikakujundajate, haridustöötajate, tööandjate, ametiühingute ja kodanikuühiskonna vahel. Euroopa riigid ei peaks

⁽¹⁾ Vt Cedefop'i videot õppijate lugudega sellest, kuidas kutseharidus on toetanud nende otsust jätkata õpinguid ja tööotsinguid. <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/videos/role-vet-combatting-early-leaving> [vaadatud 17.8.2016].

üksnes püüdma vähendada väljalangenute osakaalu – peaksime andma oma parima, et õppijad tajusid haridust olulise, tähendusliku ja kaasahaaravana. Kutsehariduse strateegilisest tähtsusest selle eesmärgi saavutamisel annab kaudselt märku Euroopa uute oskuste tegevuskava, milles rõhutatakse selgelt vajadust oskuste arendamise ja ajakohastamise järele. Cedefop jätkab liikmesriikide toetamist ja käivitab 2017. aastal poliitikakujundajatele, haridusekspertidele ja analüütikutele mõeldud e-keskkonna, kust võib leida juhiseid, häid näiteid ja nõuandeid haridusest väljalangevuse ennetamiseks ja vähendamiseks.

Joachim James Calleja
Direktor

Tänuõnad

Väljaande koostas Cedefopi õppimise ja töölase konkurentsivõime osakond Antonio Ranieri juhtimisel. Cedefopi ekspert Irene Psifidou vastutas väljaande ja 2013. aasta oktoobrist 2016. aasta juulini tehtud uuringu eest projekti *Early leaving from education and training* raames.

Väljaannet retsenseerisid Cedefopi eksperdid Marco Serafini ja Daniel Scheuregger.

Cedefop avaldab uuringu läbiviimise eest tänu konsultatsioonifirmale ICF.

Cedefop tänab ka kõiki osalenud riikide sidusrühmi, sotsiaalpartnereid, ettevõtteid, kutseõppeasutusi ja praktikuid ning õppijaid, kes andsid infot konkreetsete riikide ja meetmete kohta ⁽²⁾. Eraldi tänu väärivad kõik need, kes osalesid 2014. ja 2015. aastal aktiivselt kahel Cedefopi korraldatud valideerimisseminaril ja arutasid esialgseid uuringutulemusi ⁽³⁾.

Töö teostati vastavalt Cedefopi raamlepingule
2013-FWC25/AO/ECVL/IPS-ARANI/EarlyLeaving/OO5/13

⁽²⁾ Kõigi intervjueeritute loetelu on anonüümne, kuid soovijatele on kättesaadavad intervjueeritute riikide, organisatsioonide ja ametikohtade andmed.

⁽³⁾ Seminaridel osalenute nimekirjad on soovijatele kättesaadavad.

Sisukord

Eessõna	2
Tänu sõnad.....	4
Sisukord.....	5
Tabelid, joonised ja infokastid	8
Lühikokkuvõte.....	11
1. PEATÜKK Sissejuhatus.....	21
1.1 Haridusest väljalangemise tagajärjed	21
1.2 Probleemi ulatus Euroopas	23
1.3 Kutsehariduse roll	24
1.3.1 Miks haridusest väljalangevuse seire on tähtis?	24
1.3.2 Mida seirata?	25
2. PEATÜKK Uuringu maht ja metoodika	28
3. PEATÜKK Väljalangevuse mõistmine ja seire.....	30
3.1. EL määratlus ja selle piirangud	30
3.1.1 Üks määratlus, erinevad nähtused	31
3.1.2 Väljalangevuse ja õpingute katkestamise eristamine	33
3.1.3 Noorte haridusest väljalangemise koha kindlakstegemine.....	34
3.1.4 EL näitaja täpsustamine	35
3.1.5 Tööjõu-uuringu andmekogu piirangud.....	36
3.2. Riikide määratlused ja seiresüsteemid	36
3.2.1 EL <i>versus</i> riikide väljalangevuse määratlused.....	36
3.2.2 Riigispetsiifilised haridusest väljalangevuse andmed	38
3.2.3 Poliitikakujunduses kasutatavad andmed	39
3.2.4 Kasutajate perspektiiv	45
3.2.5 Probleemid kutseõpingute katkestamise andmete kogumisega	47
3.2.6 Parendusettepanekud	49
4. PEATÜKK Kutseõpingute katkestamise ulatus.....	50
4.1. Erinevate väljalanenute väljaselgitamine	50
4.2. Väljalangenute ja õpingud katkestanute võrdlus	52
4.3. Kutseõpingute katkestamise mõõtmine.....	53
4.3.1 Kutseõppurite tunnused	56
4.3.2 Katkestajate osakaal ja kutsehariduse õppekava tüübid.....	64

4.3.3.	Väljalangenute erinevused õppevaldkondade ja kutsealade lõikes	67
4.4.	Kutseharidus kui ennetusvahend ja turvavõrgustik	70
4.4.1.	Kutsehariduse populaarsus	73
4.4.2.	Töökohapõhise õppe motiveeriv roll.....	75
4.5.	Kutseharidus kui tugimeede	76
5.	PEATÜKK Kutseõpingute katkestamist mõjutavad tegurid	82
5.1.	Väljalangenute või väljalangemisohus õppijate tüübid	83
5.2.	Isikuomadused ja peretaust.....	85
5.2.1.	Pere kaasatus ja tugi	86
5.2.2.	Tervis ja heaolu	87
5.2.3.	Sugu	88
5.2.4.	Sisserändaja või rahvusvähemuse taust.....	90
5.3.	Õppekorralduse tegurid	92
5.3.1.	Õpitulemused üldiselt.....	94
5.3.2.	Üld- ja kutsehariduse lahknemine ja haridusliigi valik	95
5.3.3.	Õppija haridusvalik	97
5.3.4.	Ettekujutus kutsealast	99
5.3.5.	Õppijate minapilt seoses kutsehariduse kuvandiga	100
5.3.6.	Õppekava sisu ja ülesehitus.....	101
5.3.7.	Professionaalne identiteet.....	102
5.3.8.	Töökohapõhine õpe jm ettevõtetes toimuv koolitus	103
5.4.	Tööturu tegurid	106
5.4.1.	Tööturu tõmme.....	107
5.4.2.	Kutsehariduse lõpetanute tööhõivevõimalused ..	108
5.4.3.	Tööturu reeglid	109
5.4.4.	Töötingimused	109
5.4.5.	Üldine majanduskontekst	112
6.	PEATÜKK Kokkuvõte ja poliitikasoovitused	114
6.1.	EL väljalangevuse näitaja täpsustamine, et toetada sihipärast tegevust riikides	114
6.2.	Põhjalikumate riiklike süsteemide väljaarendamine kutseõpingute katkestamise seireks.....	118
6.3.	Kutseõpingute katkestamise põhjuste kohta kvalitatiivsete andmete kogumine ja analüüsimine, et anda infot poliitika kujundamiseks ja meetmete väljatöötamiseks	121
	Kasutatud lühendid.....	124
	Riikide lühendid	126

Allikad.....	127
Veebiallikad.....	137

Tabelid, joonised ja infokastid

Tabelid

Tabel 1.	Riigispetsiifilised kutseõpingute katkestamise andmed	39
Tabel 2.	Peamised seiresüsteemid vastavalt otstarbele.....	41
Tabel 3.	Väljalangenud õppekava järgi, kus nad viimati õppisid	55
Tabel 4.	Väljalangevus üldharidusest ja kutseharidusest Austrias (õpilased, kes alustasid õpinguid 2008/2009. õppeaastal ja ei olnud lõpetanud 2013/2014. õppeaastaks).....	65
Tabel 5.	Töökohapõhise õppe lepingute enneaegse ülesütlemise määrad valitud ametites Saksamaal (2011).....	69
Tabel 6.	Keskharidusest väljalangevuse (LFS, 2013) ja kutsehariduses osalemise määra (2013) võrdlemine.....	74
Tabel 7.	Kolme väljalangenute tüpoloogia võrdlus	83
Tabel 8.	Töökohapõhise õppe lepingute ülesütlemise määr soo lõikes, Saksamaa (% , 2012)	89
Tabel 9.	(Väljastpoolt lääneriike) sisseandajatest (ja rahvusvähemusest) õppijate kutseharidusest väljalangevuse määr valitud riikides ja nende väljalangemise tõenäosus ...	91
Tabel 10.	Eri kutsealade kontekstis esitatud tegurid.....	111
Tabel 11.	Aspektid, mida riikide väljalangevuse seire süsteemid peaksid käsitlema	119
Tabel 12.	Andmed haridusest väljalangevuse paremaks mõistmiseks.....	123

Joonised

Joonis 1.	Haridusest väljalangevuse määr riigiti (2015) ja Euroopa 2020 eesmärk.....	23
Joonis 2.	Väljalangenud ja katkestanud	33
Joonis 3.	PIAAC väljalangevuse ja õpingute katkestamise määrad 16– 34-aastaste isikute seas	52
Joonis 4.	Noored (16–34a), kes on katkestanud õpingud ISCED 3 või madalamal tasemel 18 EL + EMP riigis (PIAAC).....	53
Joonis 5.	Õppimise ja lõpetamise väljundite võrdlus.....	56
Joonis 6.	Kutsehariduses ja üldhariduses õppijate tunnused, Prantsusmaa.....	58
Joonis 7.	Kutsehariduses ja üldhariduses õppijate tunnused, Holland	59
Joonis 8.	Kutseharidusest ja üldharidusest väljalangenute tunnused, Prantsusmaa.....	60
Joonis 9.	Kutseharidusest ja üldharidusest väljalangenud, Holland ...	61
Joonis 10.	Kutsehariduse ja üldhariduse lõpetajate tunnused, Prantsusmaa.....	62

Joonis 11.	Kutsehariduse ja üldhariduse lõpetanute tunnused, Holland	63
Joonis 12.	Koolipõhise ja töökohapõhise kutseõppe eristus	66
Joonis 13.	Vanuse ja esmase haridusvaliku seos	67
Joonis 14.	Õpingute katkestamine ja lõpueksamitel läbikukkumine töökohapõhises õppes õppevaldkondade lõikes Austrias (2011)	68
Joonis 15.	Töökohapõhise õppe lepingute ülesütlemine ja eksamitel läbikukkumine sektorite kaupa Saksamaal (2011).....	69
Joonis 16.	Õpilaste haridusteed üld- ja kutsehariduses Belgia prantsuskeelses kogukonnas (pikaajalised andmed kuus aastat pärast keskharidusõpingute alustamist, 2009/2010. õa, % ())	71
Joonis 17.	Haridusvalikute analüüs, Prantsusmaa	72
Joonis 18.	Haridusvalikute analüüs, Holland.....	73
Joonis 19.	ISCED 3 või madalamal tasemel õpingud katkestanud noorte (16–34a) edasine haridustee 14 EL + EMP riigis (PIAAC)	78
Joonis 20.	Kõrgeim omandatud haridustase seitse aastat pärast väljalangemist, Prantsusmaa ja Holland	79
Joonis 21.	Põhiharidusest väljalangenute edasise haridustee analüüs, Prantsusmaa ja Holland	80
Joonis 22.	Üld- või kutsekeskharidusest väljalangenute edasise haridustee analüüs, Prantsusmaa	81
Joonis 23.	Üld- või kutsekeskharidusest väljalangenute edasise haridustee analüüs, Holland	81
Joonis 24.	Kõige sagedamini nimetatud isiku ja peretausta tegurid (720 nimetamist)	86
Joonis 25.	Kõige sagedamini nimetatud haridusega seotud tegurid (kokku 1141 nimetamist)	93
Joonis 26.	Väljalangemisohus õppijad Itaalias (õpinguid alustanud õppijad, kes ei lõpetanud klassi), 2011–2012	95
Joonis 27.	Kõige enam nimetatud tööturuga seotud tegurid (294 nimetamist)	107

Infokastid

Infokast 1.	Riiklik keskhariduse taseme õpilaste e-register: Luksemburgi näide	42
Infokast 2.	Seireandmete kasutamine koolide tulemuslikkuse parandamiseks: Belgia prantsuskeelse kogukonna, Ühendkuningriigi (Põhja-Iirimaa) ja Hollandi näited.....	43
Infokast 3.	Haridussüsteemi seire: Taani ja Poola näited	44
Infokast 4.	Väljalangenute eluvalikud: Taani näide	45
Infokast 5.	Kutseõppeasutuse andmekogumissüsteem: Portugali näide.....	47

Infokast 6.	Väljalangenud, õpingute katkestajad ja mittealustajad	50
Infokast 7.	Ideaalne kogum muutujaid kutseõpingute katkestamise mõõtmiseks	116

Lühikokkuvõte

Haridusest väljalangevusena käsitatakse Euroopa Liidus keskharidusõppe katkestamist, kvalifikatsiooni omandamata jätmist või kooli lõputunnistusest jäämist. Väljalangemine võib kaasa tuua töötuse, sotsiaalse tõrjutuse ja vaesuse nõiaringi. See on kulukas nii inimesele endale kui ka ühiskonnale, sest sellega kaasneb väiksem majanduslik aktiivsus, kõrgem töötuse määr, viletsam tervis ja kulu riigi hoolekandesüsteemile.

Euroopa Liidu eesmärk vähendada haridusest väljalangevuse määra 18–24-aastaste noorte seas alla 10% sõnastati esmakordselt Lissaboni strateegias ning see on püsinud Euroopa 2020 ühe põhieesmärgina. Cedefopi uuring keskendub kutsehariduse panusele haridusest väljalangevuse vähendamisel. Uuring on avaldatud kahes osas, millest teises antakse ülevaade kutseharidusega seotud väljalangevuse vastastest meetmetest. Käesoleva esimese osa eesmärk on mõista paremini kutseõpingute katkestamise ulatust ning kitsamalt kutsehariduse ja tööturuga seotud tegureid, mis soodustavad seda noorte elu kahjustavat nähtust.

Osa väljalangevuse vastasest tegevusest on seotud kutsehariduse potentsiaaliga hoida haridussüsteemis õppijaid, kes sealt muidu välja langeksid, ning tuua haridussüsteemi tagasi noored, kes on juba välja langenud. Riikides, kus kutsehariduses õppijate osakaal on kõrge, on haridusest väljalangevuse määr madalam. Et edasijõudmatus on üks väljalangevust soodustavatest teguritest, saab kutseharidus pakkuda noortele alternatiivseid õpivõimalusi.

ANDMETE KÄTTESAADAVUS JA PIIRANGUD

Euroopa riikides kogutakse haridusest väljalangevust käsitlevad andmeid, mille põhjal olukorda analüüsida ja poliitikat kujundada, kuid kontseptuaalsete ja meetodiliste ning töökorralduslike probleemide tõttu ei ole riikide vahel kokku lepitud võrreldava statistika ja näitajate süsteemi, mille abil mõõta ja uurida kutseõpingute katkestamist. Uuringus käsitletakse mitut võimalust olukorra parandamiseks:

- (a) olemasolevate kutseõpingute katkestamist käsitlevate andmete analüüsimine ja selle põhjal teadmiste täiendamine;
- (b) juba kasutusel või loomisjärgus väljalangevuse seire süsteemide kohta info kogumine ja hindamine;
- (c) olemasolevate andmete kasutamine kutseõpingute katkestamist mõjutavate tegurite uurimiseks;
- (d) uue info kogumine kutsehariduse rolli kohta haridusest väljalangevuse vastases töös.

Info toetab riikide ja EL tasandi poliitikakujundust ja otsustusprotsessi, mille põhjal arendatakse väljalangevusandmete kogumise ja seire süsteeme ja töötatakse välja strateegiaid, et suurendada kutsehariduse rolli väljalangevuse vastases võitluses.

Uuringus kombineeriti järgmisi meetodeid:

- (a) kahe ulatusliku rahvusvahelise uuringu – rahvusvahelise täiskasvanute oskuste uuringu (PIAAC, *Programme for the International Assessment of Adult Competencies*) ja täiskasvanuhariduse uuringu (AES, *Adult Education Survey*) mikroandmete analüüs, mille eesmärk oli saada kutseharidusele keskenduvat infot väljalangevuse kohta ja võrrelda seda tööjõu-uuringu (LFS, *Labour Force Survey*) andmetega;
- (b) Prantsusmaa ja Hollandi kestusandmekogude mikroandmete analüüs, mille eesmärk oli saada infot väljalangenute kohta õppekava suunitluse lõikes;
- (c) üle-euroopaline dokumendiuuring ja teaduskirjanduse ülevaade, et selgitada välja riikide haridusest väljalangevuse määratlused ja analüüsida kutseharidusega seotud tegureid;
- (d) poolstruktureeritud intervjuud 409 poliitikakujundaja ja praktikuga Belgias, Horvaatias, Itaalias, Prantsusmaal, Saksamaal, Taanis, Austrias ja Portugalis, et teha kindlaks väljalangevust põhjustavad tegurid ning uurida, kuidas seireandmeid kasutatakse väljalangevuse vastaste meetmete kavandamiseks;
- (e) kaks ekspertseminari uuringu esmaste tulemuste valideerimiseks.

Uuringutulemused osutasid vajadusele koguda andmeid paremini ja kasutada neid süsteemsemalt haridusest väljalangevuse vastaste strateegiate väljatöötamiseks.

Praegune EL väljalangevuse näitaja ei võimalda välja tuua olulisi erinevusi väljalangenute olukorras. Et teha kindlaks, mis tüüpi õppekavad ja olukorrad viivad kõige sagedamini haridusest väljalangemiseni, peaks info noorte haridusvalikute kohta olema üksikasjalikum.

EL väljalangevuse näitaja on poliitiline kompromiss. See võimaldab teha EL tasandi võrdlusi, kuid ei ole piisav, et seirata olukorda riikide ja piirkondade tasandil. EL väljalangevuse määratluses kombineeruvad kolm mõõdet: noorte vanus (18–24a), hetkeolukord (ei õpi ega tööta) ja haridustaseme näitaja (keskhariduse omandatus). Määratlus võeti kasutusele EL riikide haridussüsteemide võrdlemiseks ning on seda eesmärki hästi täitnud.

Samas ei võimalda määratlus eristada järgmisi alarühmi:

- (a) mittealustanud: need, kes on otsustanud, et nad pärast õpingute katkestamist soovivat haridustasemest madalamal (põhihariduse või lühikese keskhariduse tasemel) ei jätka õpinguid;
- (b) katkestanud: need, kes on alustanud õpinguid, mille läbimine võimaldaks neil ületada soovitava kvalifikatsioonikünnise, kuid on need enne lõpetamist katkestanud;
- (c) need, kes pärast kogu õppekava läbimist kukuvad läbi lõpueksamil.

Suurema väljalangevusega õppekavade väljaselgitamiseks võiks saada väljalangevuse andmeid eristada ka õppekavade lõikes.

Kuigi on riike, kus kasutatakse peamiselt EL näitajat, on enamikus riikides, väljalangejate kindlakstegemiseks välja töötatud õppevaldkonnast või õppekava tüübist lähtuvad seiresüsteemid. Nende põhjal saaks välja töötada EL tasandi näitaja, millest oleks poliitikakujunduses rohkem kasu.

EL VÄLJALANGEVUSE NÄITAJA PARENDAMINE

Kutseõpingute katkestamise mõõtmiseks tuleks EL näitajat täpsustada õppekava tüübi ja teiste haridustee tunnuste osas.

Ühegi analüüsitud EL andmekogu põhjal ei ole võimalik luua näitajat, mille abil saaks mõõta kutseõpingute katkestamise osakaalu. Takistused on peamiselt järgmised:

- (a) kõigilt keskhariduses õppinutelt ei küsita, kas nende kvalifikatsioon või õppekava oli kutsehariduse suunitlusega;
- (b) PIAAC andmekogus on väljalangemise puhul küsimused ainult õppekava taseme, mitte suunitluse kohta;
- (c) Täiskasvanuhariduse uuringu andmekogus on väljalangevuse küsimus keerukas ning nõuab vastajalt riigi haridustasemete, õppekavade ja kvalifikatsioonide hierarhia tundmist. Lisaks kasutavad väljalangevust käsitlevaid küsimusi ainult vähesed riigid;
- (d) rühm, kes on nii haridusest väljalangenud kui ka õpingud katkestanud, on väheste eranditega (Prantsusmaa, Poola ja Portugal) väike.

Kutseõpingute katkestamise mõõtmiseks tuleks kohandada tööjõu-uuringu põhjal tuletatud näitajaid:

- (a) tuleks küsida, kas vastaja on õppinud õppekaval, mis tal jäi lõpetamata, ning mis taseme õppekavaga oli tegu. See küsimus tuleks esitada kõigile, kes ei ole omandanud pika 3c või kõrgema taseme haridust rahvusvahelise ühtse hariduse liigituse (ISCED) järgi;

- (b) kõigilt vastajatelt tuleks küsida, kas nad õppisid ISCED 3 tasemel kutse- või üldhariduse suunitlusega õppekaval (sõltumata sellest, kas nad lõpetasid või katkestasid).

Täiskasvanuhariduse uuringu ja PIAAC rahvusvahelistes andmekogudes, mida saab analüüsida üksnes EL tasandil, on probleemiks ka valimi suurus. Kutseõpingute katkestamist ja sellega seotud tegureid käsitlevad küsimused neis uuringutes on suunatud üksnes väikesele alamvalimile ning ei võimalda teha järeldusi riskitegurite või sekkumiste kohta. Suurem valim võimaldaks üksikasjalikumalt analüüsida katkestanute tunnuseid, kutsehariduse rolli ja kutseõpingute katkestamisega seotud tegureid võrreldes üldharidusest väljalangevusega.

Sobivate andmeteta on keeruline hinnata, kas ja mil määral on väljalangevus pigem üld- või kutsehariduse probleem. Käesolevas uuringus analüüsiti üht võimalust töötada näitaja välja olemasolevate rahvusvaheliste andmete põhjal ja teist võimalust riikide andmekogude põhjal. Saadaolevate andmete piiratus tõttu ei ole võimalik teha selgeid järeldusi kutseõpingute katkestamise määra kohta EL ja riikide tasandil – pigem saab välja selgitada suundumused. Täiskasvanuhariduse uuringu 16 liikmesriigi analüüs aastatest 2011–2012 osutab, et kutsehariduse õppekavadel on katkestamise määr veidi suurem kui üldhariduses. Andmed pärinevad siiski väikestest valimitest ja neisse tuleks suhtuda ettevaatusega.

KUTSEHARIDUS KUI OSA PROBLEEMIST

Haridusest väljalangevus tundub olevat eriti tõsine probleem kutsehariduse õppekavadel.

Riikides kasutatakse andmekogumiseks erinevaid mõõdikuid ja enamasti (Belgias, Taanis, Prantsusmaal, Hollandis ja Austrias) tundub nende põhjal, et kutsehariduses on väljalangevuse määr kõrgem kui üldhariduses. On ka erandeid: näiteks Austrias on väljalangevuse määr kõrgema taseme kutseõppes väiksem kui üldhariduses.

Prantsusmaa ja Hollandi andmekogude analüüs kinnitab, et väljalangevus on suurem kutsehariduses:

- (a) Prantsusmaa andmetel lõpetab üldharidusõpingud edukalt 93% õpilastest ja kutseharidusõpingud 76% õpilastest;
- (b) Hollandi andmetel lõpetab üldharidusõpingud 96,5% õpilastest, võrreldes 79,5%-ga eelkutseõppes.

Riikide väljalangevuse määrad erinevad kutsehariduse õppekava tüübist ja sektorist või erialast sõltuvalt. Väljalangevuse määra mõjutab kutsehariduse

atraktiivsus, s.o kombinatsioon tööhõivevõimalustest, palgatasemest, osaluse tasemest ja eriala kuvandist. Populaarsemates ja mainekamates kutseõppevormides (kõrgema taseme kutsehariduses) on katkestamise määr üldjuhul madalam kui õppevormides, kuhu asutakse õppima „viimases hädas“ (nt Belgias, Taanis, Hollandis ja Austrias). Kõrgemate nõuetega ja mainekamad õppekavad tõmbavad ligi ka teistsuguseid, heade õpitulemuste ja tugeva motivatsiooniga noori – sama suundumust võib täheldada erinevate erialade puhul.

Uuringud osutavad, et töökohapõhine õpe võib avaldada positiivset mõju õppijate motivatsioonile ja professionaalsele identiteedile ning lõppkokkuvõttes toetada nende õppes püsimist. Seetõttu eeldatakse, et töökohapõhises õppes on väljalangevus väiksem kui koolipõhises. Andmekogude analüüs Prantsusmaal ja Hollandis, kus on olemas nii kooli- kui ka töökohapõhine õppevorm, osutab aga vastupidisele:

- (a) Prantsusmaal omandab kvalifikatsiooni 77% koolipõhises õppevormis õppijatest ja 73% töökohapõhises õppevormis õppijatest;
- (b) Hollandis omandab kvalifikatsiooni 84% koolipõhises õppevormis õppijatest, võrreldes 77% õppijatega töökohapõhises õppevormis.

Erinevat väljalangevuse määra võib selgitada sellega, et töökohapõhine õpe tõmbab ligi ebasoodsamas olukorras õppijaid, sh vanemaealised õppijad, kes tõenäoliselt on jäänud klassikursust kordama, või muude raskustega õppijad. Suurema väljalangevuse taga võib olla pigem õpilaste koosseis, mitte õppekava sisu.

Kuigi ei ole kahtlust, et õppijatel on töökohapõhisest õppes kasu, oleks see väljalangevuse vähendamisel tõhusam, kui väljalangemisohus õppijate toetamiseks rakendatakse ka tugimeetmeid.

KUTSEHARIDUSE ROLL VÄLJALANGEVUSE VÄHENDAMISEL

Kutseharidus ei ole üksnes osa probleemist, vaid võib olla ka lahendus, mis aitab noori õppimise juures hoida või haridussüsteemi tagasi tuua.

Kutseharidus võib vähendada haridusest väljalangevust, kuna toimib turvavõrguna neile, kes langevad välja üldharidusest ja jääksid muidu haridussüsteemist täiesti kõrvale. Prantsusmaa ja Hollandi noorte haridustee analüüs näitab, et enamik üldharidusest kutseharidusse üle läinud noori omandab kvalifikatsiooni. Prantsusmaal läheb kutseharidusse üle 10% üldhariduses õppijatest; neist 79% jõuab kvalifikatsioonini. Hollandis läheb kutseharidusse 7,7% üldhariduses õppijatest ja neist 82,7% omandab kvalifikatsiooni.

PIAAC andmete analüüs osutab, et keskhariduse tasemel väljalangenud omandavad lõppkokkuvõttes enamasti kvalifikatsiooni kutsehariduses: 40% väljalangenutest omandab ISCED 3 või kõrgema kvalifikatsiooni (14 EL ja Euroopa Majanduspiirkonna riiki). Ligi veerand väljalangenutest (23,7%) saab kvalifikatsiooni kutsehariduses. Prantsusmaa ja Hollandi analüüsid osutavad samadele suundumustele. Prantsusmaal naaseb 31% väljalangenutest haridussüsteemi ning omandab enamasti kvalifikatsiooni kutsehariduses (80%).

Poliitilisi jõupingutusi ei tuleks teha üksnes kutsehariduse katkestamise määra vähendamiseks, vaid keskenduma peaks ka väljalangevuse vähendamisele kutsehariduse abil. Kuna enamik noori, kes lahkuvad enne kvalifikatsiooni omandamist pikemaks ajaks haridussüsteemist, ei naase õpingute juurde, on arenguruumi nende rühmadeni jõudmisel.

SEIREVÕIMALUSED

Eri riikides on ühtteist teoksil, et hariduse alasüsteemidest sidusamalt andmeid koguda ja süsteemide koostoimet tugevdada, aga enamasti on sidusad seiresüsteemid siiski varajases arengujärgus. Neis vähestes riikides, kus seiresüsteem hästi toimib, on sellest ka selgelt kasu.

Enamikus analüüsitud riikides on süsteemid väljalangenute või väljalangemisohus õpilaste seireks olemas. Andmeid võivad koguda haridusministeerium, riiklik tööhõiveamet, noorte nõustamiskeskused või muud selleks volitatud asutused.

Taanis ja Hollandis kasutatakse eraldiseisvaid õpilaste registreid; teistes riikides kombineeritakse mitmest allikast pärinevaid andmeid (nt ministeeriumide vaheline infovahetussüsteem (SIEI) Prantsusmaal). On ka süsteeme, millega jälgitakse põhjusest puudumisi. Teistes riikides ei koguta andmeid mitte üksikisikute, vaid teatavate õpilaserühmade kohta: õppeaasta lõpetanud õpilaste arv võrreldes õpinguid alustanud õpilaste arvuga või aastat kordama jäänud õpilaste arv. Sellist infot kogutakse üldjuhul koolide iga-aastase õpilasi käsitleva aruandluse osana.

Töökohapõhises õppes on teisiti. Taanis ja Prantsusmaal registreeritakse töökohapõhises õppes osalejad õppeasutuste juures, aga Saksamaal ja Austrias on suhe töökohapõhises õppes osaleja ja tööandja vahel fikseeritud lepingu vormis. Kaubanduskojad võivad koguda andmeid töökohapõhise õppe lepingute kohta: nende registreerimine, edukas lõpetamine eksamiga või ülesütlemine. Leping ülesütlemine ei ole samaväärne väljalangemisega, sest noor võib sõlmida teise tööandjaga uue töökohapõhise õppe lepingu.

Seiresüsteeme loovad riigid peavad lahendama probleemi, kuidas eristada õpilasi, kes pärast väljalangemist jäävad haridussüsteemist kõrvale, ja õpilasi, kes lähevad üle teisele õppekavale või alustavad töökohapõhist õpet teise tööandja juures. Tavaliselt on selleks vaja kombineerida andmeid kutsehariduse mitmest alasüsteemist, mida hallatakse erinevalt ja kus kasutatakse erinevaid määratlusi. Lisaks tuleb kombineerida töökohapõhise õppe andmeid teiste õppevormide andmetega.

Riikides on püütud andmekogumist tõhustada, et õppija haridusteed oleks võimalik seirata kogu ulatuses. Mõnes riigis (nt Itaalias) kavandatakse õppijate registreid, mis võimaldavad seirata õppija haridusteed. Enamik riike ei ole oma arendustööga veel valmis.

Seiresüsteemidest on kasu, et:

- (a) suurendada kohapealsete asutuste teadlikkust probleemidest. Kui piirkonna või kooli kohta on olemas üksikasjalikud andmed, loovad need eelduse tegutsemiseks;
- (b) seada piirkonna või õppeasutuse tasandil sihte ja seirata edasiminekut. Sihiseadet täpsustatakse tegevuskavades või strateegiates, kus sõnastatakse mõõdetavad eesmärgid;
- (c) saada igal aastal (või sagedamini) ajakohaseid andmeid, mille põhjal õigeaegselt tegutseda; mida kauem inimene on haridusest eemal, seda raskem on taastada õpieesmärke ja -harjumusi;
- (d) töötada välja eesmärgipärased meetmed valdkondades või organisatsioonides, kus on kõige rohkem probleeme;
- (e) jõuda aktiivse teavitustöö ja sekkumisega tegelevate organisatsioonide abiga väljalangenuteni.

Siiski tuleb lahendada veel mõned probleemid:

- (a) vaja on välja töötada süsteemid eri õppeasutustest andmete kogumiseks ja andmekogumisprotsessi kvaliteedi kindlustamiseks;
- (b) tuleb analüüsida andmeid, et töötada otsuste vastuvõtjatele välja näitajad, mida on lihtne mõista, tõlgendada ja kasutada;
- (c) oluline on anda riigi ja piirkonna tasandil kogutud andmete kohta rohkem tagasisidet kohalikele omavalitsustele ja kutseõppeasutustele;
- (d) ajakohane info tuleb siduda otsustusprotsessiga ning infot on vaja jagada eri tasandi huvirühmadega.

Ajakohased ja eesmärgipärased andmed väljalangevuse kohta on väärtuslikud eri tasanditel: indiviidi, õppekava, õppeasutuse, kohalikul, piirkonna ja riigi tasandil. Seiresüsteemide haldamine on aga ressursimahukas ning andmekogumise sidususe ja koostoi me tugevdamine hariduse alasüsteemides võib osutuda keerukaks. Uuringus tunnistatakse probleemide olemasolu ning

selgitakse välja käivituvad ja käivitunud algatused seiresüsteemide parandamiseks. Need, kes soovivad oma seiresüsteeme paremaks muuta, võivad võtta tutvustatud algatusi näidetena eeskujuks.

POLIITIKAKUJUNDUSES KASUTATAVAD ANDMED

Väljalangevust seiratakse, et toetada väljalangemisohus õppijate tugimeetmete õigeaegset rakendamist ja aidata jõuda juba välja langenud noorteni. Rakendatud meetmete tõhususe hindamiseks kasutatakse andmeid harva.

Analüüsitud riikides kasutatakse väljalangevuse andmeid järgmistel otstarvetel:

- (a) väljalangemisohus või juba haridussüsteemist lahkunud õppijate väljaselgitamiseks. Vaja on nii isikute nimesid kui ka kontaktandmeid; andmeid tuleb regulaarselt ajakohastada ja need peavad olema kiirelt kättesaadavad;
- (b) ülevaate saamiseks õppeasutuste tulemuste ning ka kohalike omavalitsuste või piirkondade kohta. Selliste andmete põhjal peab olema võimalik võrrelda kooli/piirkonda teiste koolide või piirkondadega.

Haridusest väljalangevuse andmete olemasolu on tähtis ka Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) kontekstis. Uute rahastamisprogrammidega kaasneb rida tingimusi, mida toetuskõlblikud riigid peavad täitma; üks neist tingimustest on seotud väljalangevusega.

Seiresüsteeme kasutatakse küll poliitikakujunduse tarbeks info saamiseks, kuid harva väljalangevuse vastaste ennetus- ja tugimeetmete tõhususe hindamiseks. Analüüsitud meetmete andmed ei anna infot selle kohta:

- (a) kas väljalangenutena fikseeritud õppijatele pakuti mingit tuge;
- (b) kui jah, kas väljalangenud kasutasid pakutud tuge;
- (c) mis sai väljalangenud õppijatest edasi (millised olid tulemused).

Õppijaregistrid ja väljalangemisohus õppijate seiresüsteemid võivad anda väärtuslikku infot meetmete hindamiseks. Nende abil saab jälgida õppijate haridusteed ja seda, kas mingil õppekaval õppijad või tugimeetme kasutajad omandavad lõppkokkuvõttes keskhariduse. Seeläbi võib saada infot, kas konkreetset meetmet (näiteks karjäärisuunitlusel) on riskiteguritele soovitud mõju (nt parem arusaamine haridusvalikutest).

HARIDUSEST VÄLJALANGEVUSE PÕHJUSED

Lisaks üldistele väljalangevust mõjutavatele teguritele on spetsiifilisi põhjuseid, miks noored katkestavad kutseõpingud. Kutseõpingute katkestamise vastastes strateegiates ja meetmetes tuleks keskenduda neile põhjustele.

Väljalangevuse põhjuste ja enneaegse haridussüsteemist lahkumiseni viivate individuaalsete tegurite kohta on kasulik infot koguda. Kutseõppuritel võib olla väljalangevusega seostuvaid taustatunnuseid: varasem ebaedu õpingutes (klassikursuse kordamine), madalam sotsiaalmajanduslik taust, sisserändaja taust ja puue. Paljudel kutseõppuritel need tunnused aga puuduvad ning nad katkestavad õpingud teistel põhjustel, mis on seotud kitsamalt kutseharidusega:

- (a) kutseharidus on teine ja sageli mitte positiivne valik. Noored ja nende pered oleksid eelistanud üldharidust, nii et nad asuvad kutseõppesse suurema entusiasmita. Kui õppekava neid ei huvita, võõrduvad nad suure tõenäosusega õpingutest;
- (b) positiivse tulevikuplaani puudumine. Paljud kutseõppe katkestamise ohus noored ei suhtu hariduse omandamise positiivselt ega usu, et haridus parandaks nende tulevikuväljavaateid;
- (c) varasemate läbikukkumistega seotud negatiivne suhtumine oma võimetusse. Negatiivne minapilt ja vähene usk oma õpivõimekusse muutub isetäituvaks ennustuseks;
- (d) kutsehariduse õppekava või erialaga seotud ootuste ja tegelikkuse mittevastavus. Stereotüüpne ettekujutus valitud erialast või üksnes ähmane arusaam selle nõuetest põrkub peagi õppe ja töökoha reaalsusega. Saadud negatiivsete kogemuste tõttu tekib oht õpingud katkestada;
- (e) kutseõpinguid alustades eeldavad noored, et õpe on praktiline. Akadeemilisem õpe „nagu koolis“ võib tekitada pettumust ja tuua kaasa uusi ebaõnnestumisi;
- (f) ka töökohapõhise õppega kaasnevad mitmed spetsiifilised probleemid:
 - (i) töövalmidus. Mõned 15–16-aastased noortel puudub vajalik küpsus, et ettevõttes tööelu alustada, või põhioskused, et veenda tööandjat end tööle võtma;
 - (ii) töökohapõhise õppe kohtade olemasolu. Kui noored asuvad õppima enne töökohapõhise õppe koha leidmist, katkestavad nad sageli õpingud, kui ei leia õppekohta pakkuvat ettevõtet;
 - (iii) konfliktid töökohal: halvad suhted töökohal võivad vähendada motivatsiooni õppekava läbida.

Intervjueeritud tõid esile ka kaks kutseõppureid mõjutavat tööturuga seotud tegurit:

- (a) töötingimused. Sektorites, kus tööpäevad on pikad, töö eeldab üksi töötamist või tööga kaasnevad terviseriskid või stress, kipub väljalangevuse määr olema suurem;
- (b) tasustamine. Kui madalat kvalifikatsiooni nõudva töö eest on võimalik teenida korralikku palka, katkestavad noored õpingud suurema tõenäosusega.

Kitsamalt kutseharidusega seotud tegurite tähtsus õpingute katkestamises varieerub individist sõltuvalt. Mõned noored, kes katkestavad õpingud enne keskhariduse omandamist, on keerukas ja mitmeti ebasoodsas olukorras. Teised ei erine neist, kes raskustest hoolimata jätkavad õpinguid ja omandavad kvalifikatsiooni. II osas esitatud haridusest väljalangevuse vastaste strateegiate ja meetmete analüüs (Cedefop, 2016) osutab, et strateegiad on seda edukamad, mida enam on nende kavandamisel ja rakendamisel arvestatud erinevate väljalangevust mõjutavate teguritega.

1. PEATÜKK

Sissejuhatus

Haridusest väljalangenutena määratletakse Euroopa Liidu tasandil noored, kes katkestavad õpingud enne või pärast põhihariduse omandamist ning ei õpi enam edasi. Euroopa Liidu eesmärk vähendada haridusest väljalangenute osakaalu 18–24-aastaste noorte hulgas alla 10% seati esmakordselt 2000. aastal Lissaboni strateegia osana. Arvestades, et eesmärk ei ole täidetud, sõnastati see kümme aastat hiljem uuesti ühena Euroopa 2020 põhieesmärkidest (Euroopa Komisjon, 2010).

Cedefopi uuringu eesmärk on saada parem ülevaade kutsehariduse ja haridusest väljalangevuse suhtest ning kutseõpingute katkestamise mõõtmise võimalustest. Täiendades teemakohaseid teadmisi ja infot soovitakse toetada riikide poliitikakujundajaid ja eri tasanditel otsuste tegijaid haridusest väljalangevuse seire süsteemide (edasi)arendamisel ja väljalangevuse vastaste kutseharidusstrateegiate väljatöötamisel.

Järgnevates alapeatükkides käsitletakse haridusest väljalangevust EL kontekstis ja lünki teema käsitlemisel eriti seoses kutseharidusega, mis on käesoleva uuringu fookuses.

1.1 Haridusest väljalangemise tagajärjed

Haridusest väljalangemist seostatakse rea negatiivsete tagajärgedega indiviidi ja ühiskonna kui terviku jaoks. On rohkelt tõendeid, et võrreldes minimaalse nõutava haridustaseme omandanud rahvastikuosaga, iseloomustavad väljalangenuid ⁽⁴⁾:

- (a) suurem oht jääda töötuks (sagedus ja kestus), saada madalamat sissetulekut, töötada viletsamates tingimustes ja olla tööga vähem rahul;
- (b) halvem tervis, madalam eeldatav eluiga ja väiksem eluga rahulolu;
- (c) madalam osalus demokraatlike institutsioonide ja teistes kodanikuühiskonna algatuste ja organisatsioonide tegevuses.

Ühiskonna kuludest rääkides seostub haridusest väljalangevus madalama sissetuleku ja väiksematest maksutuludest tuleneva väiksema majanduskasvuga

⁽⁴⁾ Brunello ja De Paola, 2014; OECD, 2012; GHK jt, 2011; Euroopa Komisjon ja GHK, 2005.

ning suuremate kuludega avalikele teenustele nagu tervishoid, õigusabi ja sotsiaaltoetused ⁽⁵⁾).

Nimetatud negatiivsed mõjud on üldteada. Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD) rõhutab, et koolist väljalangevuse ennetamine ja võrdsete võimaluste loomine aitab kindlustada tööjõuga varustatust ja majanduskasvu ning inimeste heaolu ja sotsiaalset sidusust (OECD, 2012). OECD esitab perioodiliselt andmeid erinevuste kohta eri haridustasemega rahvastikurühmade tööhõive määras ning osutab, et kõrgem haridus annab suuremad võimalused tööd leida. Näiteks vastavalt OECD kogumikule *Education at a glance 2014* (OECD, 2014a) on tööga hõivatud üle 70% keskharidusega või keskhariduse järgse kõrghariduse eelse haridusega inimestest, kuid alla 60% keskharidusest madalama haridustasemega inimestest.

Euroopa Komisjon on seadnud väljalangevuse vastase võitluse ühele võtmepositsioonile Euroopa 2020 tegevuskavas, rõhutades selle positiivseid mõjusid tööhõivele ja võitlusele sotsiaalse tõrjutusega (Euroopa Komisjon, 2011a). Täpsemalt osutas komisjon 2015. aastal rängale mõjule, mida majanduskriis avaldas noorte tööhõivele, ja asjaolule, et haridusest väljalangenute töötuse määr kogu Euroopas on 41%, mis on peaaegu kaks korda suurem kui noorte töötuse määr üldiselt (Euroopa Komisjon, 2015a).

Haridusest väljalangevuse negatiivsed tagajärjed inimestele ja ühiskonnale hoiavad väljalangevuse vastast võitlust tähelepanu fookuses, kuigi Euroopa läheneb 2020. aastaks seatud eesmärgile vähendada väljalangevust (11,1%ni, 2014). Väljalangevus püsib tähelepanu all eri põhjustel:

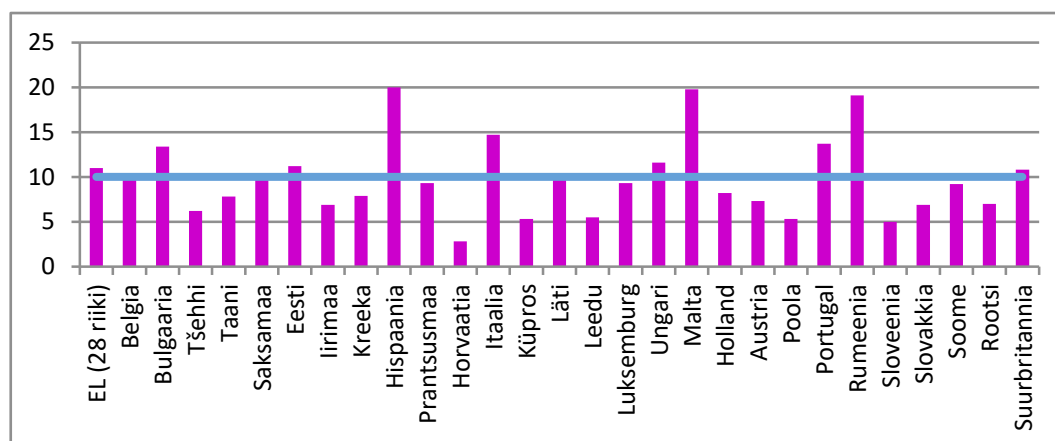
- (a) väljalangevuse vähendamine edendab võrdseid võimalusi ja aitab realiseerida oma potentsiaali igal noorel, aga eriti rühmadel, keda see teistest enam mõjutab: väljalangevuse määr on kõrgem poiste, välismaal sündinute, puuetega õppijate, mustlaste ja halvasti toimetulevatest piirkondadest pärit noorte seas (Euroopa Komisjon, 2015a);
- (b) väljalangevuse määra vähendamine võib aidata vähendada ühiskondade ja majanduste kulusid ja seista vastu väljalangevuse tagajärgedele, milleks on madalamad maksutulud ja kõrgemad kulud avalikele teenustele nagu sotsiaaltoetused, tervishoid ja õigusabi;
- (c) väljalangevuse vähendamine võib aidata saavutada teisi Euroopa 2020 strateegilisi eesmäärke (tööhõive ja elukestev õpe) ning suurendada EL majanduse rahvusvahelist konkurentsivõimet. Kõrge kvalifikatsiooniga tööjõu kindlustamiseks peab Euroopa märgatavalt vähendama väljalangevuse määra ja suurendama osalemist elukestvas õppes.

⁽⁵⁾ Brunello ja De Paola, 2014; OECD, 2012; GHK jt, 2011; Euroopa Komisjon ja GHK, 2005.

1.2. Probleemi ulatus Euroopas

Eurostati kasutatava üldiselt omaksvõetud määratluse järgi kuuluvad haridusest väljalangenute hulka (varasem termin „koolist väljalangenud“) 18–24-aastased alg- või põhiharidusega (ISCED 0, 1, 2 ja lühike 3c) inimesed, kes ei ole EL töajoo-uuringule eelnenud nelja nädala jooksul osalenud õpingutes või koolitustel. Selle EL näitaja alusel võrreldakse riikide tegevust 18–24-aastaste noorte haridusest väljalangevuse määra vähendamisel alla 10%. Kuigi väljalangevus vähenes 2004. aasta 16%-lt 11%-ni 2015. aastal (EL-28), on see EL liikmesriikides väga erinev, ulatudes 20%-st Hispaanias, Maltal ja Rumeenias 5% lähedale Horvaatias, Küprosel, Leedus, Poolas ja Sloveenias (Euroopa Komisjon, 2015a; Euroopa Komisjon, 2016).

Joonis 1. Haridusest väljalangevuse määr riigiti (2015) ja Euroopa 2020 eesmärk



Allikas: Eurostat, 2015

Ka viimaste aastate (2011–2014) muutused väljalangevuse määras varieeruvad riigiti (Euroopa Komisjon, 2015b). Mõned riigid ei ole üksnes teinud märkimisväärsed edusamme, vaid on ka saavutanud EL eesmärgi ⁽⁶⁾; teised ei ole edasiminekest hoolimata veel eesmärgini jõudnud ⁽⁷⁾. On ka riike, kus on jõutud 10% eesmärgini, kuid ei ole aastatel 2011–2014 edasi liigutud ⁽⁸⁾, ja riike, kus väljalangevuse määr on üle 10% ja olukord ei ole nimetatud perioodil paranenud ⁽⁹⁾.

⁽⁶⁾ Austria, Belgia, Holland, Iirimaa, Kreeka, Küpros, Leedu, Läti, Prantsusmaa, Saksamaa ja Taani.

⁽⁷⁾ Hispaania, Itaalia, Malta, Portugal ja Ühendkuningriik.

⁽⁸⁾ Luksemburg, Poola, Rootsi, Slovakkia, Sloveenia, Soome ja Tšehhi Vabariik.

⁽⁹⁾ Bulgaaria, Eesti, Rumeenia ja Ungari.

Väljalangevuse määr varieerub märgatavalt ka rahvastikurühmade lõikes: väljalangevuse oht on 33% keskmisest kõrgem poiste, 26% kõrgem välismaal sündinute, 156% kõrgem puuetega õppijate ja 50–90% kõrgem mustlaste seas ning 30% keskmisest kõrgem halvasti toimetulevates piirkondades (Euroopa Komisjon, 2015a).

Haridusest väljalangevus on endiselt probleem mitmes EL liikmesriigis ning selle määr võib mõnes rahvastikurühmas ulatuda äärmuslikult kõrgele. See piirab võrdseid võimalusi hariduses ja vähendab sotsiaalset kaasatust.

1.3. Kutsehariduse roll

Käesolev uuring käsitleb kolme peamist lünka haridusest väljalangevuse ja kutsehariduse seose mõistmises:

- (a) puudulik info riikides praegu kasutatavate väljalangevuse andmete kogumise ja seire süsteemide kohta ning selle kohta, kuidas väljalangevust riikides määratletakse ja mõistetakse;
- (b) puudulikud (võrreldavad) kvantitatiivsed andmed, et mõõta riikide tasandi väljalangevuse määra eri kutsehariduse tüüpide ja väljalangenute haridusvalikute lõikes;
- (c) piiratud uuringuandmed kitsamalt kutseõpingute katkestamisega seotud tegurite kohta.

1.3.1. Miks haridusest väljalangevuse seire on tähtis?

Vajadust väljalangevuse kohta andmeid koguda on rõhutatud nõukogu 28. juuni 2011. aasta soovitusel varakult haridussüsteemist lahkumise vähendamise poliitika kohta, kus märgitakse, et „tõenditel põhineva ja kulutõhusa poliitika kujundamiseks varakult haridussüsteemist lahkumise vähendamiseks on vaja selle nähtuse kohta andmeid koguda ja säilitada. Andmed peaksid võimaldama analüüsida olukorda kohalikul, piirkondlikul ja riiklikul tasandil. Andmed võivad käsitleda varakult haridussüsteemist lahkunud noorte osakaalu, üleminekuid ühelt haridustasemelt teisele, keskharidusõppes osalejate ja keskhariduse omandanute määra, koolist puudumisi ja kooli vältivat käitumist.“.

Ka Brügge kommünikees kutsutakse riike üles kasutama olemasolevaid seiresüsteeme, et toetada ohuolukorras rühmade osalust kutsehariduses ning ennetada väljalangevust või sellega tegeleda. See soovitus põhineb arusaamal, et seireandmed on vajalikud järgmistel otsarvetel:

- (a) mõistmaks, millised noorte rühmad tõenäolisemalt õpingud katkestavad;
- (b) selgitamaks välja, kas mõnd õppekava(tüüpi) või õppevaldkonda mõjutab probleem teistest rohkem ning kas on piirkondlikke lahkevusi;

- (c) anda õpetajatele, karjäärikoordinaatoritele, tööhõiveametnikele või sotsiaaltöötajatele vahendeid väljalangevuse ennetamiseks või selle vastaseks tööks. Väljalangemisohus õppijate väljaselgitamine ja teave nende kohta, kes on lahkunud haridussüsteemist kvalifikatsiooni omandamata, on eesmärgipäraste meetmete oluline komponent.

Selline andmekasutus peaks võimaldama riikidel välja töötada täpseid strateegiaid, mis on suunatud väljalangevusega seotud spetsiifiliste probleemide lahendamisele.

Väljalangevuse andmete kättesaadavus ja kasutamine on tähtsad ka tulevase ESF rahastuse kontekstis. EL rahastuse tõhusa kasutamise tagamiseks kaasnevad uute rahastamisprogrammidega tingimused, mida riigid rahastuse saamiseks peavad täitma. Üks *ex-ante* tingimustest (s.t tingimusele vastamine on rahastuse saamise eeldus) on seotud haridusest väljalangevusega. Riigid, kus ESF või ERDF rahastust soovitakse kasutada haridusest väljalangevuse vastasteks meetmeteks, peavad tõendama, et nad täidavad EL juhistes seatud tingimused. Üks tingimustest on väljalangevuse andmete jm teabe kogumise ja analüüsi süsteemi olemasolu, et saada piisavalt infot sihipäraste strateegiate väljatöötamiseks ja edasimineku seireks (Euroopa Komisjon, 2014).

Seireandmete nõue on ESF tingimuste hulka lisatud kahel põhjusel:

- (a) selliste andmete olemasolu ja kasutamine on vajalik sihipäraste meetmete kavandamiseks. Väljalangevusest mõjutatud rühmad ja väljalangevuse põhjused on riigiti erinevad. Mõnd kooli puudutab probleem rohkem kui mõnd teist näiteks seetõttu, et kooli õpilastest suurem osa on suuremas väljalangemisohus. Tegu võib olla geograafiliselt väga lähestikku asuvate koolidega. Et rahastus läheks sinna, kus seda kõige enam vajatakse, peavad väljalangevuse seire andmed olema küllaltki spetsiifilised;
- (b) seireandmeid tuleks kasutada ka väljalangevust ennetavate või väljalangevuse vastaste sekkumiste hindamiseks, et tagada meetmete tõhusus. Selle põhjenduse taustal on soov suunata EL rahastus meetmetesse, mille tulemuslikkust süsteemselt hinnatakse. Vajadust seire- ja hindamissüsteemide järele toonitatakse üldjuhul rahastustingimuste osana.

Uuringus lähenetakse probleemile kahest vaatenurgast: vaadeldakse haridusest väljalangevuse seire süsteeme ja neile vastavaid EL ja riikide tasandil kasutatavaid määratlusi ning analüüsitakse, kuidas andmeid väljalangevuse vastaste kutseharidusstrateegiate seires ja hindamises kasutatakse.

1.3.2. Mida seirata?

EL väljalangevuse näitaja ei anna infot, kas 11% väljalangenuid on katkestanud õpingud kutse- või üldhariduses või ei ole nad õpinguid alustanudki. Praegu

puudub ülevaade õppijate haridusteedest. Käesolev uuring osutab, et haridusest väljalangemine võib tuleneda reast katkestamissündmustest; teades ainult viimast kohta, kus noor enne väljalangemist õppis, ei ole võimalik selgelt aru saada, kuidas tema järkjärguline haridusest võõrdumine aset leidis.

Üks põhjustest, miks Cedefop uuringu algatas, on puudulik info kutsehariduse rollist õppijate haridusteel. Eesmärk oli saada selgust, kui palju, millises ulatuses ja mis aspektides erineb väljalangevus kutsehariduses ja üldhariduses.

Tõendusmaterjal kinnitab kutsehariduse potentsiaali võidelda töötusega ja hõlbustada üleminekut koolist tööellu. Quintini ja Manfredi (2009) uuring koolist tööellu ülemineku mudelite kohta Euroopas ja Ameerika Ühendriikides kinnitas, et üleminek koolist tööellu toimub kõige edukamalt neis Euroopa riikides, kus on levinud töökohapõhine õpe.

Cedefop (2013) on kutsehariduse ja koolist tööellu ülemineku seost uurinud individualiseeritud anonüümsete mikroandmete põhjal, mis on pärit 2009. aasta EL tööjõu-uuringu põhi- ja ühekordsetest moodulitest ja annavad üksikasjalikku infot noorte haridusest tööellu ülemineku kohta. Tulemused osutavad, et kutseharidus suudab üleminekut kiirendada. Võrreldes akadeemilise keskhariduse lõpetanutega alustavad kutsehariduse omandanud kiiremini tööelu ja leiavad suurema tõenäosusega püsiva esimese töökoha ning nende esimene töökoht vastab suurema tõenäosusega nende kvalifikatsioonile.

PIAAC andmeid kasutades leidsid Brunello ja Rocco (2015), et ISCED tasemetel 3 ja 4 on sissetulekute tase kutsehariduse ja akadeemilise hariduse lõpetanutel võrdne ja tööhõive näitajad kutsehariduse lõpetanutel pisut paremad. ISCED taseme 3–4 kutseharidus seostub ka sagedasema täienduskoolitustel osalemisega.

Kutseharidus võib aidata parandada ka töö leidmise väljavaateid ning suurendada teisi individuaalseid ja ühiskondlikke eeliseid, kuna aitab ennetada haridusest väljalangevust ja toetab katkestanute naasmist haridussüsteemi. Brunello ja Rocco (2015) kinnitavad, et alg- või põhiharidusega võrreldes tasub kutsekeskharidus end ära nii sissetuleku, tööalase konkurentsivõime kui ka oskuste mõttes ning et hinnanguline erinevus neis tasemetes on selgelt mõõdetav. Seetõttu peetakse kutsekeskharidust tööturu väljavaadete seisukohast heaks valikuks nende jaoks, kes muidu jääksid keskhariduseta (tugevamate praktiliste, mitte akadeemiliste oskustega õppijad). Sellest lähtudes järelavad autorid, et kutsehariduse eri vormide kättesaadavus võib vähendada väljalangevust, hoides õpingute juures ka praktilisema suunitlusega õppijad.

Goux jt (2013) hindasid 2010.–2011. aastal 37 Pariisi koolis rakendatud programmi, milles osales 4300 õpilast 181 klassist. Sekkumist rakendati juhuvalimi alusel kõigis koolides klasside kaupa. Koolide juhid tegid kindlaks

väljalangemisohus õpilased. Õpilaste peredega korraldati kaks kohtumist, et teavitada neid Prantsuse haridussüsteemi võimalustest ja selgitada kutsehariduse eeliseid. Sekkumise tulemusena suurenes osalus kutseõppes ning väljalangevus ja klassikursuse kordamine vähenes kolmandiku võrra, mis on selles kohordis väga suur muutus. Leiti ka, et sekkumise mõju oli säilinud kaks aastat pärast sekkumist.

Eespool nimetatud uuringud tunduvad osutavat, et kutseharidus võib aidata hoida haridussüsteemis õppijaid, kes muidu välja langeksid. Üldiselt on tõendusmaterjali kutsehariduse mõjust väljalangevuse vastases tegevuses (eriti võrdlevas perspektiivis) siiski piiratult. Enamasti on väljalangevuse põhjuste arutelus keskendutud üldistele teguritele, kuigi eeldatavasti võib olla ka kutseharidusele omaseid aspekte, mis võivad samuti selgitada, miks väljalangevuse määr õppekavade või erialade lõikes tugevalt varieerub.

Kutseharidusest lahkumisega seotud tegureid on vaja mõista ka selleks, et kujundada välja tõhusad strateegilised meetmed. Otsuseid mõjutavad erinevad tõuke- ja tõmbetegurid, millest mõned tõenäoliselt suurendavad mõne sihtrühma väljalangemise ohtu rohkem kui mõned teised. Käesolevat uuringut ajendas tegema ka vajadus mõista paremini, millised on konkreetselt kutseõpingute katkestamisega seotud tegurid ja selle probleemiga tegelemisel tõhusad meetmed.

2. PEATÜKK

Uuringu maht ja metoodika

Uuringus kasutatakse kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid meetodeid.

Peamised uurimisküsimused on järgmised:

- (a) kuidas määratleda ja mõista väljalangevust kutseharidusest;
- (b) mis ulatusega probleemiga on Euroopas tegu;
- (c) mida riikides mõõdetakse ja kuidas seda tehakse;
- (d) millised on tõuke- ja tõmbetegurid, mis seostuvad otsusega lahkuda kutseõppest.

Esimesele küsimusele vastamiseks koostati dokumendiuuringu ning riiklike ja piirkondlike ekspertide intervjuude abil ülevaade EL ja riikide tasandil kasutatavatest määratlustest. Analüüsi tulemused on esitatud uuringuraporti 3. peatükis.

Teisele küsimusele vastamiseks analüüsis uuringurühm rahvusvahelisi ja riikide kvantitatiivseid allikaid. Kõigepealt vaadeldi AES ja rahvusvahelise täiskasvanute oskuste uuringu PIAAC mikroandmeid, et eristada info kitsamalt kutseharidusest väljalangevuse ja kutseõpingute katkestamise kohta. Nende kahe rahvusvahelise uuringu analüüsi täiendati valitud riikide statistiliste andmete ülevaatega. Teiseks kasutas uuringumeeskond kahe riigi – Prantsusmaa ja Hollandi andmekogu, et uurida õppijate valikuid keskhariduses ja mõista, kuidas valitud haridustee viib haridustaseme omandamise või väljalangemiseni. Nende analüüside tulemusi esitletakse raporti 4. peatükis.

Kolmanda uuringuküsimuse raames uuriti intervjuude ja 3. peatükis esitatud kirjanduse ülevaate põhjal valitud riikide andmekogumise ja seire süsteeme.

Neljandale küsimusele, mis käsitleb kutseõpingute katkestamisega seotud tegureid, otsitakse 5. peatükis vastuseid kirjanduse ülevaate, kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete meetodite abil. Kvantitatiivses uuringus vaadeldi seoseid eri riikide kutseharidussüsteemide ja väljalangevuse määrade vahel: korrelatsioon väljalangevuse määrade ja kutsehariduse eri vormides õppijate vahel; vanus, mil õpilased peavad esimest korda haridusteed valima; pakutavate kutsehariduse õppekavade arv; töökohapõhise õppe olemasolu; kutsehariduse kuvand; kutsehariduse lõpetanute tööhõivenäitajad ning reguleeritud kutsealade arv.

Kutseõpingute katkestamisega seotud tegurite kvalitatiivne uuring koosnes dokumendianalüüsist ja poolstruktureeritud intervjuudest kaheksas riigis: Belgias,

Horvaatias, Itaalias, Prantsusmaal, Saksamaal, Taanis, Austrias ja Portugalis. Intervjueeriti järgmisi oluliste sidusrühmi⁽¹⁰⁾:

- (a) 63 riigi tasandi intervjuud tehti ministeeriumide või haridusametite ekspertidega, teadlastega, sidusrühmade esindajate ja uuritud andmekogude eest vastutavate isikutega;
- (b) 346 kohapealset intervjuud tehti kohalike omavalitsuste haridusametnike, kutseõppeasutuste töötajatega (koolijuhid, õpetajad või väljalangevuse koordinaatorid), töökohapõhise õppe keskuste või koolitusettevõtete töötajatega, kutsesuunitluse ja -nõustamise ning väljalangenutega tegelevate organisatsioonidega (vabaühendused, tööhõiveametid). Külastatud kutseõppeasutused ja töökohapõhise õppe keskused esindasid laia valikut majandussektoreid ja asusid piirkondades, kus ebasoodsas olukorras inimeste osakaal on kõrge.

Dokumendiuringu ja välitööde tulemuste valideerimiseks korraldati kaks rahvusvahelist seminari: 3.–4. juunil 2014 Thessalonikis⁽¹¹⁾ ja 21. oktoobril 2015 Brüsselis⁽¹²⁾. Seminaride tulemusi arvestades tehti muudatusi käesoleva uuringuraporti analüüsiosas.

Uuringu ja statistilise analüüsi metoodikat on üksikasjalikult kirjeldatud eraldi lisas, millega saab soovi korral tutvuda⁽¹³⁾.

⁽¹⁰⁾ Kõigi intervjueeritute loetelu on anonüümne, kuid soovijatele on kättesaadavad intervjueeritute riikide, organisatsioonide ja ametikohtade andmed.

⁽¹¹⁾ <http://www.cedefop.europa.eu/events/ELET2014/> [vaadatud 22.6.2016].

⁽¹²⁾ <http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/events/evaluating-impact-and-success-vet-policies-tackle-early-leaving-education> [vaadatud 22.6.2016].

⁽¹³⁾ Palun võtke ühendust projektijuhi Irene Psifidouga:
rena.psifidou@cedefop.europa.eu

3. PEATÜKK

Väljalangevuse mõistmine ja seire

Euroopa terminoloogias käsitatakse haridusest väljalangevuse määrana 18–24-aastaste alg- või põhiharidusega mitteõppivate noorte osakaalu rahvastikust (Eurostat, 2014).

Seda haridusest väljalangevuse näitajat seirab Eurostat regulaarselt tööjõu-uuringu abil. Näitajat nimetati varem koolist väljalangevuse näitajaks, mis rõhutab eelkõige koolist lahkumist. Noored võivad aga välja langeda ka teistest õppevormidest. Eurostat esitab andmed piirkondade kaupa (ühine statistiliste territoriaalüksuste liigitus, NUTS 2) ja teiste muutujate, nt hõivestaatuse ja sünniriigi lõikes.

Kuigi määratlust kasutatakse riikides ja rahvusvaheliselt laialdaselt riikide väljalangevuse määrade võrdlemiseks, on sellel rida piiranguid, mille tõttu mõned riigid on kasutusele võtnud alternatiivseid määratlusi ja mõõtmisviise.

Selles peatükis käsitletakse EL määratluse kasutamist ja piiranguid ja püütakse leida täpsemat väljalangevuse näitajat. Vaadeldakse ka valitud riikides kasutatavaid alternatiivseid määratlusi.

Arutusele tulevad järgmised küsimused:

- (a) kuidas määratleda kutseharidusest väljalangevuse ja kutseõpingute katkestamise mõisteid;
- (b) mis andmeid kutseõpingute katkestajate kohta kogutakse ja kuidas neid kasutatakse? Millised on andmekasutuse piirangud;
- (c) milliseid andmeid riikide, piirkondade ja kohalikul tasandil vajatakse, millised on piirangud ning kuidas saab andmekogumissüsteeme parandada.

3.1. EL määratlus ja selle piirangud

Statistika tarbeks käsitatakse väljalangenutena 18–24-aastaseid noori, kes vastavad järgmisele kahele tingimusele:

- (a) nende kõrgeim omandatud haridustase on ISCED 0, 1, 2 või lühike 3c ⁽¹⁴⁾;

⁽¹⁴⁾ Lühend ISCED tähistab rahvusvahelist ühtset hariduse liigitust. UNESCO on liigituse välja töötanud selleks, et haridusstatistikat ja näitajaid oleks võimalik riikide vahel võrrelda. Liigituse tasemed vastavad erinevatele haridustasemetele: 0-tase – alusharidus; 1. tase – algharidus; 2. tase – põhiharidus; 3. tase – keskharidus. Tase 3c hõlmab lühikesi keskhariduse õppekavasid, mille lõpetamisel ei saa kohe alustada õpinguid kõrghariduses (ISCED 5).

- (b) nad ei ole uuringule eelneva nelja nädala jooksul osalenud õppes või koolitustes. Väljalangevuse määra arvutamisel on võrdlusrühmaks samasse vanuserühma (18–24a) kuuluvate noorte koguarv. Kõik andmed pärinevad EL tööjõu-uuringust (Eurostat, 2014).

EL väljalangevuse näitaja toetub tööjõu-uuringu andmetele. Tegu on EL-28, kolme EFTA riigi ja kahe kandidaatriigi ulatusliku leibkondade uuringuga, mille raames küsitletakse osalevates riikides igas kvartalis ligi 1,8 miljonit inimest (valimi suurus eri riikides varieerub 0,2% ja 3,3% vahel rahvastikust). Väljalangevuse näitaja leidmiseks kasutatakse siiski üksnes ühte andmekogu alamvalimit (vanuserühm 18–24a). Riikide statistikaametid vastutavad valimi eest. Ametid töötavad välja ka küsimustikud, lähtudes standarditud juhendist, kus on määratud küsimuste teemad, ning viivad läbi intervjuud ja kodeerivad andmed. Tööjõu-uuringu anonüümseid mikroandmeid saab uuringute tarbeks kasutada.

Väljalangevuse näitaja põhineb kvartaliandmete aastastel keskmistel ja seda ajakohastatakse kord aastas. Näitaja annab Euroopa tasandil usaldusväärset infot ja võimaldab väljalangevust analüüsida pikema aja jooksul ja riikidevahelises võrdluses. Näitaja eeliseks on, et see lähtub olukorra määratlusest (soovitav kvalifikatsioonitase on omandamata ja isik ei õpi) ega sõltu erinevustest riikide haridussüsteemides.

Näitaja on statistiline ja välja töötatud selleks, et väljalangevust oleks võimalik kogu Euroopa Liidus võrreldavalt hinnata. See näitab küll aja jooksul toimuvat olukorra halvenemist või paranemist, kuid ei võimalda kuigi täpselt välja selgitada, kes on kõige suuremas ohus, millised on õppekavad ja olukorrad, mis väljalangemiseni viivad, või seirata väljalangenuid, et neile tuge pakkuda.

Näitaja piirangud tulenevad ka sellest, et uuring, kus seda rakendatakse, on valimipõhine. Näiteks riigi tasandist madalamad (NUTS 2) andmed ei ole mõnikord valimi suuruse tõttu kuigi usaldusväärsed ⁽¹⁵⁾. See võib osutada probleemiks riikides, kus haridussüsteemid on piirkondlikud ning kus rahvastiku haridustasemes on olulisi piirkondlikke lahknevusi.

Järgnevalt käsitletakse EL väljalangevuse määratluse erinevaid kasutusviise ja piiranguid süvitsi.

3.1.1. Üks määratlus, erinevad nähtused

EL haridusest väljalangevuse näitaja koondab ühe üldise kategooria „väljalangenud“ alla erinevates olukordades noored. Määratluses ei eristata järgmisi aspekte:

⁽¹⁵⁾ Sellele osutatakse Eurostati andmekogus „Haridusest väljalangenud soo ja NUTS 2 piirkondade lõikes“ (edat_ifse_16).

- (a) ISCED 3 õppekavalt väljalangenud või isikud, kes ei ole kunagi selle taseme õppekaval õpinguid alustanud. Näiteks riikides, kus koolikohustuslik iga kestab 15. või 16. eluaastani, võib istuma jäänud noor lahkuda haridussüsteemist ISCED 3 õppekaval õpinguid alustamata;
- (b) noored, kes katkestavad õpingud õppe kestel või kukuvad läbi lõpueksamitel, olles kogu õppekava läbinud;
- (c) lõpetamata jäänud õppe vorm, eelkõige see, kas tegu oli kutse- või üldhariduse õppekavaga;
- (d) küsitlusele eelneva nelja nädala jooksul läbitud õppe liik. Õppijaid, kes osalesid mis tahes koolitusel, isegi lühikursusel, mille läbimisel ei saa kvalifikatsiooni (nt lühike tööturukoolitus või täiskasvanuhariduse kursus), ei käsitata väljalangenutena.

Tööjõu-uuringus ei ole praegu muutujaid, mida saaks kasutada ühegi eespool nimetatud aspekti täpsustamiseks. Uuringus dokumenteeritakse kõrgeim omandatud haridustase ISCED järgi, aga ei küsita, kas isik on alustanud õpinguid kõrgemal tasemel. Tööjõu-uuring annab infot selle kohta, mis tasemel õppes või koolitusel isik osales viimase nelja nädala jooksul, eristades „koolitusi, mis ei vasta ISCED liigitusele (nt keelekursused, arvutikursused, seminarid jms)“ ja ISCED järgi liigitatavat õpet (formaalõpe, mille läbimisel omandatakse kvalifikatsioon). Seda teavet tööjõu-uuringu väljalangevuse näitaja leidmisel praegu ei kasutata. Samas oleks mikroandmeid edasi analüüsides võimalik teada saada, kui paljud uuringu eel või ajal õppes osalenud valmistuvad kvalifikatsiooni omandamiseks ja kui paljud osalevad koolitustes, mis kvalifikatsiooni ei anna.

Eespool nimetatud erisused väljalangemise ajas ja viisis – kas tegu on mittealustanute, õppe kestel või lõpueksamitel väljalangenutega – võivad anda väärtuslikke andmeid poliitikakujunduseks. Andes hetkepildi, ei arvesta näitaja selgelt väljalangenute võimalustega vahetada õppekava, sooritada ebaõnnestunud eksam uuesti või asuda taas õppima muul moel. Kuna näitaja ei võimalda täpsemalt eristada vaadeldavate noorte väljalangenute olukorda, on selle põhjal piiratud võimalused teha vajalikke strateegilisi otsuseid.

Info selle kohta, kus noor enne haridussüsteemist lahkumist viimati õppis, on tähtis poliitiliste meetmete väljatöötamiseks. Lahendused võivad radikaalselt erineda sõltuvalt sellest, kas õppija katkestab alg- või põhihariduse või langeb välja hiljem. Euroopa Komisjoni töödokumendis Euroopa hariduseesmärkide kohta märgiti, et 2009. aastal oli 17,4% väljalangenutest Euroopa Liidus omandanud üksnes alghariduse, kuid see näitaja varieerus tugevalt riigiti. Mitmes riigis seda kategooriat ei olnudki, teistes aga oli sellesse kategooriasse kuuluvate õppijate osakaal rahutuks tegevalt kõrge – maksimaalselt 38,1% Portugalis. Teise äärmusena oli suur osa Luksemburgi ja Ühendkuningriigi väljalangenutest

omandanud lühikese keskhariduse (ISCED 3c), sh kutse- või eelkutseõppe, vastavalt 41,2% ja 61,1% (Euroopa Komisjon, 2011b). Nimetatud kahe kategooria (üksnes algharidusega või lühikese keskharidusega õppijad) probleemid ja neile suunatud lahendused on väga erinevad.

Küsimus on ka institutsioonide vastutuses. Teadmata, kust noored välja langevad, on raske otsustada, millised asutused peaksid probleemi lahendamise tegelema; probleem on eriti terav süsteemides, kus institutsionaalne vastutus on eri haridustasemetel ja -tüüpide puhul killustatud. Araujo jt (2013) järgi valmistab näiteks Poolas probleeme see, et Eurostati väljalangevuse määratluses ei eristata haridusest väljalangemise aega, kuna väljalangevusega tegelevad haridustasemest sõltuvalt erinevad üksused.

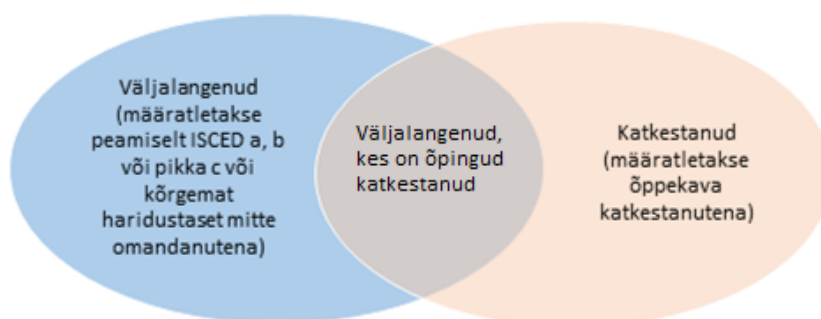
EL väljalangevuse näitajat võib niisiis pidada üldiseks meetmeks, mis ühendab erinevaid olukordi ning annab mitmetahulisest ja komplekssest nähtusest hetkeülevaate. Seepärast töötavad riigid sageli välja lisanäitajaid mis võimaldavad paremini analüüsida väljalangevuse piirkondlikke erijooni.

3.1.2. Väljalangevuse ja õpingute katkestamise eristamine

„Katkestamise“ mõistet kasutatakse sageli, et viidata käimasoleva õppe katkestamisele. Õppe katkestamisega võivad kokku puududa eri earühmad ja see ei vii tingimata haridusest väljalangemiseni. Katkestamine võib tähendada õppekava või kooli vahetust ning seda tuleb ette ka kõrgematel haridustasemetel, kui õppijad on ületanud ISCED 3 kvalifikatsioonikünnise.

Kõik haridusest väljalangenud ei ole õpinguid katkestanud. Väljalangenute hulgas on neid, kes on omandanud põhihariduse või läbinud lühikese ISCED 3c õppekava ega olegi alustanud õpinguid kõrgemal haridustasemel; tegu ei ole mitte väljalangenute, vaid pigem mittealustajatega. Võib öelda, et katkestajad on haridusest väljalangejate alarühm (joonis 2).

Joonis 2. Väljalangenud ja katkestanud



Allikas: Cedefop

Paljudes riikides (nt Belgia prantsuskeelses kogukonnas, Horvaatias, Itaalias, Portugalis ja Taanis) mõõdetakse õpingute katkestamist. Kutseõppeasutused seiravad tavaliselt katkestamise määra eri õppekavadel ja -tasemetel. Ühelt poolt on katkestamisi lihtsam seirata kui väljalangevust, sest katkestamise määr selgub üldjuhul haldusandmetest. Selliste seireandmete üldine probleem on siiski selles, et need ei erista „tõelisi“ katkestanud ja õpilaste mobiilsust. Sageli käsitatakse õppekava, kooli või haridusliiki vahetavaid õppijaid katkestanutena ka siis, kui nad ei ole tegelikult mitte katkestanud, vaid asunud õppima mujal; nad on olnud mobiilsed.

Katkestanute ja väljalangenute andmete ühendamine on seiresüsteemidele tõsine väljakutse. Näiteks Taanis mõõdetakse õpingute katkestamist pikaajaliste andmete põhjal: ühed andmed käsitlevad kutseõppureid, kes katkestavad ühe õppekava, kuid asuvad õppima teisel (neid nimetatakse uue valiku teinud katkestajateks), ning teised kutseõppureid, kes katkestavad õppekava, aga ei asu õppima teisele õppekavale (neid nimetatakse valikut mitteteinud katkestajateks). Nende näitajate andmed saadakse andmebaasist, mille kaudu igakuiselt seiratakse kutseõppurite staatust.

EL näitaja abil püütakse tegeleda väljalangevuse teemaga, mõõtes omandamata jäänud haridustaset noorte puhul, kes on teoreetiliselt ületanud keskhariduse omandamise ea. Keskendudes 18–24-aastaste vanuserühmale peaks olema võimalik vältida õpilasrände juhtusid, kuna 18. eluaastaks peaksid tavaharidussüsteemis õppivad noored olema omandanud ISCED 3 (a, b, pikk c) haridustaseme või osalema ikka veel formaalõppes (isegi kui nad on õpingute vältel õppekava vahetanud); EL määratluse järgi ei peaks neid liigitama haridusest väljalangenuteks. Järelikult ei mõjuta õpilasränne EL väljalangevuse näitajat, kuna see ei lähtu mitte õpingute katkestamise määrast, vaid omandatud haridustasemest kombineerituna õppes osalemisega. Nimetatud vanusevahemiku rakendamine on aga muul moel piirav, kui tahta saada selle abil infot kiirete meetmete võtmiseks. Paljud noored langevad haridusest välja ammu enne 18. eluaastat ning strateegiliste meetmete eesmärk peaks olema varajane sekkumine kohe pärast noorte väljalangemist; EL näitajast ei ole riikidel kasu, et õigel ajal otsuseid vastu võtta. Seetõttu kasutavad riigid sageli mõõdikuid, mis hõlmavad ka nooremaid vanuserühmi.

3.1.3. Noorte haridusest väljalangemise koha kindlakstegemine

Eurostati määratlus keskendub kõrgeimale omandatud haridustasemele ega võimalda analüüsida, mis tüüpi õppekavalt noor välja langes. Kuigi riikide tööjõu-uuringu küsimustikega kogutakse infot omandatud haridust tõendava dokumendi

kohta, ei anna need infot lõpetamata õpingute kohta (Eurostat, 2014). Uuringus ei küsita, kas vastaja alustas õpinguid haridustasemel, mida ta ei omandanud. Saamata jääb info, kas vastaja jätkas pärast kõrgeima omandatud haridustaseme omandamist õpinguid ning kui jah, siis mis õppekaval (eelkõige mis haridusliigis: kas üld- või kutsehariduses).

Mitmel riigil on väljalangevuse või õpingute katkestamise info eristatud õppekava tüüpide kaupa. Teades, mis õppekavad „toodavad“ kõige rohkem väljalangenuid, saab kavandatavad meetmed suunata õppekavadele, kus probleem on kõige teravam. Riikide mõõdikud ei hõlma siiski sageli kõiki õppekavade tüüpe, samuti ei ole need kuigivõrd võrreldavad. Sageli kogutakse haridusministeeriumi haldusalast väljapoole jäävate asutuste korraldatava töökohapõhise õppe või kursuste kohta eraldi infot ja kasutatakse teistsuguseid määratlusi. Selline on olukord Saksamaal, kus töökohapõhise õppe mõõdikud käsitlevad „lepingute ülesütleamise määra“, mitte tegelikku väljalangevust.

3.1.4. EL näitaja täpsustamine

Tööjõu-uuringu haridusest väljalangevuse näitaja lähtub puhtalt ISCED liigituse järgi määratletud omandatud haridustasemest. Praegu kehtiva määratluse järgi põhinevad ISCED tasemed aga formaalhariduse tasemete hierarhial; alternatiivsed kvalifikatsiooni omandamise võimalused, mida tööturul tunnustatakse, ei ole ISCED tasemetega alati kooskõlas. See tähendab, et inimesed, kellel on haridustunnistus või kvalifikatsioon, millest tegelikkuses piisab tööturule sisenemiseks, loetakse EL määratluse järgi haridusest väljalangenuteks.

Paljudes riikides ei hõlma ISCED tasemed täiskasvanuhariduse kursusi või nn teise võimaluse haridust, mis võimaldab kvalifikatsiooni omandada. Näiteks Belgia flaamikeelses kogukonnas (Belgia-fl) on otsustatud, et riiklik väljalangevuse määratlus ei hõlma teatavaid puuetega inimestele suunatud õppe vorme, kuna mõnel neist õppekavadest saab omandada tööleasumiseks piisava kvalifikatsiooni (Araujo jt, 2013). Maltal liigitati teatavad keskkoolides noortele ja täiskasvanutele pakutavad tugiõppekursused (järeleaitamiskursused) tasemele ISCED 2. Hiljuti läbiviidud riigi haridussüsteemi ja kvalifikatsiooniraamistiku ning ISCED liigituse kooskõlastamise käigus vaadati üle Malta tööjõu-uuringul põhinev väljalangevuse määr. Malta statistikaameti andmetel (2013) on pärast nimetatud kursuste kooskõlla viimist ISCED 3 tasemega väljalangevuse määr 10% varasemast madalam (2011. aastal 23,6%, vrd enne ISCEDiga kooskõlastamist 33,4%).

Ülevaadatud ISCED 2011 liigitus, millest lähtudes riigid praegu oma haridussüsteeme kaardistavad, võib probleemi osalt lahendada. Uue liigituse järgi kuuluvad nn teise võimaluse kursused ja haridusse naasmist toetavad kursused tasemele ISCED 3.

3.1.5. Tööjõu-uuringu andmekogu piirangud

Analüüsi tarbeks tehtud intervjuudest sidusrühmadega ja kirjanduse ülevaatest selgus EL väljalangevuse mõõdiku kolm võimalikku piirangut. Need väljenduvad tõenäoliselt eriti tugevalt kutsehariduse õppevormide puhul:

- (a) EL tööjõu-uuringu koguvalimis on tõenäoliselt alaesindatud rühmad, kelleni on raske jõuda (nt romad) ⁽¹⁶⁾. Samas on nende rühmade esindajad väljalangenute hulgas suures ülekaalus. Seetõttu võib väljalangenute tegelik osakaal olla uuringutulemustes alahinnatud;
- (b) õppijaid, kes võtavad uuringu ajal osa lühikoolitustest, mis ei tarvitse anda formaalset kvalifikatsiooni, ei käsitata väljalangenutena. Ka see võib kaasa tuua kõrvalekaldeid, mis näitavad väljalangenute osakaalu tegelikust madalamana (Kaye jt, 2014);
- (c) kasutatud määratluses viidatakse vähemalt kahe aasta pikkuse keskharidustaseme õppekava läbimisele. See tähendab, et need, kes läbivad lühema õppekava, loetakse väljalangenuteks. Arvestades, et paljud nn teise võimaluse õppekavad ja täiskasvanutele mõeldud kutsehariduse õppekavad on lühemad, ei tarvitse näitaja kajastada teemat adekvaatselt ⁽¹⁷⁾.

Mõnes riigis peetakse tööjõu-uuringu valimit liiga väikeseks, et andmeid oleks mõttekas piirkonna tasandil eristada (nt Belgias, kus Brüsseli piirkonnal on erijooni ja see moodustab haridussüsteemis eraldi haldusüksuse). Tööjõu-uuring ei hõlma piisavat osa rahvastikust piirkonna kohta, et usaldusväärselt oleks võimalik võrrelda osavlimeid, nt eri piirkondi.

3.2. Riikide määratlused ja seiresüsteemid

3.2.1. EL *versus* riikide väljalangevuse määratlused

Kõik EL riigid kasutavad EL väljalangevuse määratlust Euroopa tasandil andmete esitamiseks ning enda võrdlemiseks teiste riikide ja piirkondadega, kuid mitmes

⁽¹⁶⁾ Vt nt Eurostati (2009) arutelu valimi koostamise süsteemi kohta. Haridusest väljalangevuse rahvusvahelise lünklikkust on uuritud ka Hispaanias, kus on osutatud, et suur osa romade vähemusest langeb haridusest välja enne keskhariduse omandamist (nt Fundación Secretariado Gitano jt, 2006).

⁽¹⁷⁾ Õppijad, kes läbivad lühikese keskhariduse, mis ei anna kohe õigust jätkata õpinguid kõrghariduses (ISCED 1997 lühike 3c), ei ole tööjõu-uuringu mõõdiku järgi omandanud piisavat haridustaset.

riigis kasutatakse ka alternatiivseid määratlusi. Need on üldjuhul EL määratlusest spetsiifilisemad ja sobivad riigi haridussüsteemi omadustega ⁽¹⁸⁾.

Levinuimad erinevused riikide näitajate ning EL määratluse ja sellega seotud näitaja vahel on järgmised:

- (a) määratluse sisu: omandatud haridustase *versus* osalemine õppes ja koolitustes. EL määratlus keskendub omandatud haridustasemele, pidades osalust õppes sekundaarseks aspektiks, mis aitab hinnata nende arvu, kes ei ole minimaalset haridustaset omandanud. Sarnaseid muutujaid sisaldavad mõõdikud on kasutusel näiteks Belgia flaamikeelses kogukonnas, Taanis, Saksamaal, Prantsusmaal, Hollandis ja Austrias. Teistes riikides (nt Belgia prantsuskeelses kogukonnas, Horvaatias ja Itaalias) mõõdetakse siiski eelkõige õppes ja koolitustes osalemist ja õppe katkestamise määra, nii et määratlused ei ole tingimata selgelt seotud teatava haridustaseme omandamisega;
- (b) minimaalne haridustase: EL määratluse keskmes on keskhariduse omandamine (sama kehtib Taani ja Hollandi puhul), aga mõnede riikide määratlused (Saksamaa, Prantsusmaa) käsitlevad ka põhihariduse omandamist. Lisaks hinnatakse haridustaseme omandatust erinevalt EL määratlusest mitte ISCED tasemete, vaid spetsiifiliste haridustasemete suhtes;
- (c) osalus õppes ja koolitustes: erinevalt EL määratlusest on riikide määratlustes täpsustatud, et kvalifikatsioonita noor peab õppima formaalharidussüsteemis, et teda saaks käsitada õppivana (s.o mitte haridusest väljalangenuna). EL määratlus hõlmab kõiki õppe ja koolituste vorme;
- (d) ka määratlusega hõlmatud vanuserühmad on erinevad: mitmes riigis võrreldakse väljalangenute arvu kohordiga, kes on tüüpilises teatava haridustasemega seotud vanusevahemikus (Belgia prantsuskeelses kogukonnas kõik õpilased koolikohustusliku ea viimasel aastal; Horvaatias kõik teatavas klassis õppivad õpilased; Prantsusmaal kõik õpilased, kes on teataval aastal haridussüsteemist lahkunud). Neis riikides ei anna näitaja ülekantavat ülevaadet noorte vanusekohordist tervikuna, vaid jätab välja noored, kes on haridussüsteemist kauem eemal olnud;
- (e) andmekogumismeetod: enamikus riikides vaadati väljalangevuse või õpingute katkestamise näitajate väljatöötamiseks üle haldusotstarbel kogutavad andmed. Selliste andmekogude puhul on tegu kas koolide esitatavate kohordiandmete või õpilasregistritega. Koolide esitatavad

⁽¹⁸⁾ Näidetega riikide väljalangevuse mõõdikutest või muudest sarnastest näitajatest saab soovi korral tutvuda.

kohordiandmed annavad üldjuhul infot teatavas klassis õpinguid alustanud õpilaste kohta võrreldes klassi edukalt lõpetanud õpilaste arvuga. Õpilasregistrite andmed on täpsemad, kuna on isikustatud (kasutatakse ainulaadseid õpilaskoode) ja võimaldavad seirata õpilase haridusteed eri õppeasutustes. Ka neid andmeid esitavad õppeasutused, aga mitte kohortide, vaid isikute kaupa. Andmed võimaldavad eristada õpilasi, kes on vahetanud õppeasutust või õppekava, õpilastest, kes on üldse haridussüsteemist lahkunud. Üksikutes riikides (Prantsusmaal, Ühendkuningriigis) kogutakse selliseid andmeid lisaks tööjõu-uuringule ka muude uuringute abil. Hollandis korraldatakse näiteks iga-aastast haridusest väljalangenute haridustee ja valikute uuringut.

Mitmes riigis (sh Belgia, Saksamaa ja Austria) kogutakse töökohapõhise õppe ja koolipõhise õppe andmeid erinevalt. Töökohapõhise õppe puhul ei fikseerita ka mitte väljalangevust, vaid õppelepingute ülesütlemist, mis on täiesti teine asi. Mõõdikute erinevus teeb üldjuhul kooli- ja töökohapõhise õppe andmete võrdlemise keerukaks. Riikides, kus töökohapõhise õppe läbimist mõõdetakse samal moel kui teiste õppekavade läbimist, kasutatakse sageli õpilasregistreid (Taani ja Holland).

Mõnes riigis on mõõdikuid täpsustatud, et selgitada välja aspekte, mis üksnes „väljalangenute“ kategooriat rakendades jääksid varjatuks:

- (a) Austrias eristatakse õpingute katkestamist õppekava läbimise ajal lõpueksamil läbikukkumisest;
- (b) Taanis esitatakse õpingud katkestanute ja seejärel teisel õppekaval jätkanute andmed eraldi nendest katkestajatest, kes õpinguid mingis vormis ei jätka.

Lisaks haridusest väljalangevuse mõõtmisele on mitmes riigis kasutusele võetud meetmed väljalangemisohus õppijate väljaselgitamiseks:

- (a) Belgias seiratakse alla 18-aastaseid õpilasi, kes on õppeaastas vähemalt 20 päeva (põhikoolis) või vähemalt 30 päeva (keskkoolis) põhjuseeta puudunud;
- (b) Taanis kogutakse noorte andmebaasi infot 15–17-aastaste noorte haridusliku staatuse kohta, mis võimaldab välja selgitada noored, kes on alustanud õpingud katkestanud või keda kool peab väljalangemisohus olevaks;
- (c) Itaalias kogutakse andmeid õpilaste kohta, kes osalevad õppes ebaregulaarselt (jäävad istuma, katkestavad õpinguid).

3.2.2. Riigispetsiifilised haridusest väljalangevuse andmed

Enamikku riikide tasandil kogutavatest andmetest, mis mõõdavad otseselt väljalangevust või on sellega seotud, saab eristada haridusliikide/õppevormide kaupa. Näiteks on võimalik eristada üksnes kutsehariduse õppekavade andmed. Saadaoleva info detailsusaste on siiski erinev, näiteks selles osas, mil määral

andmeid saab eristada majandussektorite kaupa. Kui õppekavasid liigitatakse sektorite kaupa, järgitakse riikides kasutatavaid süsteeme ja need on erinevad.

Varieerub ka see, mis ulatuses töökohapõhise õppe andmeid esitatakse teiste õppevormidega võrreldes samade näitajate põhjal.

Tabelis 1 on ülevaade saadaolevatest kutsehariduse andmetest riikides, mida on süvitsi analüüsitud.

Tabel 1. Riigispetsiifilised kutseõpingute katkestamise andmed

Riik	Kutseõpingute katkestamise andmed
Austria	Info nende õpilaste kohta, kes lahkuvad ilma keskharidustunnistust saamata, esitatakse järgmiste õppeasutuste lõikes: • üldhariduskoolid; • kutsekoolid; • kutsehariduskolledžid (<i>VET colleges</i>). Andmed eristatakse soo, emakeele ja piirkonna lõikes. Andmeid kogutakse ka sektorite rühmade lõikes. Sektorite rühmade lõikes kogutakse ka töökohapõhise õppe andmeid.
Belgia-pr	„Lahkumise määra“ ja „tunnistuse saamise määra“ saab eristada haridusliikide lõikes: • üldharidus; • tehniline haridus (<i>enseignement technique de qualification</i>); • kutseharidus (<i>enseignement professionnel</i>); • prantsuskeelses kogukonnas nn alternatiivse hariduse keskuse (<i>Centre d'Education et de Formation en Alternance, CEFA</i>) korraldatav töökohapõhine õpe. Olemas on info õppekavade sektoripõhise jagunemise kohta.
Belgia-fl	Andmed saab eristada haridusliikide lõikes: • üldkeskharidus; • kutsekeskharidus; • erivajadusega õppijate keskharidus; • osa-ajaga kutseharidus; • tehniline keskharidus; • töökohapõhine õpe; • kunstikeskharidus. Andmeid saab eristada ka õppevaldkonna või majandussektori järgi.
Horvaatia	Õppimise ja lõpetamise näitajaid saab eristada koolitüübi järgi (üldharidus- ja kutsekoolid). Kutsehariduse andmeid saab eristada õppevaldkonna/sektori lõikes. e-Matica süsteemis saab kutsehariduse puhul eristada „õppeaastal õpinguid alustanud õpilaste“ ja „õppeaasta jooksul koolist lahkunud õpilaste“ andmeid, aga praegu seda ei tehta.

Riik	Kutseõpingute katkestamise andmed
Taani	Andmeid saab eristada haridusliigi järgi: üld- ja kutseharidus. Kutsehariduse andmeid saab täpsemalt liigitada kutseõppe tüübi järgi: ettevalmistavad või alusõppekavad (<i>foundation courses</i>), põhiõppekavad, muud kutsehariduse õppekavad. Andmeid saab eristada ka õppevaldkonna/majandussektori järgi.
Prantsusmaa	Haridusministeeriumi statistikaosakonna (SIEI) näitajas eristatakse kvalifikatsiooni tüüpi ja haridustaset. Kvalifikatsiooni tüübi järgi saab eristada kutsehariduse õppekava, tehnilise keskkhariduse õppekava ja üldhariduse lõpetanuid. SIEI andmekogu koondab haldusandmeid, milles saab eristada: • kvalifikatsiooni tüüpi; • haridustaset; • õppe vormi või suunitlust.
Saksamaa	Üksnes kutsekoolidest väljalangevuse kohta andmeid ei koguta. Kutseõpingute katkestamise kohta kogutakse andmeid duaalses (kooli- ja töökohapõhine) kutseharidussüsteemis.
Itaalia	Infot kogutakse riigikoolides (tehnikumid ja kutsekoolid) õppivate väljalangemisohus õpilaste kohta. Kutseõppeasutused, mis ei ole osa riigi haridussüsteemist, koguvad oma statistikat, aga neid andmeid ei avalikustata.
Portugal	Haridusministeeriumi väljalangevuse näitajat saab liigendada õppekava liigi järgi (üld- või kutseharidus). Kutseharidus hõlmab kutseõppekavasid ja tehnilist õpet (<i>professional courses and technological courses</i> , viimane lõpetati 2013/2014. õa). Näitaja ei hõlma erakoolide või tööhõiveametite pakutavate kutseõppekavade andmeid.

Allikas: Cedefop

3.2.3. Poliitikakujunduses kasutatavad andmed

Riikides kogutavaid andmeid kasutatakse poliitiliste otsuste tegemise alusena. Täpsemalt saab seiresüsteeme kasutada järgmistel otstarvetel:

- väljalangenud või väljalangemisohus õppijate väljaselgitamiseks, et neile tuge pakkuda;
- koolide tulemuslikkuse parandamiseks;
- haridussüsteemi tulemuslikkuse seireks, et anda infot kutsehariduspoliitika kujundamiseks. Selleks analüüsitakse mõnel juhul ka õpilaste haridusteid ja -valikuid.

Tabelis 2 antakse ülevaade peamistest seiresüsteemidest, mida analüüsitud riikide hariduspoliitikas väljalangevuse vastases tegevuses rakendatakse. Seiresüsteemide andmeid võidakse kasutada eri otstarvetel: Hollandi koolide väljalangevuse vastase tegevuse koordinaatorid jälgivad puudumiste e-portaali andmeid, et tegeleda puudujate ja nende vanematega; haridus-, kultuuri- ja

teadusministeerium kasutab sama portaali andmeid igakuiste aruannete koostamiseks ja piirkondadele tulemuseesmärkide seadmiseks.

Tabel 2. Peamised seiresüsteemid vastavalt otstarbele

Otstarve	Riik	Seiresüsteem
Väljalangenute ja väljalangemisohus õpilaste väljaselgitamine, et pakkuda neile tuge (isikustatav teave: nimi, telefoninumber, aadress jne)	Belgia-pr	Puudumiste andmed, mida kasutab kohustusliku hariduse peadirektoraat (Direction générale de l'enseignement obligatoire, 2011).
	Taani	Noorte andmebaas
	Prantsusmaa	Haridusministeerium (SIEI, Ministère de l'Education, 2011)
	Iirimaa	Andmed põhikoolist ja keskkoolist puudumise kohta, mida kogub laste ja perede amet (<i>Child and Family Agency Tusla</i>) koolide iga-aastase õpilasstatistika aruande vormis.
	Holland	Puudumiste e-portaal
	Luksemburg	Keskhariduse taseme õpilaste e-register (<i>fichier élèves</i>).
	Portugal	- ohuolukorras laste ja noorte kaitse komisjoni seiresüsteem; - tööhõive ja kutsehariduse instituudi koolituste haldamise süsteem (*).
Koolide tulemuslikkuse parandamine	Belgia-pr	Tabor (õpingute alustamise ja katkestamise andmebaas koolide tasandil) (vt kirjeldust Mathy, 2013).
	Belgia-fl	Andmed väljalangevuse ja puudumiste kohta (vt kirjeldust Flaami Haridusministeerium, 2013).
	Horvaatia	E-matica (võimaldab koolil saada ülevaate oma õpilaste osalemise määrast, aga ei kasutata konkreetselt väljalangevuse seireks).
	Prantsusmaa	(SIEI andmeid saadetakse koolidele meetmete võtmiseks üksnes mõnes piirkonnas).
	Ühendkuningriik (Põhja-Iirimaa)	Jätkuõppetegevuse süsteem (<i>'Further education activity' system</i>).
	Norra	Kooliportaal (<i>Skoleporten</i>).
Haridussüsteemi tulemuslikkuse seire	Austria	- koolide statistika, mis võimaldab jälgida üksikisikute haridusteed; - Austria majanduskodade (<i>Wirtschaftskammer Österreich, WKO</i>) töökohapõhise õppe statistika; - karjääriseire (indiviidide seire pärast haridussüsteemist lahkumist).
	Taani	- õpilasregister (isikukoodi alusel isikustatav); - EASY.
	Eesti	Eesti Hariduse Infosüsteem

Otstarve	Riik	Seiresüsteem
	Saksamaa	- Üldhariduse ja koolipõhise kutsehariduse statistika, mis on riigi kutsehariduse aastaaruande (<i>Berufsbildungsbericht</i>) osa (BMBF, 2015); - Saksamaa hariduse seireandmed, avaldatakse riigi hariduse aastaaruandes (<i>Nationaler Bildungsbericht</i>) (Bildungsberichterstattung, 2014); - Sotsiaalse turumajanduse algatuse haridusseire, mida toetavad kaubanduskojad.
	Iirimaa	- Hariduse ja oskuste ministeeriumi (Department of Education and Skills, 2013) esimene aastaaruanne, kus jälgitakse väljalangenuid. Keskhariduse õpilaste andmebaasi kantud õpilasi seiratakse ainulaadse isikukoodi põhjal teiste allikate kaudu; - Tööturu olukorrast lähtuv koolitus- ja tööhõiveprogrammide mõju-uuring, mida tellib jätkuõppe ja koolituse amet (<i>Further Education and Training Authority, SOLAS</i>).
	Holland	Hariduse põhiandmete andmebaas (õpilased on registreeritud isikustatavate koodide alusel).
	Portugal	Haridusministeeriumi infosüsteem
	Inglismaa	Riiklik kliendijuhtumite infosüsteem (<i>National client caseload information system</i>)
	Wales	Walesi koolide lõpetanud õpilaste edasise haridustee iga-aastane uuring, mida viib läbi <i>Careers Wales</i>

(*) Info koolituste haldamise süsteemi kohta pärineb tööhõiveameti koolituskeskuse ekspertidega tehtud intervjuust.

Allikas: Cedefop

Mitmed riigid on loonud tsentraliseeritud süsteemi õpilaste isikustatud seireks. Noortega, kelle puhul selgub, et nad on haridusest välja langenud, võtavad ühendust ja pakuvad neile võimalikke lahendusi eri tasandite töötajad: riigi haridusametnikud, piirkonna noorsootöötajad või väljalangevusega tegelevad spetsialistid koolides.

Infokast 1. Riiklik keskhariduse taseme õpilaste e-register: Luksemburgi näide

Luksemburgi haridus-, laste- ja noorteministeerium peab riiklikku keskhariduse taseme õpilaste e-registrit (*fichier élèves*), mille andmeid värskendatakse kord kuus. Andmed edastatakse kohalikele noorsootöö keskustele (*Action locale pour les jeunes*). Noorsootöötajad võtavad otse ühendust nendega, kes on registri andmeil väljalangenud, selgitavad välja nende hetkeolukorra (tööhõive-, haridusstaatus) ja

uurivad, mis põhjusel nad välja langesid. Noorsootöötajad nõustavad väljalangenuid, et toetada neid õpingute jätkamisel või töö leidmisel.

Allikas: Cedefop

Haridusest välja langenud noorte väljaselgitamisele võib järgneda ka riiklike toetuste kärpimine. Portugalis kogub tööhõiveamet koolituste haldamise süsteemi kaudu andmeid koolituskeskuste pakutavatelt töökohapõhise õppe kursustelt puudumiste kohta; kui puudumised ületavad teatava taseme, tühistab süsteem automaatselt sotsiaaltoetused, mida õpilane võiks saada.

Mõnes riigis kasutatakse seireandmeid, et parandada väljalangevuse seire ja ennetamise tulemuslikkust koolides. Haridusministeeriumid või kohalikud omavalitsused edastavad info koolidele, et nad saaksid oma tegevust analüüsida ja tulemusi parandada. Koolide tulemuslikkuse infot võidakse arvestada ka rahastusotsuste tegemisel (tulemuspõhine rahastamine) ning selle info põhjal võidakse algatada põhjalikum seire ja pakkuda kehvade tulemustega koolidele tuge.

Infokast 2. Seireandmete kasutamine koolide tulemuslikkuse parandamiseks: Belgia prantsuskeelse kogukonna, Ühendkuningriigi (Põhja-lirimaa) ja Hollandi näited

Andmebaasi TABOR ⁽¹⁹⁾ koostab keskselt Belgia prantsuskeelse kogukonna haridusministeeriumi statistikabüroo ja andmeid saavad kasutada kõik koolijuhid ja koolide pidajad. Andmebaasi eesmärk on toetada kvaliteedikindlustust ja otsuste tegemist kooli tasandil. Tegu ei ole kontrollivahendiga (see ei ole seotud sanktsioonide või rahastusotsustega). Andmebaas sisaldab erinevaid kooli tasandi näitajaid, sh klassikursust kordama jäänud õpilaste osakaal; nende õpilaste osakaal, kes ei jõua õpingutes edasi; koolist lahkuvate õpilaste osakaal (eristatakse need, kes ei ole enam prantsuskeelse kogukonna haridussüsteemis, ja need, kes on vahetanud õppekava tüüpi või kooli).

Põhja-lirimaa tööhõive ja õppe ministeerium esitab jätkuõppekolledžitele (*further education colleges*) iga aasta algul koolitustellimuse ja seab tulemuseesmärgid. Need on otseselt seotud jätkuõppe rahastamisega. Eesmärkide saavutamist seiratakse jätkuõppe tegevuse süsteemi (*'further education activity' system*) kaudu.

Hollandis kohtuvad perioodiliselt haridus-, kultuuri- ja teadusministeeriumi ning kuue kõige suurema katkestamismääraga kutsekooli juhtkondade esindajad (*'top-6 approach'*). Nad arutavad õppeasutuste ja piirkonna tasandil kutseõppe katkestamisega seotud teemasid ning meetmeid, mida koolid rakendavad õpingute katkestamise vähendamiseks.

Allikas: Cedefop

⁽¹⁹⁾ TABOR on lühend väljendist *tableau de bord* (tulemustabel).

Riikide poliitikakujundajad jälgivad andmeid, et hinnata oma haridussüsteemide olukorda ja saada infot kutsehariduspoliitika kujundamiseks. Mõned süsteemid võimaldavad analüüsida õpilaste haridusteed (nt Taani andmebaas EASY-S). Belgia prantsuskeelses kogukonnas, Poolas ja Portugalis töötatakse välja sarnaseid süsteeme.

Infokast 3. Haridussüsteemi seire: Taani ja Poola näited

Taani andmebaas EASY-S koondab pikaajalisi andmeid detsentraliseeritud andmebaasist, mida kutseõppeasutused kasutavad haldusvahendina (EASY-A) ja detsentraliseeritud töökohapõhise õppe haldamise süsteemist (EASY-P). Pikaajaliste andmete põhjal koostatakse igakuiseid ja aasta-aruandeid. Aruandeid kasutavad peamiselt kutseharidussektoriga seotud inimesed (nt haridusministeerium, tööandjate liit, ametiühingute liit, kutsekomiteed ja ajakirjanikud) arutelude lähtekohana ja kutsehariduspoliitika kujundamiseks.

Poolas töötatakse uue tegevusprogrammi „Teadmised, haridus ja kasv“ (2014–2020) raames välja uut kutseõppurite haridustee seire projekti (*Badanie losów absolwentów szkół zawodowych*). Uuringu ja pilootprojektide tulemustest lähtudes soovitakse anda soovitusi haridussüsteemi arendamiseks ning tööturu, õppijate ja lõpetanute vajadustele vastavate õppevõimaluste kujundamiseks.

Allikas: Cedefop

Careers Wales viib igal aastal Walesi valitsuse tellimusel läbi väljalangenute uuringu, et selgitada välja Walesi keskkooliõpilaste haridusvalikud. Uuringutulemusi kasutavad *Careers Wales*'i töötajad oma töös klientide, vanemate, õpetajate ja tööandjatega ning õppe, koolituste ja töövõimaluste kavandamisega seotud partneritega. Kohalikud omavalitsused kasutavad andmeid oma tegevuse kavandamisel, mis üha enam lähtub täpsest seirest. Kuigi protsess erineb omavalitsusest sõltuvalt, on heaks tavaks jagada andmeid koolide ja kolledžitega, kes saavad kasutada neid oma strateegiate kujundamisel.

Kuigi kutseõppeasutused on kesksete seiresüsteemide peamised andmeallikad (sisendandmed õpilaste kohta), ei kasuta nad sageli ise neid andmeid kooli tasandi otsuste tegemisel. Tähelepanuväärne osa kutseõppeasutusi esindanud intervjueeritute avaldas kahetsust, et nad ei saa pärast oma õpilaste andmete esitamist ministeeriumilt või statistikabüroolt mingit sisulist tagasisidet (seda märkisid Belgia-pr, Taani, Itaalia ja Portugali esindajad). Nad ootaksid tagasisidet selle kohta, kuhu väljalangenud edasi liikusid ning kas nad üksnes vahetasid õppekava või lahkusid täielikult haridussüsteemist. Intervjueeritud tundsid puudust infost ka selle kohta, kas ametiasutused on proovinud võimalike

väljalangenutega ühendust saada. Seepärast on õppeasutused sageli loonud oma seiresüsteemid, mis vastavad nende igapäevastele vajadustele.

3.2.4. Kasutajate perspektiiv

Riikide sidusrühmadelt küsiti, mida nad arvavad saadaolevatest andmetest ja nende kasutamisest. Tagasiside oli riigist ja institutsioonist sõltuvalt erinev, kuid kõik tunnistasid, et väljalangevust käsitlevatest kvantitatiivsetest andmetest on kasu. Riikides, kus väljalangevust mõõdetakse, viitasid sidusrühmad sageli vajadusele üksikasjalikuma info järele; Horvaatia sidusrühmad olid üksmeelel, et riigis on lisaks tööjõu-uuringule vaja koguda rohkem andmeid, et nähtuse tausta paremini mõista.

Eri sidusrühmad väljendasid vajadust saada üksikasjalikumat infot probleemi geograafilise ulatuse kohta (nt kommuuni/provintsi tasandil Itaalias või maakonna tasandil Horvaatias); väljalangenute sotsiaalmajandusliku tausta kohta („kodakondsust“ peetakse Saksamaal ja Austrias kehvaks sisserändaja tausta näitajaks); õppekava valdkonna või tüübi kohta (Saksamaa, Austria); ja koolitusettevõtte omaduste kohta (Saksamaa). Rohkem infot vajatakse ka õpingute katkestamise põhjuste ja väljalangemiseni viivate individuaalsete tegurite kohta (Taani, Saksamaa, Horvaatia, Austria). Viidati ka vajadusele saada ajakohaseid andmeid põhjendatud otsuste tegemiseks (Horvaatia, Portugal).

Mõne riigi intervjueritutele valmistas probleeme noorte haridusteed ja -valikuid käsitleva info puudus. Maksukoodipõhine riiklik register hakkab täitma seda lünka Itaalias, kuid ei toimi veel täies mahus; Portugal töötab praegu välja samalaadset süsteemi. Mitu sidusrühmade esindajat märkis, et selliseid registreid on andmekaitsevennuste tõttu keerukas luua ning uuringutes ja poliitikakujunduses kasutada.

Infokast 4. Väljalangenute eluvalikud: Taani näide

Taani sidusrühmade esindajad viitasid vajadusele saada rohkem teada noorte eluvalikutest väljaspool haridust. Taani kutseõppurite hariduslikku staatust seiratakse praegu ühe, kahe, kolme, kuue, üheksa, 12, 18, 24, 30, 36 ja 42 kuu järel. Poliitikakujundaja märkis, et väljalangenuid võiks seirata 5–10 aastat pärast õpingute katkestamist. See aitaks hinnata, mida oleks saanud teha nende toetamiseks, keda kutseõppeasutused ei suutnud oma õppemeetoditega õpingute juures hoida.

Allikas: Cedefop

Õpilaste edasist tegevust on keerukas jälgida, kuna andmed liiguvad eri alasüsteemides paiknevatesse eri andmekogudesse, mis ei ole üksteisega seotud. Austrias on praegu võimalik teada saada, kas õppe katkestanud õpilane langes

lõpuks duaalsest kutseõppesüsteemist välja või vahetas koolitusettevõtet, aga üleminek koolipõhisesse kutseharidusse andmetes ei kajastu.

Mõned sidusrühmad väljendasid muret andmete kvaliteedi pärast – neid kogutakse paljudel juhtudel otse kutseõppeasutustelt. Mõned intervjuueeritud arvavad, et puuduvad mehhanismid, millega tagada, et andmeid kogutakse süsteemselt ja kõigis asutustes samadel alustel (Taani, Saksamaa, Itaalia, Austria ja Portugal).

Intervjuueeritud andsid teada, et andmeid kasutavad peamiselt ametiasutused seireks ning ülikoolid jm asutused uuringuteks. Ametiasutuste esitatavad andmed leiavad harvem kasutust konkreetsete algatuste väljatöötamiseks ja seireks. Tuleks arvestada, et saadaval on rohkem andmeid kui neid kasutatakse või saab kasutada poliitikakujunduses. Enamik inimesi, sh ministeeriumide töötajaid ei mõista statistilisi üksikasju ja meetodeid ning vajavad seetõttu hästi koostatud näitajaid, mis on lihtsalt mõistetavad ja tõlgendatavad. See aitab teha teadlikke otsuseid programmide ja meetmete kavandamisel. Sidusrühmad nõustusi vajadusega täiendada andmeid muu infoga lisaks õppija staatusele: nt õpingute katkestamise põhjused, väljalangenute tunnused ja nende edasised eluvalikud.

Kohapealsete sidusrühmade esindajatelt küsiti, millised on nende kogemused seiresüsteemide kasutamisega. Tagasiside oli riigist ja kasutajatest sõltuvalt erinev. Riikides, kus on olemas kooli tasandi andmekogumissüsteemid, on intervjuueeritud üldjuhul hea ülevaade oma asutuse olukorrast. See pidas eelkõige paika nende riikide ja organisatsioonide puhul, kus intervjuueeritud mitte ainult ei esitanud andmeid kesksesse süsteemi, vaid ka kasutasid neid oma tegevuses. Näiteks Prantsusmaal kasutavad kutseõppeasutused ja teised kohapealsed partnerid SIEI andmeid väljalangenute ja väljalangemisohus õpilaste väljaselgitamiseks. Ka Taanis viitasid intervjuueeritud andmekogumissüsteemidele ja kasutasid andmeid näiteks teistest kõrgema väljalangevusega õppekavade kindlakstegemiseks. Parema info saamiseks oleks kutseõppeasutuste arvates kasu üksikasjalikust riiklikust analüüsist väljalangevuse põhjuste kohta.

Kui koolid saavad keskvõimudelt tagasisidet oma tulemuslikkuse kohta, võimaldab see neil võrrelda end sarnaste organisatsioonidega ja seirata väljalangevuse dünaamikat oma koolis. Info saabub siiski sageli mõningase hilinemisega ja kohapeal tuleb tegutseda enne andmete kohalejõudmist. Probleem on eriti terav riikides, kus seire ei ole pidev, vaid põhineb õpilasregistril.

Mitu intervjuueeritud kutseõppeasutust on välja töötanud oma andmekogumissüsteemi. Nende abil selgitavad nad kiiresti välja väljalangemisohus õpilased ja võtavad kohe kasutusele meetmeid. Koolisestest andmekogumissüsteemide väljatöötamine võimaldab koolidel täpselt jälgida õpilaste haridusteed, puudumisi ja kõiki tegureid, mida tavaliselt väljalangevusega

seostatakse (sotsiaalsed ja majanduslikud tunnused, akadeemiline edukus, terviseprobleemid, narkootikumide tarvitamine). Väljalangemisohu avastamisel saavad nad kohe tegutseda, näiteks võtta ühendust perega, pakkuda tugiõpet või psühholoogilist tuge.

Infokast 5. Kutseõppeasutuse andmekogumissüsteem: Portugali näide

Portugali keskosas asuv kutsekool seadis 2011. aastal sisse sisemise infosüsteemi, et tõhusamalt seirata puudumisi ja vahetada infot õpetajate, psühholoogide ja kooli juhtkonna vahel.

Süsteemis on üksikasjalik info iga õpilase kohta: klassijuhataja ja kontaktõpetaja, kontaktandmed, vanus, psühholoogiline ja terviseprofiil, võimalikud õiguslikud probleemid, varasemad puudumised ja õpingute katkestamised, õppeedukus – eelkõige põhiainetes portugali keeles ja matemaatikas, hobid, psühhomeetrilise testi tulemused õppima asumise ajal ning õpetajate märkused. Osale infost (nt psühholoogiline ja terviseprofiil, õiguslik staatus) pääsevad ligi üksnes õpilasega tegelevad psühholoogid ja koolijuht.

Kui õpilane puudub, klikib õpetaja puudumiste seire süsteemis tema nimele. Klikiga on puudumine õpilase profiilis registreeritud ja tema vanem/hooldaja saab puudumisest teavitava SMSi.

Allikas: Cedefop

Mitmel juhul märkisid kutseõppeasutused, et õpilaste kohta andmete esitamisel valmistab neile raskusi riiklike infosüsteemide tarkvara. IT-lahendused ei ole alati kasutajasõbralikud. Samuti märgivad kutseõppeasutused sageli, et neil puuduvad inimressursid kooli andmete seireks (nt Belgia-pr, Belgia-fl, Prantsusmaa ja Austria).

3.2.5. Probleemid kutseõpingute katkestamise andmete kogumisega

Kasutajad puutuvad kutseõpingute katkestamise kohta andmeid kogudes kokku järgmiste probleemidega:

- (a) erinevad andmekogumismehhanismid hariduse alasüsteemides. See kehtib eelkõige töökohapõhise õppe puhul, aga ka teistes kutseõppe valdkondades, mis kuuluvad teiste ministeeriumide, mitte hariduse eest vastutava ministeeriumi valitsemisalasse;
- (b) õpilasregistrite puudumine, mille tõttu ei ole võimalik jälgida õpilaste liikumist ühest õppeasutusest teise. Mõnes riigis toodi põhiargumendina selliste andmekogude loomise vastu esile isikuandmete kaitse teema;
- (c) paljud kutseõppeasutused töötavad pigem andmetega õpingute katkestajate, mitte tegelike väljalangenute kohta, kuna neil ei ole võimalik kontrollida, kas

- lahkunud õpilane on mujal õppima asunud. See annab probleemist ainult osalise ülevaate, kuna paljud katkestajad jätkavad haridusteed mujal ⁽²⁰⁾;
- (d) raskused andmete kogumisel eraõppeasutustelt, kes ei saa riigilt raha ega ole kohustatud riigile andmeid esitama;
 - (e) IT-lahenduste kasutajakogemusega seotud raskused. Mitmed koolides intervjueeritud kurtsid, et mõne süsteemi haldamine võtab neil palju aega;
 - (f) seiratavat vanuserühma käsitlevad küsimused. Belgia puudumiste infosüsteem keskendub alaealisele õpilastele, kes on veel kohustatud koolis käima. Üle 18-aastaseid õpilasi ei seirata. Prantsusmaal vaatleb SIEI noori üksnes ühe aasta jooksul pärast haridussüsteemist lahkumist. Pärast seda nad enam süsteemis ei kajastu;
 - (g) mõnes riigis intervjueeritud kohalikud organisatsioonid (kutseõppeasutused vm) märkisid, et sageli jõuavad nendeni vananenud andmed. Seda märgiti riikides, kus andmeid kogutakse ja edastatakse kutseõppeasutustele üks või kaks korda aastas (nt Belgia-pr või Prantsusmaa). Selliste viivituste tõttu jääb kontaktivõtt väljalangenud noortega mõnikord hiljaks, sest noore ja õppeasutuse vahelised sidemed on katkenud. Noor on elus edasi liikunud ja sageli veelgi enam haridusest võõrdunud, mis teeb tema tagasipöördumise keeruliseks. Kui andmed on kuude tagused, ei kehti enam kontaktandmed, nt telefoninumber ja meiliaadress;
 - (h) muret valmistab andmebaasi kvaliteet. Sageli ei kontrollita kutseõppeasutuste jt sisestatud andmete kvaliteeti ja tekib vigu, mis andmetega töötavatele spetsialistidele tähendab täiendavat ajakulu. Näiteks Hollandis on välja töötatud protseduur, mille kohaselt koolide esitatud andmed läbivad enne kehtivaks tunnistamist välise kontrolli; see aga nõuab lisaressursse.

⁽²⁰⁾ Portugalis on riiklik kutseõppeasutuste ühendus, mis esindab 143 riigi toetust saavat erakooli, läbi viinud kaks uuringut. Uuringud käsitlevad õpinguid alustanud, kuid esimesel aastal katkestanud õpilasi ja nende katkestamise põhjuseid. Välja selgitati olukorrad, mida rangelt võttes ei saa liigitada „õpingute katkestamiseks“, nt väljaränne või kutsehariduse õppekava vahetus (ANESPO, 2011). Saksamaal on Kölni oskustöö koja hinnangul umbes 70% töökohapõhise õppe lepingute ülesütlemistest seotud ettevõtte ja/või eriala vahetusega, mitte püsiva väljalangemisega haridusest või kutseõpingute katkestamisega. Itaalias on töötajate kutseõppe arendamise instituut (*Istituto per lo Sviluppo della Formazione Professionale dei Lavoratori, ISFOL*) läbi viinud uuringu, et saada kutseõpingute katkestamise kohta usaldusväärsemaid andmeid (ISFOL, 2012).

3.2.6. Parendusettepanekud

Kasutajate perspektiivist võib poliitikakujundust ja tegevust toetavate väljalangevuse andmete paremat kasutamist soodustavad tegurid kokku võtta järgmiselt:

- (a) riikide hariduse alasüsteemide andmekogumismehhanismide sidusus ja koostalitlusvõime, et õpilasi oleks võimalik jälgida kogu süsteemi ulatuses, sõltumata sellest, milline on vastutav ametiasutus või õppeasutus (nt töökohapõhine ja koolipõhine kutseharidus; avaliku ja erasektori õppeasutused);
- (b) õpilasregistrid õpilaste haridustee ja -valikute jälgimiseks;
- (c) anonüümseteks muudetud õpilasregistri andmeid on võimalik andmekaitsevennudeid järgides laialdaselt kasutada;
- (d) ülevaadatud andmete liigendus, millest võiks olla kasu seireks ja uuringuteks (geograafiline, sotsiaalmajanduslik taust, õppekava tüüp);
- (e) info õpingute katkestamise põhjuste ja väljalangevuseni viivate individuaalsete tegurite kohta;
- (f) andmed eri vanuserühmade kohta (sh pärast koolikohustusliku ea lõppu);
- (g) mehhanismid, mis toetavad õppeasutusi andmete kogumisel ja aitavad toime tulla raskustega IT-lahenduste kasutamisel;
- (h) õppeasutuste andmekogumise kvaliteedi kindlustamine, et andmekogumine oleks süsteemne ja kogutavate andmete kvaliteet parem;
- (i) rohkem andmeanalüüsi, et pakkuda poliitikutele ja ametnikele näitajaid, mida on lihtne mõista, tõlgendada ja kasutada;
- (j) riiklike ja piirkondlike asutuste kogutud andmete põhjal tagasiside andmine kohalikele omavalitsustele ja kutseõppeasutustele, et toetada andmepõhist otsustusprotsessi ka neil tasanditel;
- (k) võimalus saada ajakohasemat infot ja jagada seda sidusrühmadega otsustusprotsessi eri tasanditel (kesk-, piirkondlik ja kohalik võim ning kutseõppeasutused).

4. PEATÜKK

Kutseõpingute katkestamise ulatus

4.1. Väljalangenute rühmad

Euroopa Liidu tasandil kasutatakse haridusest väljalangevuse seireks tööjõu-uuringut, mis mõõdab nende inimeste osakaalu, kes ei ole omandanud keskhariduses piisavat kvalifikatsiooni. Selline probleemipüstitus kajastab muret sobivate oskuste ja kvalifikatsiooniga tööjõu pärast, aga poliitikakujunduses tuleks analüüsida ka õppe liike, valdkondi ja vorme, kust välja langetakse. Poliitiline reaktsioon võib erineda sõltuvalt sellest, kas tegu on väljalangenutega, kes ei läinud ühelt haridustasemelt järgmisele (järgnevalt määratletud kui „mittealustajad“), või väljalangenutega, kes alustasid õpinguid, aga katkestasid need või kukkusid läbi eksamitel (katkestajad). Infokastis 6 määratletakse need erisused.

Infokast 6. Väljalangenud, õpingute katkestajad ja mittealustajad

EL haridusest väljalangevuse määratlus: nende 18–24-aastaste noorte osakaal, kes on omandanud alg- või põhihariduse (s.t ISCED tasemed 0, 1, 2 või lühike 3c) ning ei ole EL tööjõu-uuringule eelnenu nelja nädala jooksul osalenud õppes või koolitustes (ei osale praegu õppes või koolitustes).

Väljalangenud, kes ei ole õpinguid alustanud (mittealustajad): kindlaksmääratud vanusevahemikus (*) noorte osakaal, kes on omandanud alg- või põhihariduse (s.t ISCED tasemed 0, 1, 2 või lühike 3c) ja ei ole alustanud õpinguid järgmisel haridustasemel.

Väljalangenud, kes on õpingud katkestanud: kindlaksmääratud vanusevahemikus (**) noorte osakaal, kes on omandanud alg- või põhihariduse (s.t ISCED tasemed 0, 1, 2 või lühike 3c) ja on alustanud õpinguid järgmisel haridustasemel, aga ei ole neid lõpetanud.

(*) PIAAC andmete analüüsis kasutati piisava valimi saamiseks suuremat vanusevahemikku.

(**) Samas.

Erinevalt tööjõu-uuringust, mis mõõdab üksnes väljalangevuse määra, saab PIAAC andmekogus eristada noori, kes katkestasid õpingud kvalifikatsiooni omandamata, ja noori, kes ei alustanudki õpinguid järgmisel haridustasemel. PIAAC andmete analüüs osutab, et andmete kogumise ajal (august 2011 kuni märts 2012), määratleti uuringus osalenud 18 EL ja EMP riigis väljalangenutena

hinnanguliselt 13,9% 16–34-aastaste vanuserühmast ⁽²¹⁾; see on kooskõlas EL-28 hinnangulise 13,3%-lise väljalangenute määraga vastavalt 2011. aasta tööjõu-uuringule. Väljalangenute rühma edasine liigendamine osutab, et väljalangenuid, kes küll alustasid õpinguid, aga hiljem need katkestasid, on vähem kui väljalangenuid, kes ei jätkanudki õpinguid järgmisel haridustasemel. 16–34-aastastest mitteõppivatest inimestest 5,8% on väljalangenud, kes katkestasid õpingud enne lõpetamist, 8,1% aga väljalangenud, kes ei ole õpinguid jätkanud ⁽²²⁾. Niisiis saab 42% väljalangenutest käsitada õpingute katkestajate ja 58% mittealustajatena. PIAACis loetakse mittealustajateks ka need, kes õppisid ISCED lühikesel 3c õppekaval.

Kahe rühma osakaalude põhjal saab öelda, et kumbki ei ole ülekaalus riikide kokkuvõttes, aga riikide vahel on märkimisväärsed erinevusi. Joonisel 3 võrreldakse haridusest väljalangevuse kogumäära ja õpingud katkestanud väljalangenute osakaalu. Tumesinised tulbad näitavad väljalangenute osakaalu ning tume- ja helesinise tulba erinevus märgib nende väljalangenute osakaalu, kes ei ole järgmisel haridustasemel õpinguid alustanudki. Kui erinevus on väike, on enamik väljalangenutest katkestanud järgmise haridustaseme õpingud (Tšehhi Vabariik, Soome ja Rootsi). Kui erinevus on suurem, ei ole enamik väljalangenuid järgmisel haridustasemel õpinguid alustanudki (Belgia, Iirimaa, Hispaania, Itaalia, Küpros, Slovakkia ja Ühendkuningriik). Kui jätta analüüsist kõrvale kaks eristuvat riiki (Hispaania ja Itaalia), võib näha, et suur osa haridusest väljalangenutest ei ole kunagi õpinguid katkestanud. Suurt erinevust järgmise haridustaseme õpingud katkestanud väljalangenute ja mittealustanute vahel võib selgitada järgneva ühe või mitme olukorraga:

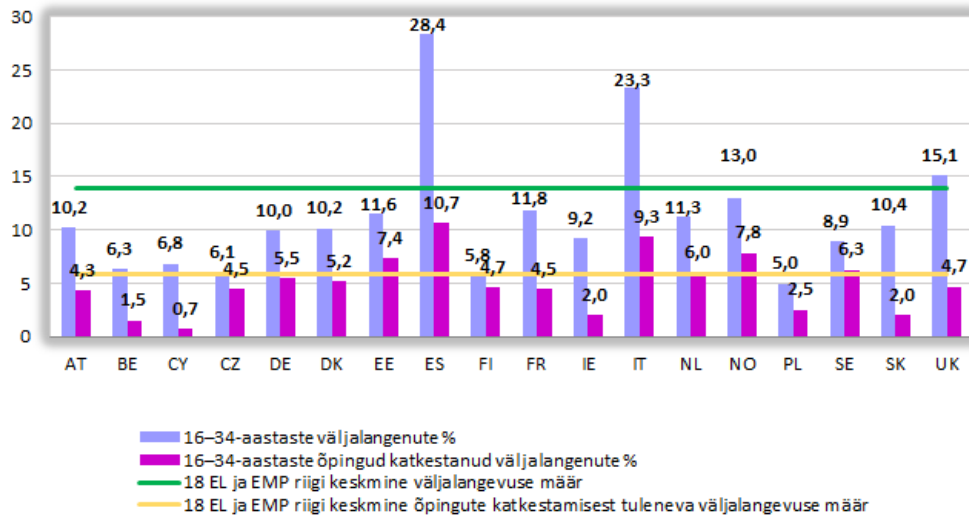
- (a) paljud haridusest väljalangenud omandavad põhihariduse, kuid ei jätkata õpinguid keskhariduse tasemel (ei asu kunagi õppima keskhariduse taseme õppekaval);
- (b) paljud väljalangenud on läbinud lühikese (sageli kutsehariduse) õppekava ISCED tasemel 3c;

⁽²¹⁾ Analüüsiti üksnes 16–34-aastaseid mitteõppivaid isikuid 18 EL ja EMP riikides, mis on PIAAC andmekogus esindatud. Valimist jäid välja isikud, kelle kõrgeim omandatud haridustase oli teadmata (uuringus „puudub“), ja isikud, kes olid omandanud kõrgeima haridustaseme välismaal. Niisiis arvutati väljalangenute osakaal riigis, jättes välja isikud, kes omandasid hariduse või langesid välja oma elukohariigist erinevas riigis. PIAAC andmete analüüsis kasutatavate näitajate üksikasjalikumate koostamispõhimõtete ja käesolevas alapeatükis esitatud riikide tulemuste täpsema eristusega saab tutvuda soovi korral.

⁽²²⁾ Arvud tähistavad väljalangenuid, kes katkestasid mis tahes ISCED taseme õppekava. Valimi üksikasjaliku eristusega riikide kaupa saab tutvuda soovi korral.

- (c) paljud väljalangenud on läbinud õppekava, mis ei kuulu ISCED liigitusse (nt täiskasvanuhariduse õppekavad).

Joonis 3. PIAAC väljalangevuse ja õpingute katkestamise määrad 16–34-aastaste isikute seas



NB! Kui Hispaania ja Itaalia välja jätta, langeb keskmine väljalangevuse määr 13,9-lt 10,3%-ni ning õpingute katkestamisest tuleneva väljalangevuse määr 5,8-lt 4,5%-ni. Väljalangenute ja õpingud katkestanud väljalangenute suhe jääb võrreldavaks.

Allikas: ICF arvutused PIAAC andmete põhjal; andmed on kaalutud riikides ja EL+EMP 18 keskmise leidmiseks.

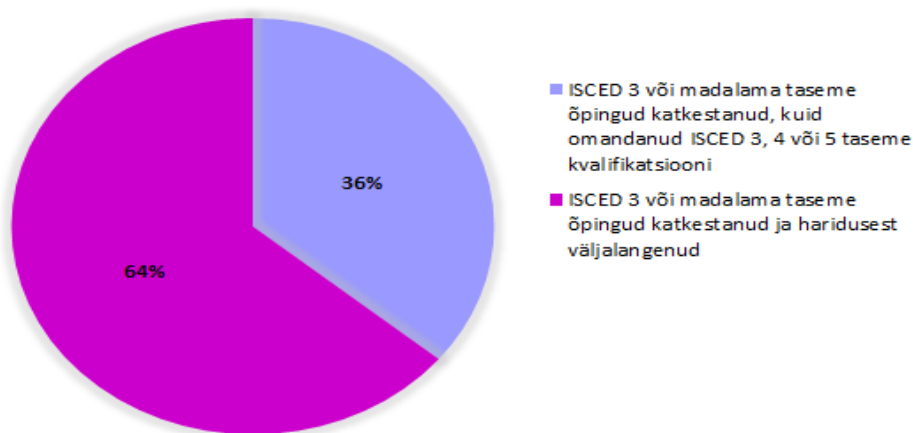
Õpingud katkestanud väljalangenute ja mittealustanud väljalangenute eristamiseks vaadeldi ka 2011.–2012. aastal läbiviidud täiskasvanuhariduse uuringut (*Adult Education Survey, AES*). Analüüsi tulemused osutavad, et enamik väljalangenuid on mittealustanud (64%, vrd õpingud katkestanud 16%) – võrreldes PIAAC andmekoguga on nende osakaal märgatavalt kõrgem. Vastamata jätnute suur osakaal seab aga kahtluse alla andmete valiidsuse ning seetõttu ei analüüsita seda tulemust põhjalikumalt.

4.2. Väljalangenute ja õpingud katkestanute võrdlus

Haridusest väljalangemist ja selle määratlemist käsitledes jäetakse Euroopas tavaliselt vaatluse alt välja kõik, kes esmalt küll katkestasid õpingud, kuid seejärel pöördusid haridussüsteemi tagasi ja omandasid keskkhariduse (või kõrgema hariduse). Õppekava läbimata jätmine ei ole omane üksnes haridusest

väljalangenutele. Paljud katkestanud omandavad keskhariduse ⁽²³⁾. Peaaegu 9% kõigist mitteõppivatest noortest (16–34a) on millalgi ISCED 3 või madalamal haridustasemel õpingud katkestanud. 5,6% noortest ei ole omandanud ISCED 3 või madalama taseme haridust ⁽²⁴⁾ ja kvalifitseeruvad haridusest väljalangenuteks. Veel 3,1% on aga neid, kes on (ISCED 3 või madalama haridustaseme) õpingud katkestanud, kuid siiski vähemalt keskhariduse omandanud. See tähendab, et põhi- või keskhariduse taseme (ISCED 3 või madalam) õppe katkestanutest 36% omandab hiljem vähemalt keskhariduse (ISCED 3). Seda näitlikustab joonis 4.

Joonis 4. **Noored (16–34 a), kes on katkestanud õpingud ISCED 3 või madalamal tasemel 18 EL + EMP riigis (PIAAC)**



Allikas: Cedefop. ICF arvutused PIAAC põhjal; andmed on kaalutud.

4.3. Kutseõpingute katkestamise mõõtmine

Rahvusvahelised võrreldavad andmed õppijate haridustee ja väljalangevuse teema seoste uurimiseks puuduvad (vt ptk 1.3.2). Seepärast on keeruline hinnata,

⁽²³⁾ PIAAC andmete põhjal ei liigitata väljalangenutena neid katkestanuid, kes on juba omandanud miinimumtasemel põhi- või keskhariduse enne teiselt põhi- või keskhariduse taseme õppekavalt väljalangemist või kes on pärast õpingute katkestamist jätkanud uuesti õpinguid keskhariduse (või kõrgema hariduse) omandamiseks. Arvestades, et PIAAC andmetes esitatakse üksnes kvalifikatsiooni omandamise ajavahemik, ei ole neid võimalik täpsemalt analüüsida. Siiski on tõenäoline, et viimati nimetatud kategooriasse kuulub üksnes väike osa õppijatest.

⁽²⁴⁾ Alapeatüki 4.1 joonised osutavad, et 5,8% 16–34-aastastest mitteõppivatest inimestest on õpingud katkestanud. Analüüsist selgub, et peaaegu kõik väljalangenud katkestavad õpingud ISCED 3 või madalamal haridustasemel; väga vähe on ISCED lühikese 3c või madalama haridustasemega väljalangenuid (0,2%), kes on alustanud õpinguid ISCED 4 tasemel, aga on need katkestanud.

kas tegu on eelkõige üld- või kutsehariduse teemaga. Käesolevas uuringus selgitati võimalust töötada sellekohane näitaja ⁽²⁵⁾ välja 2011.–2012. aastal läbi viidud täiskasvanuhariduse uuringu AES põhjal ⁽²⁶⁾.

Üksnes väike osa (16%) väljalangenutest vastas 25 EL, EMP ja kandidaatriigis läbiviidud täiskasvanuhariduse uuringus jaatavalt küsimusele, kas nad on alustanud õpinguid kõrgeimast edukalt omandatud haridustasemest kõrgemal tasemel. See näitaja on oluliselt madalam kui PIAAC andmed (42%) ja osutab, et 20%, kes jätsid sellele AES küsimusele vastamata (ptk 4.1), võivad tulemust moonutada ning õpingud katkestanud väljalangenute osakaal võib olla suurem.

25-st AES uuringus osalenud EL, EMP ja kandidaatriigist 16 riigis uuriti, mis suunitlusega õppekavalt vastaja välja on langenud. Kui piiritleda analüüs küsimusele vastanud väljalangenutega (s.t 16% valimist), võimaldavad AES andmed anda üldise hinnangu, et nende õppijate osakaal, kes langevad välja kutsehariduse õppekavadelt, on kõrgem kui üldharidusest väljalangejate osakaal. Andmed osutavad, et iga üldharidusest väljalangenu kohta langeb kaks õppijat välja kutseharidusest. Andmeid saab siiski pidada üksnes indikatiivseks, sest vastamata jätnute osakaal on enamikus riikides kõrge ning valimid väga väikesed ja seetõttu ebausaldusväärsed.

Sellegi poolest toetavad mitme riigi andmekogud sama tähelepanekut. Vaadeldes õppekavasid, millel noored enne väljalangemist õppisid, selgub, et reas analüüsitud riikides on kutseharidusest väljalangevus üldharidusega võrreldes kõrgem, kuigi riikide vahel on märkimisväärsed erinevusi ⁽²⁷⁾. Keskmiselt on üldharidusest väljalangenute arv võrreldes kutseõpingute katkestajatega madal Belgia flaamikeelses kogukonnas, Hollandis, Prantsusmaal ja Taanis, nagu on näha tabelis 3.

⁽²⁵⁾ Uuringus selgitati ka võimalust töötada see näitaja PIAAC andmeid kasutades välja. PIAAC andmed ei näita siiski omandamata haridustaseme puhul haridusliiki; haridusliik on teada üksnes kõrgeima omandatud haridustaseme puhul.

⁽²⁶⁾ Käesolevas uuringus kasutatakse AES mikroandmete analüüsimisel järgmist töödefiniitsiooni: kutseõpingute katkestaja on isik, kes ei ole omandanud keskharidust, kes on katkestanud kutseõpingud õppekaval, mis võimaldab omandada juba omandatud haridustasemest kõrgema haridustaseme, ja kes praegu ei õpi. AES muutujaid kasutades on seda määratlust rakendatud järgmiselt:

- (a) vastaja kõrgeim omandatud haridustase on ISCED 0, 1, 2 või 3c (lühike);
- (b) isik on alustanud õpinguid omandatud haridustasemest kõrgemal haridustasemel (ISCED 3 a, b või pikk c);
- (c) õppekava, millelt isik välja langes, oli kutsehariduse suunitlusega;
- (d) isik ei ole viimase 12 kuu jooksul osalenud formaalhariduses.

⁽²⁷⁾ Põhjus on ka väljalangevuse määratluste ja eri statistikaallikate paljususes.

Tabel 3. Väljalangenud õppekava järgi, kus nad viimati õppisid

VÄLJALANGEVUSE %	BE-fl 2012/13	DK 2012	FR 2014	NL 2012/13
Põhiharidus			19,9	
Üldkeskharidus	2,30	13,0	24,1	0,6
Kutseharidus	15,71	48,0	56,0	5,7
Töökohapõhine õpe	36,72			
Kunstikeskharidus	9,56			
Tehniline keskharidus	6,45			
Osakoormusega õpe	53,79			

Taani allikas: laste, hariduse ja soolise võrdõiguslikkuse ministeerium, UNI-C statistika

Flaami allikas: haridusministeeriumi haldusandmete kogul põhinevad ICF arvutused

Prantsuse allikas: Ministère de l'Éducation (haridusministeerium), 2014.

Hollandi allikas: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (haridus-, kultuuri- ja teadusministeerium), 2014.

Uuringu raames analüüsiti kutseõpingute katkestamise täpsemaks uurimiseks põhjalikumalt kaht riiklikku mikroandmekogu: Prantsusmaa 2004. aasta haridusest väljalangevuse uuringu andmeid (uuring *Generation 2004*) ja Hollandis 2004. aastal keskhariduse tasemel õpinguid alustanud õppijate kohordi haldusandmeid ⁽²⁸⁾. Analüüs heidab valgust sellele, kuidas õppijate tulemused sõltuvad õppekavast, millele nad õppima asusid. Esmalt kutsehariduse õppekavadele õppima asunute väljalangevuse määr on mõlemas riigis kõrgem kui üldhariduse õppekavadele õppima asunutel. Prantsusmaal langes keskhariduse alguses välja 24% kutseõpinguid alustanud õppijatest, kes lahkusid haridussüsteemist 2004. aastal. Ka Hollandis oli 2014. aastaks välja langenud 20,5% neist, kes alustasid õpinguid keskhariduse taseme eelkutseõppes (*Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs*, VMBO) ⁽²⁹⁾.

Väljalangevuse määr kutsehariduses haridussüsteemist lahkumise ajal (sõltumata alustatud õppe liigist) on Prantsusmaal 26%, mis ei erine märkimisväärselt nende õppijate väljalangevuse määrast, kes alustasid eespool nimetatud kutseõpinguid (24%) ⁽³⁰⁾. Hollandis 2004. aastal eelkutseõppe alustanute hulgast oli 2014. aastaks 20,5% haridusest välja langenud (vt joonis 5).

⁽²⁸⁾ Kahe andmekogu üksikasjaliku käsitluse, sh kasutatud näitajate struktuuriga saab soovi korral tutvuda.

⁽²⁹⁾ V.a need, kes asusid Hollandis õppima keskhariduse taseme eelkutseõppes (*Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs*, VMBO) ja jätkasid 2014. aastal õpinguid. Siin ning Prantsusmaa ja Hollandi puhul joonisel 5 esitatud osakaaludega seotud isikute arvuga saab tutvuda soovi korral.

⁽³⁰⁾ Soovi korral on võimalik tutvuda.

Kogu vanuserühmast (v.a põhikoolist/keskhariduse taseme eelkutsõppest välja langenud) oli 2014. aastaks haridusest välja langenud 16,5% neist, kes ei olnud kunagi õppinud kutsehariduse või eelkutsõppe õppekaval ⁽³¹⁾.

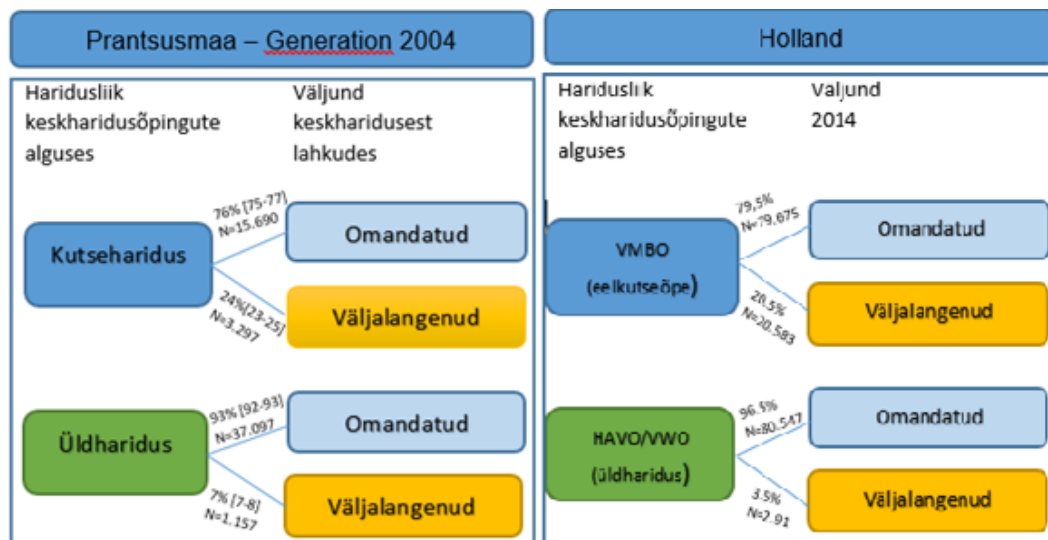
Esitatud analüüs osutab, et kutsõppurite väljalangevuse määr on kõrgem kui õpilastel, kes langesid välja üldharidusest. Ka nende õpilaste väljalangevus on kõrgem, kes olid eristuse tegemise ajal alustanud õpinguid kutsehariduses. Üks võimalik põhjus on selles, et kutsehariduses asuvad sagedamini õppima suuremas väljalangemisohus õppijad kui üldhariduses. Et teemat täpsemalt uurida, analüüsiti uuringus kutsehariduses ja üldhariduses õppijaid ja väljalanguuid.

4.3.1. Kutsõppurite tunnused

Prantsusmaa ja Hollandi mikroandmete põhjal eristati keskhariduse eri liikides õppijate tunnused – vanus, sugu, sotsiaalmajanduslik taust, sisseandaja taust.

Tulemused osutavad, et kutsehariduses õppijad ei ole mitte üksnes vanemad – see näitab, et nad on jäänud põhikoolis klassikursust kordama – vaid ülesindatud on ka meessoost, terviseprobleemidega ja madalama sotsiaalmajandusliku taustaga õppijad.

Joonis 5. Õppimise ja lõpetamise väljundite võrdlus



NB! Haridusliigi andmed hõlmavad kõiki õppima asunud sõltumata sellest, kas nad vahetasid hiljem õppe liiki.

Prantsusmaal õpivad kõik õpilased põhihariduses ühtse õppekava järgi, nii et lahknemiskoht (s.o valik üldhariduse või kutsehariduse õppekava vahel) on üleminekul

⁽³¹⁾ Soovi korral on võimalik tutvuda.

keskharidusse. Hollandis tuleb valik teha ja lahknemiskoht on 12a vanuses alghariduse lõpus (põhi- ja keskharidust ei eristata).

Prantsuse allikas: Prantsusmaa andmed põhinevad ICF analüüsil uuringust *Generation 2004*.

Neid, kes langesid haridusest välja põhikooli lõpus, ei ole arvestatud.

[...] esitatud on protsendimääradega seotud usaldusvahemikud.

N näitab kannete tegelikku arvu valimis, mitte kaalutud üldarve. Nendega seotud protsendimäärad seevastu on arvutatud kaalutud andmete põhjal.

Hollandi allikas: Hollandi andmed põhinevad ICF läbiviidud 2004. aastal alghariduse järgses põhihariduses alustanud õppijate kohordi haldusandmete analüüsil. Usalduspiire ei ole, kuna arvud hõlmavad kogu õppijarühma.

Teataval ajal kutsehariduses õppinute tunnuseid on kõige parem mõista seoses nendega, kes on eri haridusliikidest välja langenud. Et võrrelda väljalangemiseni jõudnud õppijate erijooni kogu õppijarühmaga, võib kõigepealt olla kasu „keskmise“ õppija tunnuste vaatlemisest. Seejärel saab analüüsis võrrelda eri haridusteede tunnuseid, mis viivad haridusest väljalangemiseni:

- (a) õppijad, kes alustavad õpinguid kutsehariduses (või üldhariduses) ja õpivad samas haridusliigis kuni lõpetamiseni;
- (b) õppijad, kes alustavad õpinguid kutsehariduses (või üldhariduses), jäävad samale õppekavale ja langevad välja;
- (c) õppijad, kes alustavad õpinguid kutsehariduses, lähevad üle üldharidusse ja jäävad sinna kuni lõpetamiseni;
- (d) õppijad, kes alustavad õpinguid kutsehariduses, lähevad üle üldharidusse ja langevad välja;
- (e) noored, kes ei alusta õpinguid keskhariduses.

Kõigi Prantsusmaa õppijate hulgas on mees- ja naissoo osakaal võrdne. Veidi alla kolmandiku on kehva sotsiaalmajandusliku taustaga (32% õppijate üks vanem on tööline), vähem kui neljandik on sisserändaja taustaga (23%-l on üks vanem sündinud väljaspool Prantsusmaad), 15% on tüüpilisest alghariduse järgses põhihariduses õppima asumise eest vanemad ja 1,5% on registreeritud puudega (2007. a andmed ³²).

Põhiharidusest väljalangenud seevastu on tõenäolisemalt meessoost (58%), madalama sotsiaalmajandusliku taustaga (42%-l on vähemalt üks vanem tööline), neil on tõenäoliselt vähemalt üks vanem sündinud väljaspool Prantsusmaad (34%), nad on keskharidusõpingud alustades vanemad (45%, s.t tõenäoliselt jäänud

(³²) Andmetega Prantsusmaa ja Hollandi õppijate tunnuste kohta on soovi korral võimalik tutvuda.

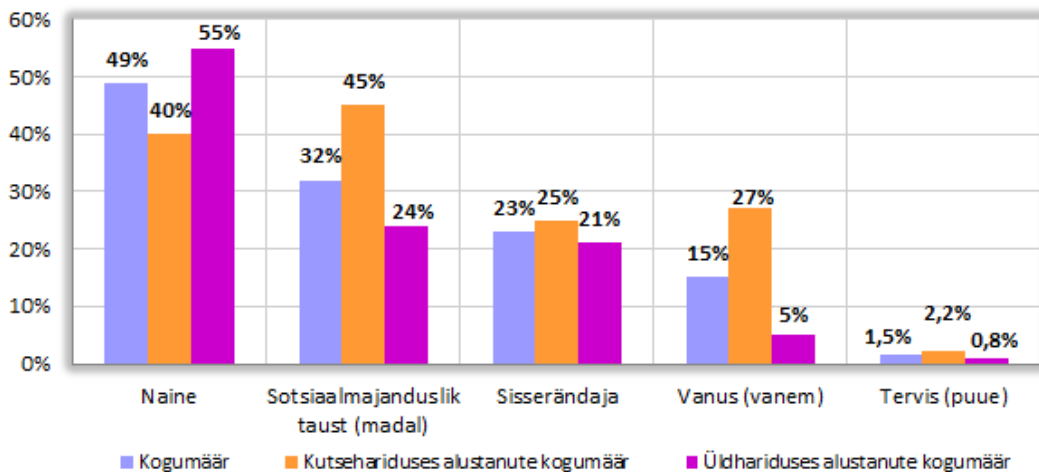
klassikursust kordama) ning kannatavad terviseprobleemide käes (6% on registreeritud puudega) ⁽³³⁾.

Joonisel 6 on esitatud Prantsusmaal keskharidusõpinguid alustanud õppijate tunnused. Joonis osutab, et neil, keda suunatakse kutseharidusse, on olemuslikult erinevad tunnused võrreldes nendega, kes valivad üldhariduse. Kutsehariduses on rohkem esindatud poisid (60%, võrreldes 45%-ga üldhariduses), samuti madalama sotsiaalmajandusliku taustaga õppijad (45% on pärit töölisperedest, vrd 24% üldhariduses) ja enamatel on olnud varem koolis raskusi (27% on tüüpilisest alghariduse järgses põhihariduses õpingute alustamise eest vanemad, vrd 5% üldhariduses).

Sama olukorda võib täheldada Hollandis, hoolimata sellest, et seal on kutseharidus õppijate seas populaarsem kui Prantsusmaal (52% vs 38%).

Joonis 7 osutab, et kutsehariduses on väikeses ülekaalus poisid (52% vs 47% üldhariduses), väljastpoolt läänერიike pärit sisseandajad (18% vs 10% üldhariduses). Kutseharidusõpinguid alustavad üldjuhul vanemad õpilased (33% vs 9% üldhariduses).

Joonis 6. Kutsehariduses ja üldhariduses õppijate tunnused, Prantsusmaa

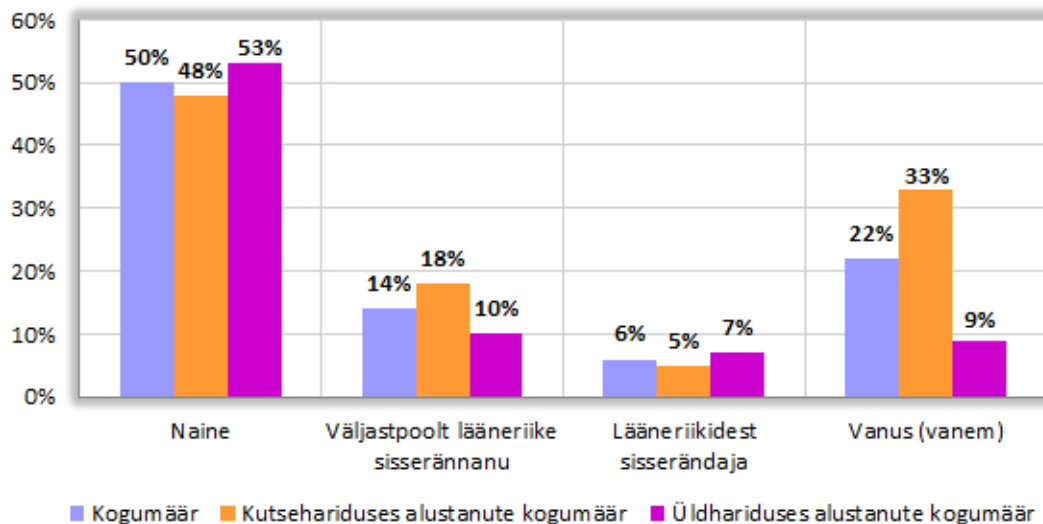


NB! Sotsiaalmajanduslik taust: vähemalt üks vanem on tööline (2004. aastal). Sisserändaja: vähemalt üks vanem on sündinud väljaspool Prantsusmaad (2004. aastal). Vanus: keskmiselt alghariduse järgses põhihariduses õpingute alustajatest vanemate %. Tervis: on esitanud taotluse enda registreerimiseks puudega isikuna (2007. aastaks).

Allikas: Cedefop. ICF analüüs uuringust *Generation 2004*. Usalduspiiridega, mis seotud protsendimääradega ja kannete tegeliku arvuga valimis, saab soovi korral tutvuda.

⁽³³⁾ Andmetega Prantsusmaa väljalangenute tunnuste kohta on soovi korral võimalik tutvuda.

Joonis 7. Kutsehariduses ja üldhariduses õppijate tunnused, Holland



NB! Väljastpoolt läänერიike pärit sisseännaja: isik, kes on pärit Aafrika, Lõuna-Ameerika või Aasia riikidest (v.a Indoneesia ja Jaapan) või Türgist, s.t isik või üks tema vanematest on sündinud mõnes nimetatud riigis. Vanus: keskmisest vanem aastal 2004.

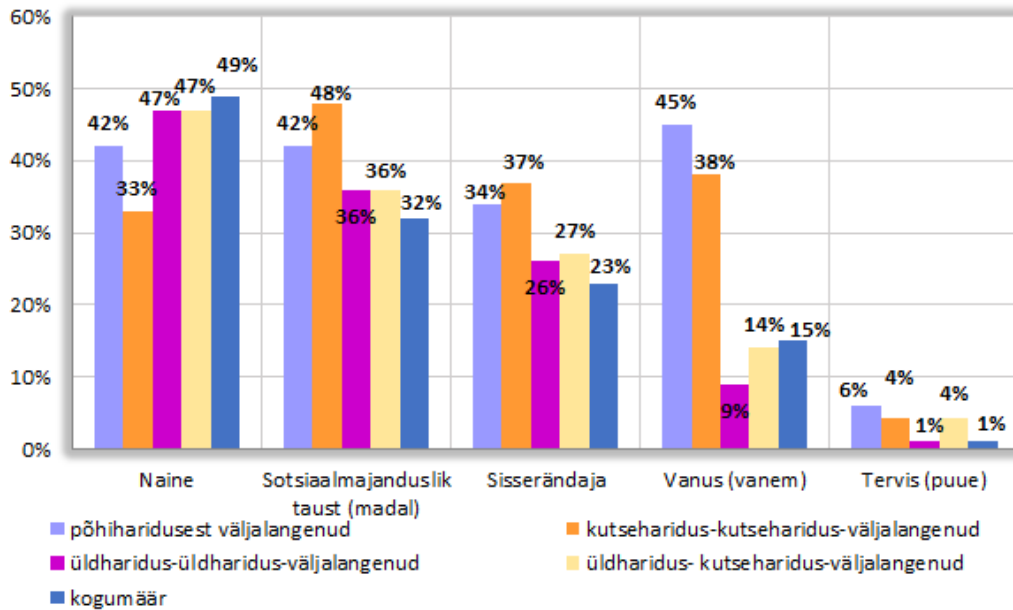
Allikas: Cedefop. ICF läbiviidud 2004. aastal alghariduse järgses põhihariduses õpinguid alustanud õppijate kohordi haldusandmete analüüs. Tabeli kujul andmetega on võimalik soovi korral tutvuda.

Joonisel 8 on võrreldud ⁽³⁴⁾ kutseharidusest ja üldharidusest väljalangenud Prantsusmaal. Võrdlus osutab, et rühmade vahel on olulisi erinevusi. Kutseharidusest väljalangenud on valdavalt meessoost (77%), madala sotsiaalmajandusliku taustaga (48%), sisseännajad (37%), vanemad (38%) ja terviseprobleemidega (4,2%). Üldharidusest väljalangenud seevastu on peaaegu võrdse tõenäosusega mees- või naissoost, keskmise sotsiaalmajandusliku taustaga, sisseännajad on keskmiselt esindatud, ei ole tõenäoliselt vanemad/ei ole jäänud klassikursust kordama ja neil on keskmiselt terviseprobleeme.

Prantsusmaa kutseharidusest väljalangenud, kes on esmalt alustanud õpinguid üldhariduses, on enamasti samade tunnustega kui need, kes langesid välja üldharidusest (nad on siiski vanemad ja neil on rohkem terviseprobleeme). Võrdlus on esitatud joonisel 8 ning illustreerib kõigi 2004. aastal haridusest välja langenud õppijate tunnuseid.

⁽³⁴⁾ Analüüs ei hõlma neid, kes alustasid õpinguid kutsehariduses, läksid üle üldhariduse õppekavale ja langesid välja, kuna selliseid juhte oli väga vähe – üksnes 10 õppijat – ning tegu ei ole analüüsi seisukohast olulise määraga.

Joonis 8. Kutseharidusest ja üldharidusest väljalangenute tunnused, Prantsusmaa

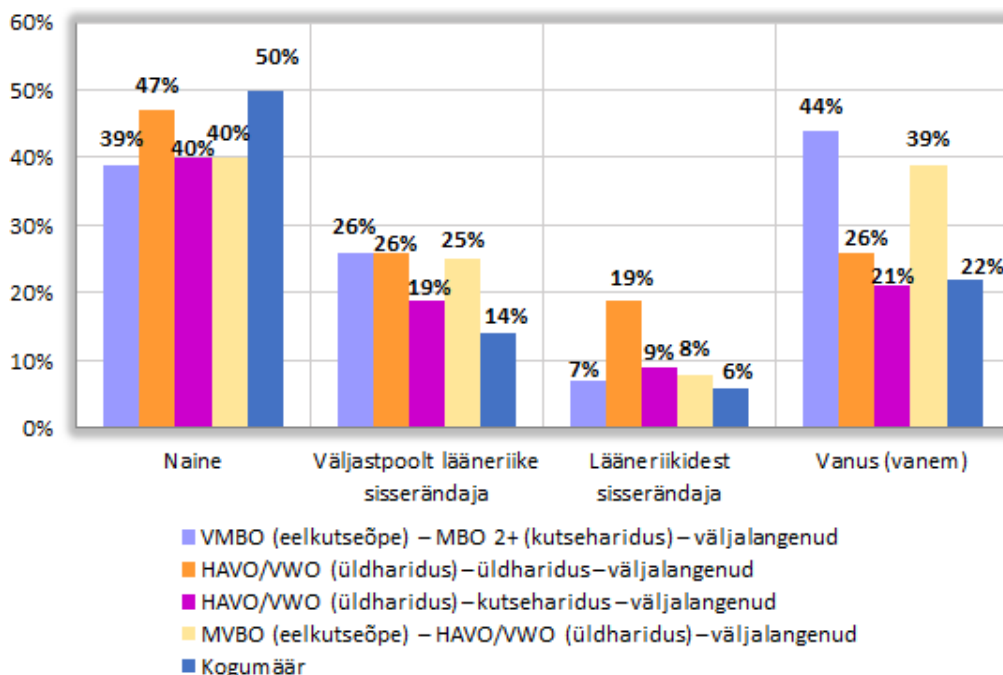


NB! Sotsiaalmajanduslik taust: vähemalt üks vanem on tööline (2004. aastal). Sisserändaja: vähemalt üks vanem on sündinud väljaspool Prantsusmaad (2004. aastal). Vanus: % keskmisest keskharidusõpingute alustamise eest vanem. Tervis: on esitanud taotluse registreerida end puudega isikuna (2007. aastaks).

Allikas: Cedefop. ICF analüüs uuringu *Generation 2004* põhjal. Tabeli kujul andmetega on võimalik soovi korral tutvuda.

Nagu on esitatud joonisel 9, on Hollandi olukord samasugune kui Prantsusmaal. Tüdrukuid on kutsehariduses alustanud ja jätkanud väljalangenute seas vähem kui üldhariduses alustanud ja jätkanud väljalangenute seas. Õppe liigi vahetajatel on üldjuhul sarnane profiil nende õppijatega, kellega koos nad alustasid (kutseharidusest üldharidusse üle läinud väljalangenud sarnanevad kutsehariduses alustanud ja jätkanud väljalangenutega; üldharidusest kutseharidusse üle läinud väljalangenutel on palju ühiseid tunnuseid üldhariduses alustanud ja jätkanud väljalangenutega).

Joonis 9. Kutseharidusest ja üldharidusest väljalangenud, Holland



NB! Väljastpoolt läänერიike pärit sisserändaja: isik, kes on pärit Aafrika, Lõuna-Ameerika või Aasia riikidest (v.a Indoneesia ja Jaapan) või Türgist, s.t isik või üks tema vanematest on sündinud mõnes nimetatud riigis. Vanus: keskmisest vanem aastal 2004.

VMBO – alghariduse järgne eelkutseõpe, neli aastat; HAVO – *hoger algemeen voortgezet onderwijs* (üldkeskharidus, viis aastat); VWO – *voorbereidend wetenschappelijk onderwijs* (kõrghariduse eelne haridus, kuus aastat); MBO – *middelbaar beroepsonderwijs* (alghariduse järgne kutseharidus). Märge 2+ tähistab riikliku kvalifikatsiooniraamistiku (ja Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku) järgi 2. või kõrgema taseme õppekava.

Allikas: Cedefop. ICF läbiviidud 2004. aastal alghariduse järgses põhihariduses õpinguid alustanud õppijate kohordi haldusandmete analüüs. Tabeli kujul andmetega on võimalik soovi korral tutvuda.

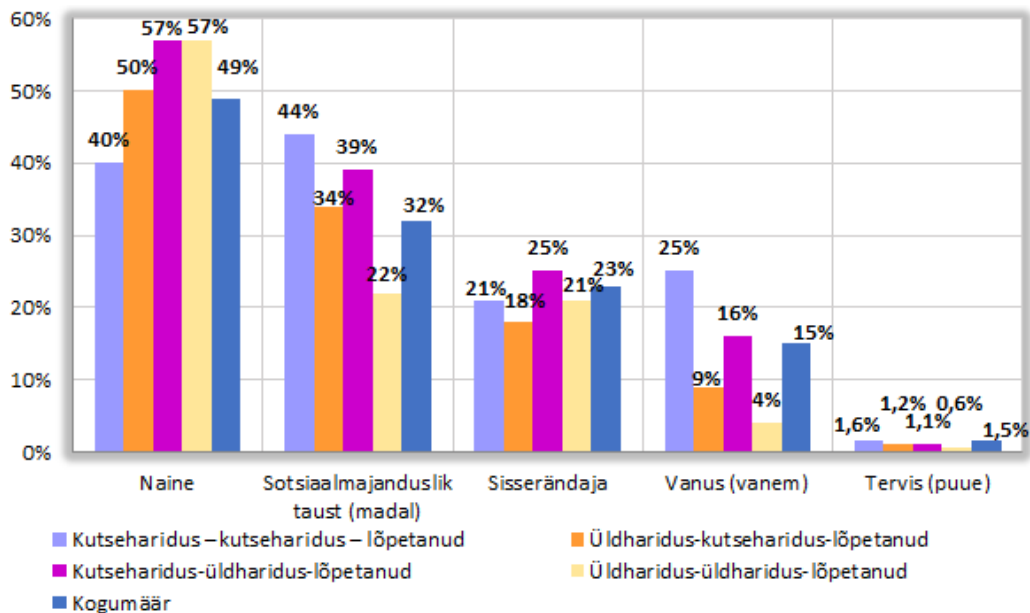
Kuigi see on vaid väike osa tervikpildist, mis ei näita kutsehariduse õppekavade kvaliteeti või teisi tähtsaid väljalangevust mõjutavaid tegureid, on selge, et kutseharidusest väljalangenutel on iseloomulik profiil. Prantsusmaal näib, et kutsehariduse õppekavadele jõuavad (põhikoolis istuma jäämise tõttu) vanemad ja terviseprobleemidega õppijad – nii need, kes ongi alustanud kutsehariduses, kui need, kes on esmalt valinud üldhariduse – ning seejärel langevad sealt välja. Hollandis seevastu tundub, et õppe liigi vahetajatel, kes hiljem välja langevad, ei ole kindlat profiili võrreldes nende väljalangenutega, kes enne õppe liiki ei vahetanud.

Prantsusmaal erineb märkimisväärselt ka eri haridusliikide lõpetajate profiil. Kutsehariduses alustanud, kuid üldharidusse üle läinud ja seal hariduse omandanud on mitmes aspektis (nt sugu, sisserändajate osakaal, tervises seisund)

sarnased nendega, kes alustasid ja ka jätkasid üldhariduses, kuigi nad on siiski tõenäolisemalt kehvema sotsiaalmajandusliku taustaga.

Nagu näitlikustab joonis 10, lähevad Prantsusmaal keskharidusõpingute ajal kutseharidusest üldharidusse üle need kutsehariduses alustanud, kelle profiil on lähemal üldhariduse valinud õppijatele (eriti naissoost ja hea tervisega õppijad). Sellest tulenevalt iseloomustab neid, kes jäävad kutseharidusse (ei vaheta õppe liiki ja omandavad või ei omanda haridust), kõrgem meessoost, madala sotsiaalmajandusliku taustaga, vanemate/klassikursust kordama jäänud ja terviseprobleemidega õppijate osakaal. Kutseharidusest väljalangenutel on need tunnused kõige tõenäolisemalt.

Joonis 10. Kutsehariduse ja üldhariduse lõpetajate tunnused, Prantsusmaa



NB! Sotsiaalmajanduslik taust: vähemalt üks vanem on tööline (2004. aastal). Sisserändaja: vähemalt üks vanem on sündinud väljaspool Prantsusmaad (2004. aastal). Vanus: keskmisest alghariduse järgses põhihariduses õpingute alustamise east vanemate %. Tervis: on esitanud taotluse registreerida end puudega isikuna (2007. aastaks).

Alikas: Cedefop. ICF analüüs uuringu *Generation 2004* põhjal. Tabeli kujul andmetega on võimalik soovi korral tutvuda.

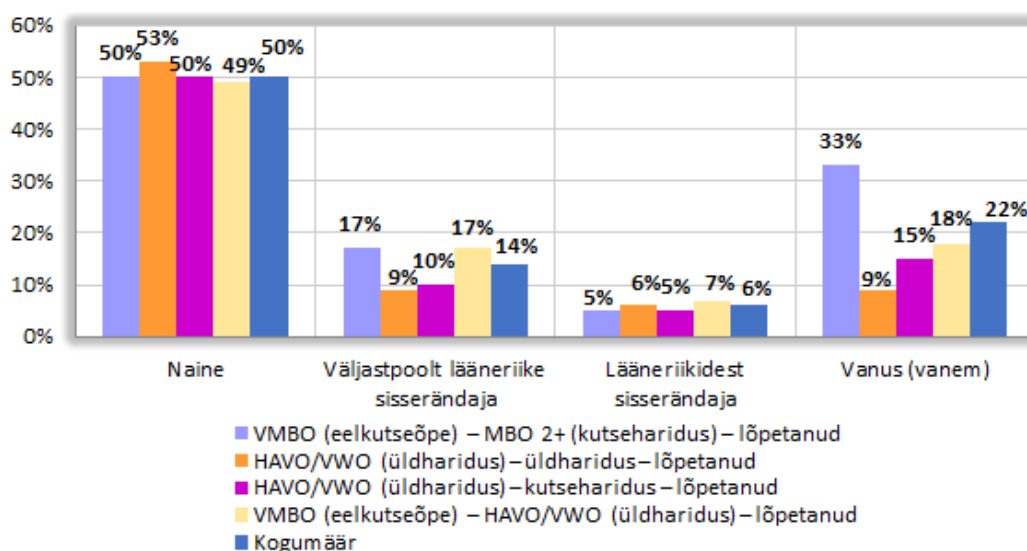
Üldharidusest kutseharidusse üle läinud ja hariduse omandanud õppijate profiilid sarnanevad nende omadega, kes alustasid ja jätkasid üldhariduses ning langesid sealt välja. Seepärast osutavad andmed veidi selles suunas, et üldharidusest väljalangenuid suunatakse kutsehariduse õppekavadele, kuigi nad ei ole nii ebasoodsas olukorras (sotsiaalmajandusliku tausta ja varasemate õpitulemuste põhjal) kui need, kes alustavad ja jätkavad kutsehariduses.

Kutseharidus tundub olevat turvavõrgustik üldharidusest tulnud õppijatele, kes muidu oleksid välja langenud.

Nagu on näha joonisel 11, võib sarnaseid tulemusi täheldada Hollandis. Nende hulgas, kes lähevad kutseharidusse üldharidusest, on madalam vanemate õpilaste osakaal (18% vs 33%) kui püsivalt kutsehariduses õppijate seas. Hollandis tundub, et sugu ei ole seotud otsusega õppe liiki vahetada – mõlemas soorühmas on vahetajate osakaal sama.

Kutsehariduse kui turvavõrgustiku puhul on esmalt üldhariduses alustanud õppijad, kes vahetasid õppe liiki ja omandasid hariduse, võrreldes püsivalt üldhariduses õppijatega tõenäolisemalt vanemad (15% vs 9%), kuigi vanemate õpilaste osakaal üldhariduses alustanud ja sealt välja langenud õppijate seas on isegi kõrgem (26%).

Joonis 11. Kutsehariduse ja üldhariduse lõpetanute tunnused, Holland



NB: Väljastpoolt läänერიიკე pärit sissereändaja: isik, kes on pärit Aafrika, Lõuna-Ameerika või Aasia riikidest (v.a Indoneesia ja Jaapan) või Türgist, s.t isik või üks tema vanematest on sündinud mõnes nimetatud riigis. Vanus: keskmisest vanem aastal 2004.

VMBO – alghariduse järgne eelkutseõpe, neli aastat; HAVO – *hoger algemeen voortgezet onderwijs* (üldkeskharidus, viis aastat); VWO – *voorbereidend wetenschappelijk onderwijs* (kõrghariduse eelne haridus, kuus aastat); MBO – *middelbaar beroepsonderwijs* (alghariduse järgne kutseharidus). Märges 2+ tähistab riikliku kvalifikatsiooniraamistiku (ja Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku) järgi 2. või kõrgema taseme õppekava.

Allikas: Cedefop. ICF läbiviidud 2004. aastal alghariduse järgses põhihariduses õpinguid alustanud õppijate kohordi haldusandmete analüüs. Tabeli kujul andmetega on võimalik soovi korral tutvuda.

Eri haridusliike iseloomustavad tunnused osutavad, et kutseõpingute katkestamisega on seotud kõrgem meessoost ja madala sotsiaalmajandusliku staatusega õppurite, sissereändajate, vanemate ja terviseprobleemidega õppijate

osakaal. Kõik eelnimetatud on teadaolevad väljalangevuse ohutegurid. Olukorda võib teravdada see, et esmalt kutsehariduses alustanud õppijad, kelle profiil sarnaneb üldhariduses õppijate omaga, lähevad üle üldharidusse. Analüüsi tulemused osutavad, et meesoost, madala sotsiaalmajandusliku staatuse, vanemate ja viletsa tervisega õppijate haridusvalik kaldub esmalt kutsehariduse suunas. Need, kes seejärel lähevad kutseharidusest üle üldharidusse, vastavad kõige väiksema tõenäosusega tüüpilisele kutseõppuri profiilile ning sarnanevad rohkem püsivalt üldhariduses õppijatega; seevastu neil, kes lähevad pärast üldhariduses alustamist üle kutseharidusse, on tõenäolisemalt väljalangevusega seostuvaid tunnuseid. Need tunnused võivad osalt selgitada kutseõppurite kõrgemat väljalangevust.

4.3.2. Katkestajate osakaal ja kutsehariduse õppekava tüübid

Riikide andmed osutavad, et riikides, kus pakutakse eri tüüpi kutseharidust, on katkestamises kutsehariduse õppekava tüübist sõltuvalt märkimisväärsed erinevusi:

- (a) Hollandis sõltub katkestanute osakaal õppe tasemest: mida kõrgemal haridustasemel on kutsehariduse õppekava ja sellega seotud kvalifikatsioon, seda madalam on õppekava katkestajate osakaal (tabel 3);
- (b) Belgia flaami kogukonnas, kus kutseõpingute katkestamise osakaal on üldiselt kõrge, on see isegi kõrgem töökohapõhises õppes ja osakoormusega kutseõppes, kus on ühendatud töötamine ja õppimine. Põhjus on selles, et Belgia õpilased ja nende pered kipuvad pidama töökohapõhist õpet kõige halvemaks haridusvalikuks; neis õppevormides on suur osakaal õpilastel, kes on teistelt õppekavadelt juba välja langenud. Oma osa on ka Belgias üsna levinud „ümbersuunamise“ taval, mille puhul mahajäänud õpilased suunatakse teisele õppekavale. Joonisel 16 alapeatükis 4.4. on näha, et suur osa üld-, tehnilise või kunstihariduse õpilastest lõpetab alustatust erineval õppekaval, s.o nad on õpingute jooksul teisele õppekavale ümber suunatud;
- (c) Taanis on väljalangevus kõige kõrgem täiskasvanute keskhariduse taseme kutseõppes (45% õppekavale registreeritustest). Olulisi erinevusi on ka aluskursuste ja põhikursuste väljalangevuse määras (28% aluskursustel ja 21% põhikursustel). Uuringu raames läbiviidud intervjuudes märgiti, et nende erinevuste põhjuseks on raskused töökohapõhise õppe koha leidmisel, mis Taanis on kõigi kutseõppekavade kohustuslik osa aluskursuselt põhiõppesse üleminekul. Paljud langevad välja pärast aluskursuse läbimist, kui nad ei leia töökohapõhise õppe kohta. Intervjuudes märgiti, et väljalangenuid on palju nende hulgas, kes alustasid praktilise õppega õppeasutuses, mitte ettevõttes;

- (d) ka Austrias on kutsekoolidest, kutsehariduskolledžitest ja töökohapõhisest õppest väljalangevuses suuri erinevusi. Töökohapõhises õppevormis, nn ettevõtteüleses töökohapõhises õppes on väljalangevuse määr märgatavalt kõrgem kui tavapärasest töökohapõhises õppes (32,1% õppima asunutest katkestab õpingud) (Dornmayr ja Nowak, 2013). Ettevõtteüleses töökohapõhises õppes osalevad peamiselt noored, kel ei ole õnnestunud leida töökohapõhise õppe kohta; praktiline õpe toimub pigem õppeasutuses, mitte ettevõttes. Intervjuudes kinnitati, et nendel õppekavadel õpivad noored, kellel on haridussüsteemis kõige suuremaid raskusi ja kes seetõttu on kõrgemas väljalangemisohus, mis väljendub ka kõrgema väljalangevusena.

Austria on huvitav juhtum, kus mõned kutseõppe vormid on väljalangevuse ennetamisel teistest või isegi üldharidusest edukamad (vt tabel 4). Tegu on kutsehariduskolledžitega, mainekate õppeasutustega, kus pakutavad õppekavad on muust kutseharidusest ja üldharidusest pikema kestusega ning võimaldavad jätkata nii kõrghariduses kui ka tööturul. Kolledžites õpetatakse erialasid, mida enamikus riikides pakutakse keskhariidusjärgsel tasemel (Cedefop ReferNet: Austria, 2009). Seetõttu on need õppekavad populaarsed kooli- ja töökohapõhisest kutseõppest erinevate sihtrühmade seas. Tõenäoliselt tõmbavad need õppekavad ligi paremate tulemuste ja kõrgema motivatsiooniga noori.

Tabel 4. **Väljalangevus üldharidusest ja kutseharidusest Austrias (õpilased, kes alustasid õpinguid 2008/2009. õppeaastal ja ei olnud lõpetanud 2013/2014. õppeaastaks)**

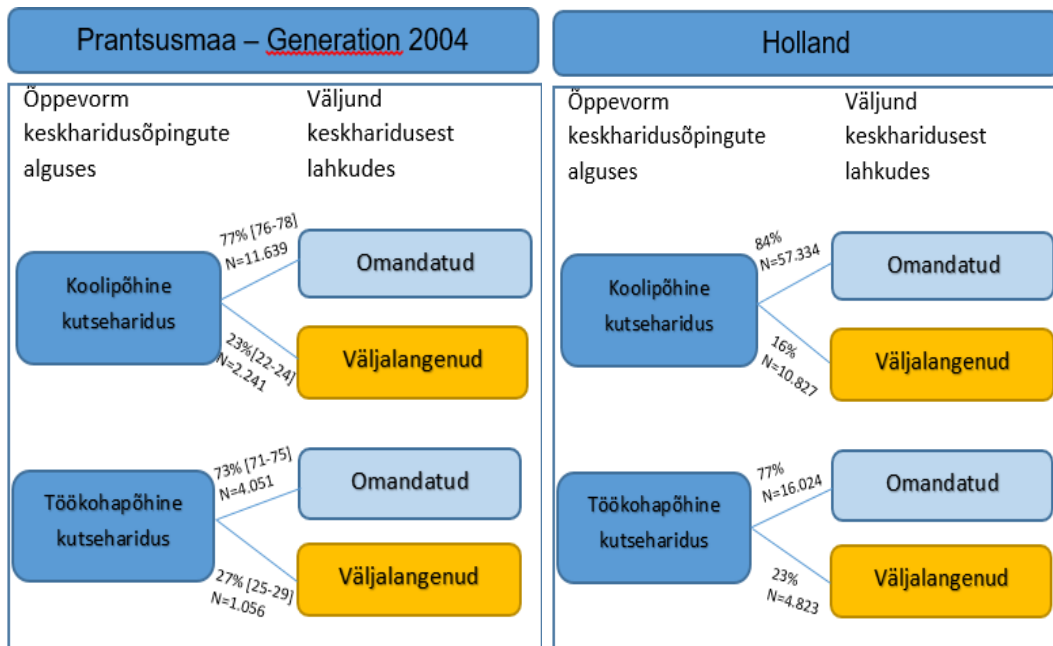
Austria	%
2010/2011. õppeaastal 14-aastased ja 2012/2013. aastaks lõpetamata põhiharidusega	3,6
Omandasid kohustusliku põhihariduse 2010/2011. õppeaastal ja ei alustanud õpinguid kõrgemal haridustasemel 2011/2012. õppeaastal	6,8
Väljalangevus üldkeskhariidusest	7,1
Väljalangevus keskhariiduse taseme kutsekoolidest	12,7
Väljalangevus keskhariiduse taseme kutsehariduskolledžitest	5,9
Ütlesid töökohapõhise õppe lepingu 2012. aastal üles ja ei jätkanud õpinguid	12,8

Allikas: töökohapõhise õppe andmed: WKO, 2014

Arvestades töökohapõhise õppe tähtsat rolli kutsehariduses, võiks eeldada, et väljalangevus sellest õppevormist on madalam kui koolipõhisest kutseõppest. Nagu näitlikustavad tabelid 3 ja 4, osutavad mõne riigi andmed, et töökohapõhisest õppest väljalangenute osakaal erinebki teiste õppevormide omast. Teema täpsemaks uurimiseks eristati Prantsusmaa ja Hollandi mikroandmetes koolipõhine ja töökohapõhine õppevorm.

Joonisel 12 on esitatud töökohapõhise ja koolipõhise kutseõppe väljalangevuse määrad Prantsusmaal ja Hollandis. Vastupidiselt eeldatule on Prantsusmaal töökohapõhises kutseõppes alustanute väljalangevus märgatavalt kõrgem (27%) kui neil, kes alustasid keskhariduse omandamist koolipõhises kutseõppes (23%). Hollandis on olukord sama: viimati töökohapõhises õppes õppinute väljalangevus on märgatavalt kõrgem (23%) kui koolipõhises kutseõppes (16%).

Joonis 12. Koolipõhise ja töökohapõhise kutseõppe eristus



NB! Pearsoni hii-ruut test kinnitab, et erinevused koolipõhisest ja töökohapõhisest kutseõppes väljalangevuse määras nii Prantsusmaal kui ka Hollandis on statistiliselt olulised. Prantsusmaa protsendimäärad põhinevad kaalutud andmetel. Tabeli kujul andmetega on soovi korral võimalik tutvuda.

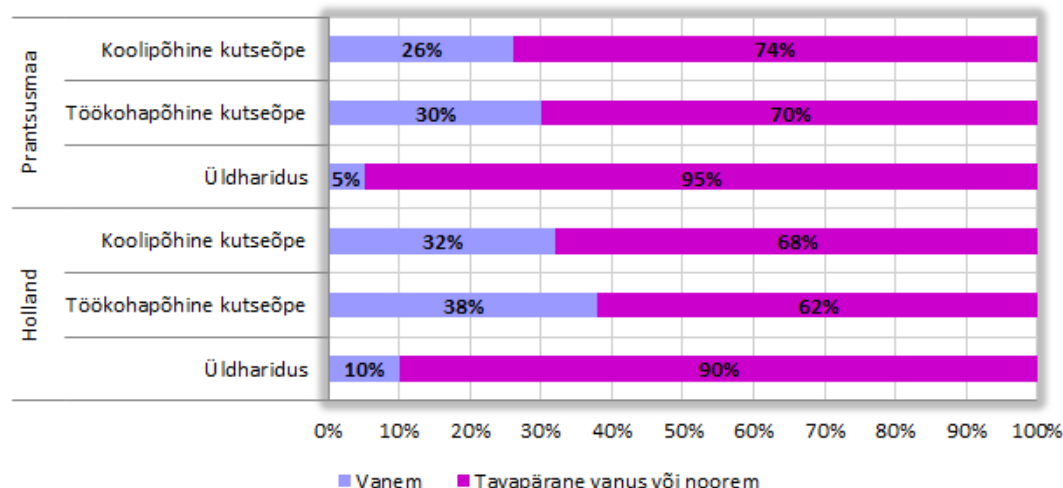
Allikas: Cedefop

Võimalik seletus on õppijate valik. Kutseõpe üldiselt ja eriti töökohapõhine õpe on populaarsem vanemate õppijate seas ⁽³⁵⁾. Seetõttu võib oletada, et selles õppevormis on rohkem klassikursust kordama jäänud õppijaid. Klassikursuse kordamine on üks edasijõudmatuse märke (vt joonis 13). Keskmisest vanemas eas keskharidusõpingute alustamist seostatakse suurema väljalangevuse ohuga (välja

⁽³⁵⁾ Prantsusmaa ja Hollandi vanemate õppijate esmaste haridusvalikute (üldharidus, koolipõhine kutseharidus ja töökohapõhine kutseharidus) andmetega on võimalik soovi korral tutvuda.

langeb 31% vanematest õppijatest, vrd 12% keskmises vanuses õppijatest Prantsusmaal; 20% vanematest õppijatest, vrd 11% keskmises vanuses õppijatest Hollandis) (vt alapeatükk 5.3.1).

Joonis 13. Vanuse ja esmase haridusvaliku seos



NB! Prantsusmaa: N = 32 349. Pearsoni χ^2 test kinnitab, et vanemad õpilased on kutseõppe vormide vahel ebaproportsionaalselt jaotunud. Keskmisest vanemana määratletakse õpilasi, kes on alustanud õpinguid alghariduse järgses põhihariduses 12-aastaselt või vanemana Prantsusmaal ja 13-aastaselt või vanemana Hollandis.

Allikas: Cedefop

Töökohapõhises õppes on ka vähem tüdrukuid kui koolipõhises õppevormis (Prantsusmaal 30% vs 44%, Hollandis 30% vs 54%) ⁽³⁶⁾.

Teisi töökohapõhise õppe katkestamist soodustavaid tegureid, mis võiksid selgitada koolipõhise õppega võrreldes kõrgemat väljalangevust, käsitletakse üksikasjalikult alapeatükkides 4.4.2 ja 5.4. Need on näiteks raskused töökohapõhise õppe võimaluste leidmisel, õppijate ebapiisav töövalmidus, konfliktid suhted töökohal, keerulised töötingimused või ettevõtete sulgemine.

4.3.3. Väljalangenute erinevused õppevaldkondade ja kutsealade lõikes

Eri õppevaldkondade või sektorite vahel on suuri erinevusi väljalangejate osakaalus või sellega seotud näitajates (nt õppe katkestamine või klassikursuse kordama jäämine).

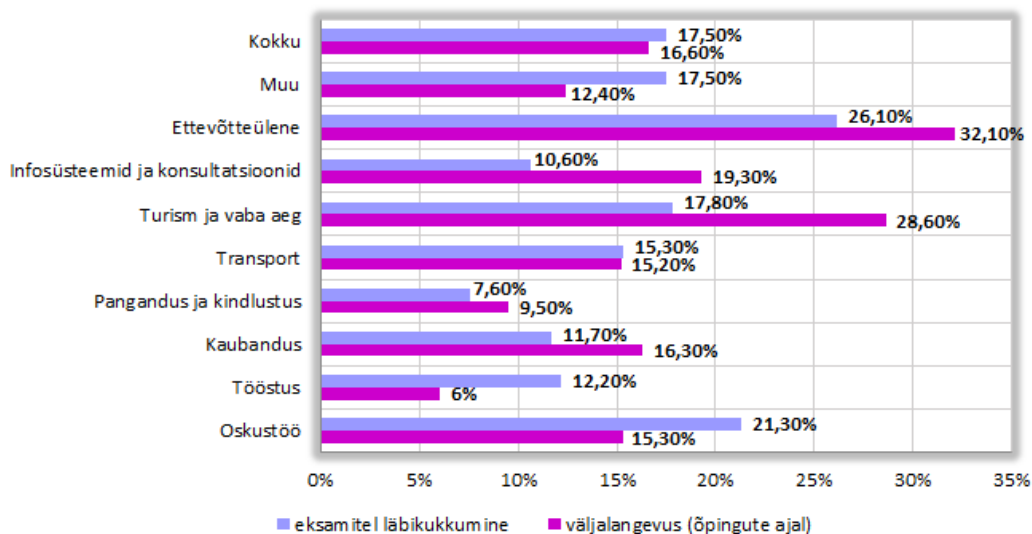
Neid erinevusi on näitlikustatud Austrias (Dornmayr ja Nowak, 2013), Belgia flaamikeelse kogukonna (Flaami haridusministeeriumi statistika), Taani (laste,

⁽³⁶⁾ Prantsusmaal ja Hollandis töökohapõhises ja koolipõhises kutseõppes õppijate soo jm tunnuste andmetega saab soovi korral tutvuda.

hariduse ja soolise võrdõiguslikkuse ministeerium, riiklik IT ja õpistatistika amet), Saksamaa (BIBB, 2013) ja Horvaatia (Horvaatia Vabariik, statistika keskbüroo, 2010) andmete põhjal.

Austrias ulatub töökohapõhisest õppest väljalangevus (joonis 14) 6%-st tööstuses kuni 28,6%-ni turismi ja vaba aja õppevaldkonnas. Töökohapõhisest õppes osalejatest ulatub eksamil läbikukkumise määr 7,6%-st panganduses ja kindlustuses 21,3%-ni oskustöös.

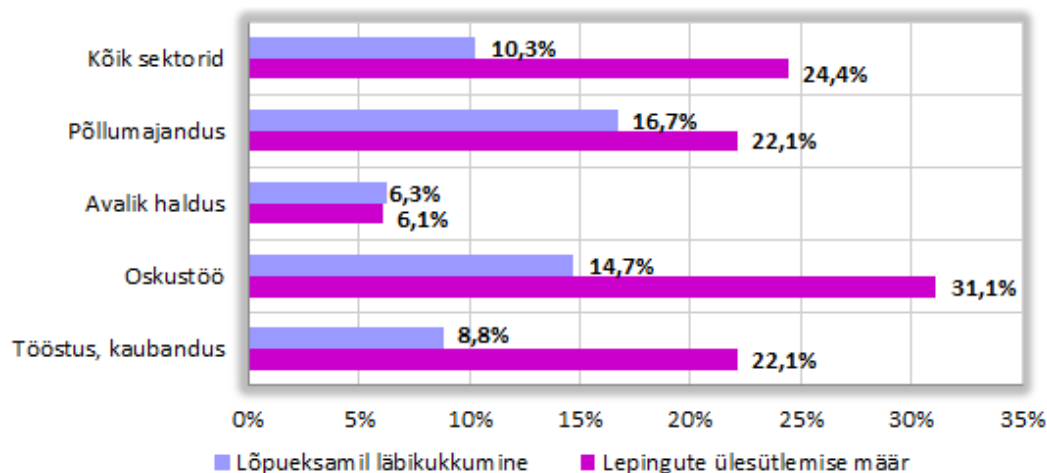
Joonis 14. **Õpingute katkestamine ja lõpueksamitel läbikukkumine töökohapõhisest õppes õppevaldkondade lõikes Austrias (2011)**



Allikas: Dornmayr ja Nowak, 2013

Saksamaal (joonis 15) on töökohapõhise õppe lepingute ülesütleamise määr madal avalikus halduses (6,1%) ja kõrge oskustöö sektoris (31,1%). Ka eksamil läbikukkumise määr erineb: see on madal avalikus halduses (6,3%) ning kõrge põllumajanduses (16,7%) ja oskustöös (14,7%). Suuri erinevusi on üksikute ametite lõikes (tabel 5): kõige kõrgem lepingute ülesütleamise määr on 51% (toitlustusjuht) ja kõige madalam 3,7% (haldustöötaja). Tundub, et töökohapõhisest õppes osalejate arv ja lepingute ülesütleamise määr ei ole omavahel seotud (BIBB, 2013).

Joonis 15. Töökohapõhise õppe lepingute ülesütlemine ja eksamil läbikukkumine sektorite kaupa Saksamaal (2011)



Allikas: BIBB, 2013. Datenreport zum Berufsbildungsbericht 2013

Tabel 5. Töökohapõhise õppe lepingute enneaegse ülesütlemise määrad valitud ametites Saksamaal (2011)

Kõrgeima lepingute ülesütlemise määraga ametid	Ülesütlemise määr (%)	Madalaima lepingute ülesütlemise määraga ametid	Ülesütlemise määr (%)
Toitlustusjuht	51.00	Haldustöötaja	3.70
Mööbli-, köögi- ja kolimisteenuste spetsialist	50.90	Meedia- ja infoteenuste assistent	4.10
Ohutuse ja turvalisuse spetsialist	49.50	Automaatikaelektrik	4.80
Kokk	49.40	Lennukimehaanik	5.70
Kaitse- ja turvateenused	47.00	Pangaametnik	6.10
Iluteenindaja	47.00	Tehnosüsteemide planeerija	6.10
Koristusteenused	44.30	Tehniliste toodete disainer	6.20
Juuksur	44.20	Metsatöölise	6.50
Hotelliteeninduse spetsialist	44	Bürooassistent	6.60
Autojuht	43.70	Keemiatehnik	6.90

Allikas: BIBB, 2013

Et eri sektorite töövõimalused on riigiti ja piirkonniti erinevad, on ootuspärane, et ka väljalangevuse määr eri õppevaldkondades või sektorites varieerub riigiti. Siiski võib täheldada üldisi suundumusi, nt toitlustuses ja hotelliteeninduses on väljalangevuse määr raskete töötingimuste (pikad tööpäevad ja stressirohke töö) tõttu kõrge.

Kui on teada, mis õppekavadel on väljalangevus kõrgem ja millest see tuleneb, on võimalik kavandada täpsemaid meetmeid väljalangevusega võitlemiseks. Alapeatükis 5.4.4 tutvustatakse intervjueeritute arvamusi ja kogemusi sellest, miks mõnes sektoris ja mõnel kutsealal on palju kõrgem väljalangevus kui teistel.

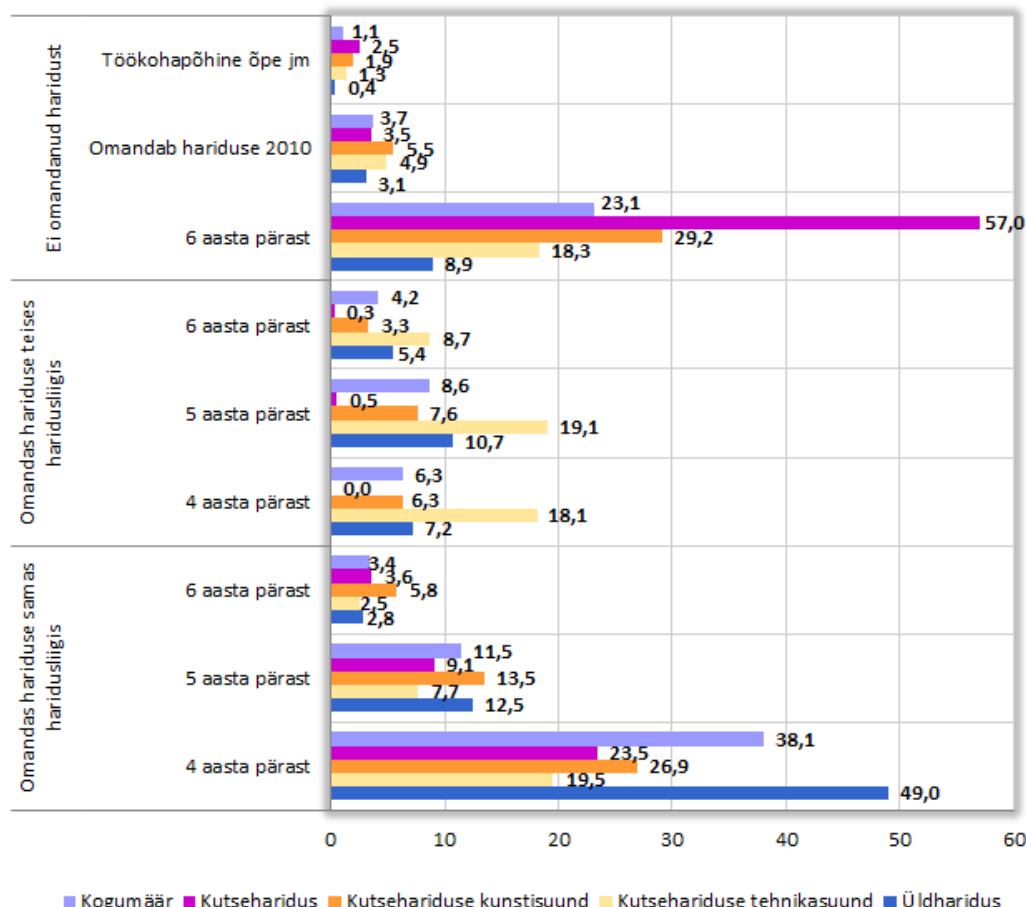
4.4. Kutseharidus kui ennetusvahend ja turvavõrgustik

Kuigi väljalangevus kutsehariduse õppekavadelt on suur, jõuab enamik üldhariduses alustanud ja kutseharidusse üle läinud õppijaist seal keskhariduse omandamiseni. Kutseharidus võib toimida turvavõrgustikuna nende jaoks, kellele üldharidus ei sobinud, kes kogesid seal ebaõnnestumisi ja võinuksid välja langeda.

Belgia prantsuse kogukonnas analüüsiti noorte haridusvalikuid kuus aastat pärast keskharidusõpingute alustamist. Tulemused on huvitavad mitmel põhjusel. Esiteks tehakse kindlaks mitte ainult see, mis õppekaval õppijad väljalangemise ajal õppisid, vaid ka see, kus nad õpinguid alustasid. Teiseks selgitatakse välja need, kes alustasid kutse- või üldhariduses, aga omandasid hariduse teises õppeliigis. See võimaldab näitlikustada, mil määral kutseharidus toimib turvavõrgustikuna nende jaoks, kellel on raskusi üldharidusega kohanemisel ja kes seetõttu on suuremas väljalangemisohus. Joonisel 16 on näha, et kuue aasta jooksul hariduse omandanute määr on kõrgem algselt kutsehariduses alustanute puhul (57%), võrreldes nendega, kes alustasid üldhariduses (8,9%). Samuti osutavad andmed, et peaaegu veerand esmalt üldhariduses alustanud omandab kuue aasta pärast hariduse teises õppeliigis. Et õppevorme ei ole eristatud, võib arvata, et kooli- ja/või töökohapõhisel kutseharidusel on oma roll üldharidusest väljalangevuse ennetamisel.

Analüüs osutab, et kutseharidus võib toetada üldharidusest väljalangenuid. Noorel on võimalik valida algul üldharidus ja pärast seal kogetud ebaõnnestumist orienteeruda ümber kutseharidusele.

Joonis 16. Õpilaste haridusteed üld- ja kutsehariduses Belgia prantsuskeelses kogukonnas (pikaajalised andmed kuus aastat pärast keskharidusõpingute alustamist, 2009/2010. õa, % ⁽³⁷⁾)

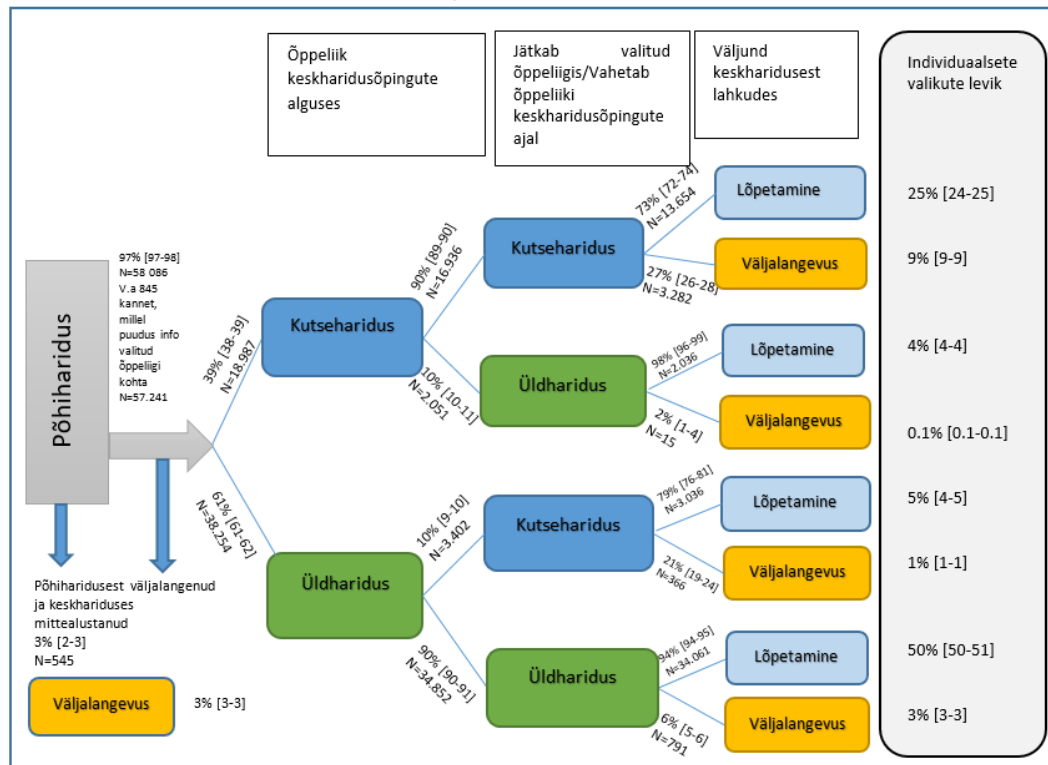


Allikas: Direction générale de l'Enseignement obligatoire (kohustusliku hariduse peadirektoraat), 2011. Haridusnäitajad (*Indicateurs de l'Enseignement*) 2011 – Indikaator (Indicateur) 20

Nähtuse, eriti haridusliiki vahetanud õppijate väljalangevuse ja hariduse omandamise määrade põhjalikumaks uurimiseks analüüsiti veel kahte Prantsusmaa ja Hollandi riiklikku andmekogu. Prantsusmaa uuringuandmed, mis hõlmavad kõiki 2004. aastal hariduse omandanud, annavad ülevaate erinevatest valikutest keskhariduses (vt joonis 17). Suhteliselt väike osa üldhariduse valinutest läheb keskharidusõpingute vältel üle kutsehariduse õppekavadele (10% esmalt üldhariduses õpinguid alustanutest), enamik (79%) õppe liiki vahetanutest jõuab ISCED 3 taseme kutsehariduse omandamiseni. Nad moodustavad 5% kõigist õppijatest ning õppe liiki vahetamata oleksid nad haridusest välja langenud.

⁽³⁷⁾ Põhineb 52 709 õpilase kohordi uurimisel.

Joonis 17. Haridusvalikute analüüs, Prantsusmaa



NB! [-] märgib protsendimäärade seotud usalduspiire. N-d on seotud kannetega valimis, mitte kaalutud andmetega. Joonisel esitatud põhiaandmetega saab soovi korral tutvuda.

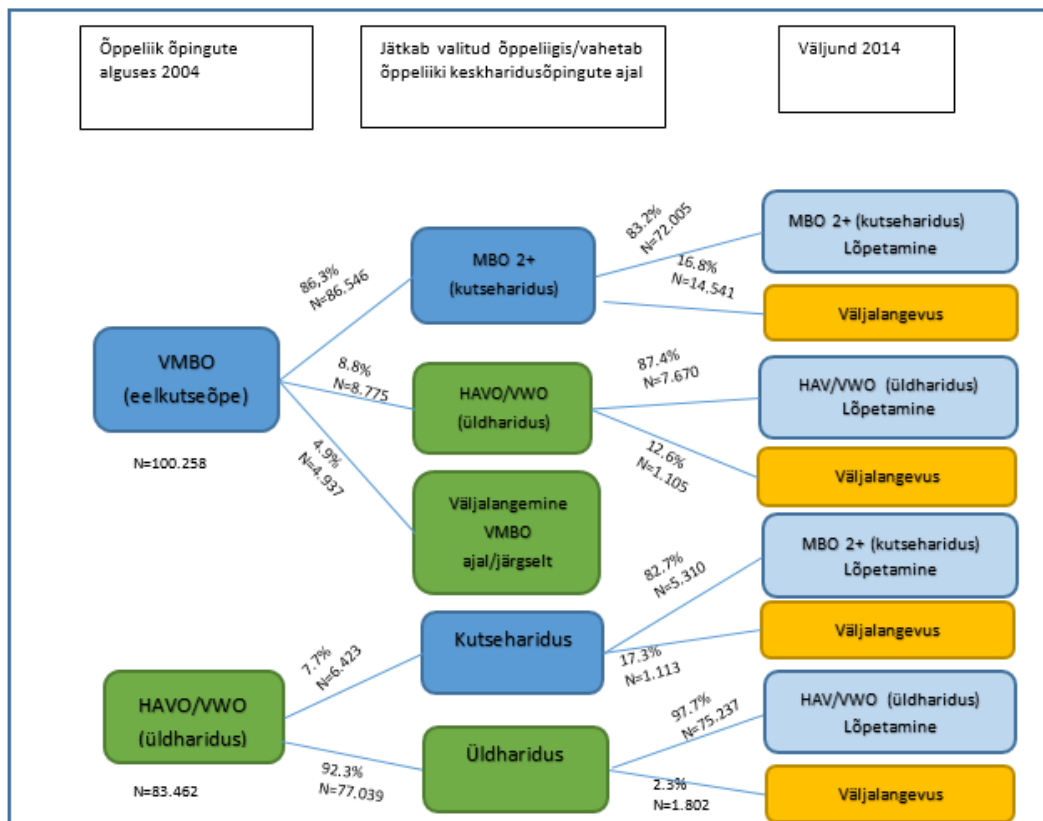
Allikas: Cedefop

Andmed keskhariiduse alguses valitud õppeliigi kohta tähistavad seda, mis õppekaval (üld- või kutseharidus) õppijad valiku tegemise ajal õpinguid alustasid. Prantsusmaal järgivad kõik õpilased põhihariduse lõpuni ühtset õppekava, nii et valik tehakse üleminekul keskhariidusesse.

Nagu näha joonisel 18, omandas enamik Hollandi õppijaid, kes alustasid keskhariiduses 2004. aastal ja kelle omandatud haridustaset vaadati 2014. aastal 2014 ⁽³⁸⁾, hariduse samal õppekaval, kuhu nad esmalt õppima asusid. Suhteliselt väike osa (7,7% esmalt üldhariduses alustanutest) vahetas keskhariidusõpingute vältel haridusliiki ja läks üle kutsehariduse õppekavale. Prantsusmaal omandas kutsehariduse enamik üldhariduses alustanutest, kes olid kutseharidusse üle läinud (82,7%). See on peaaegu 3% kõigist õppijatest, kes alustasid õpinguid 2004. aastal ja oleksid muidu võinud haridusest välja langeda.

⁽³⁸⁾ V.a need, kes praegu õpivad.

Joonis 18. Haridusvalikute analüüs, Holland



NB! Andmed keskhariduse alguses valitud õppeliigi kohta tähistavad seda, mis õppekaval (üld- või kutseharidus) õppijad valiku tegemise ajal õpinguid alustasid. Hollandis on valiku tegemise aeg 12-aastaselt pärast alghariduse omandamist (põhihariduse vanemaid astmeid ja keskharidust ei eristata). Joonise põhiaandmetega tabeli kujul saab soovi korral tutvuda.

VMBO – alghariduse järgne eelkutseõpe (neli aastat); HAVO – üldkeskharidus (viis aastat); VWO – kõrghariduse eelne haridus (kuus aastat); MBO – alghariduse järgne kutseharidus. Märge 2+ tähistab riikliku kvalifikatsiooniraamistiku (ja Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku) järgi 2. või kõrgema taseme õppekava.

Allikas: Cedefop

4.4.1. Kutsehariduse populaarsus

Et põhjalikumalt analüüsida kutsehariduse ennetavat rolli, võrdlesime kutseõppurite osakaalu ja väljalangevuse määra eeldades, et suhteliselt suuremates kutseharidussüsteemides on väljalangevus väiksem, kuna need pakuvad akadeemilistele õppekavadele alternatiivi. See muudaks kutseõppurite ja väljalangevuse osakaalu korrelatsiooni negatiivseks.

Seose võrdlevaks hindamiseks kasutati kolme tüüpi näitajaid. Eurostat seirab kutseõppurite osakaalu ISCED 3 taseme hariduses ja ISCED 4 taseme hariduses ning avaldab info kord aastas. Analüüsi tarbeks arvutati korrelatsioonikoefitsient

väljalangevusega 2005., 2007., 2009. ja 2011. aasta andmete põhjal. Nagu eeldati, on korrelatsioonikoefitsient ISCED 3 taseme kutseõppurite osakaaluga negatiivne: mida kõrgem on kutseõppurite osakaal ISCED 3 taseme hariduses, seda madalam on väljalangevuse määr ⁽³⁹⁾.

Alternatiivina kasutati strateegia „Haridus 2020“ näitajat, mis käsitleb kutseõppurite osakaalu ISCED 3 ja 4 taseme hariduses. Andmed on olemas 2009. ja 2013. aasta kohta ning leiti, et korrelatsioon on negatiivne ja mõõdukas ⁽⁴⁰⁾.

Haridus 2020 näitaja põhjal on riikides, kus kutseõppurite osakaal ISCED 3 ja 4 taseme hariduses on üldharidusega võrdne või üle 70%, väljalangevuse määr alla 10%. Riikides, kus kutseõppurite osakaal ISCED 3 ja 4 taseme hariduses on alla 70%, varieeruvad väljalangevuse määrad siiski tugevalt.

Võrreldes kutsehariduses osalemise suhtelist osakaalu riikides EL väljalangevuse näitajaga, võib oletada, mis ulatuses suur osalus kutsehariduses saab kaasa aidata väljalangevuse vähendamisele. Tabelis 6 on riigid rühmitatud kutsehariduses osalemise taseme järgi (kõrge, keskmine ja madal ⁽⁴¹⁾ ning väljalangevuse määra järgi (üle või alla EL 10% künnise). Rühmitamine näitab, et:

- (a) kaheksas kümnest kõrge kutsehariduses osalemise määraga riigist on väljalangevuse määr alla EL künnise (erandiks on Rumeenia);
- (b) kolmes kaheksast madala kutsehariduses osalemise määraga riigis on väljalangevuse määr üle EL künnise.

Analüüs osutab, et kõrge osalus kutsehariduses on seotud madala väljalangevusega, vastupidine seos aga ei kehti. Riikides, kus kutsehariduses õpib vähem õpilasi, on väljalangevus võrdselt kas alla või üle EL seatud künnise.

Tabel 6. Keskharidusest väljalangevuse (LFS, 2013) ja kutsehariduses osalemise määra (2013) võrdlemine

Osalemise määr	Väljalangevus alla 10%	Väljalangevus üle 10%
Kõrge (>65%)	LU, SI, CZ, NL, SK, HR, FI, AT	RO, BE
Keskmine (44-65%)	FR, EE, SE, DE, DK, PL, LU	ES, BG, IT,
Madal (<44%)	CY, IE, EL, LT, LV	HU, UK, PT

Allikas: Cedefop Haridus 2020 näitajate ja LFS põhjal

⁽³⁹⁾ Andmetega saab soovi korral tutvuda.

⁽⁴⁰⁾ Samas.

⁽⁴¹⁾ Kutsehariduses osalemist mõõdetakse osakaaluna kõigist keskhariduse taseme õpilastest (%). Riikides, kus kutsehariduses osalemise määr on liigitatud kõrgeks, õpib keskhariduse taseme kutseõppekavadel enam kui 65% õpilastest. Madala osalusmääraga riikides õpib kutsehariduse õppekavadel vähem kui 44% õpilastest. Rühmad on piiritletud vastavalt väärtustele, mis võimaldavad jagada riigid kolme suhteliselt võrdse suurusega kategooriasse.

4.4.2. Töökohapõhise õppe motiveeriv roll

Kui noored valivad kutsehariduse õppekava, loodavad nad sageli saada praktilist ja töömaailmaga seotud õpikogemust. Töökohapõhisel õppel on väljalangevuse ennetamisel suur potentsiaal. Huvitav on välja selgitada, kas riikides ja piirkondades, kus töökohapõhises õppes osalemise määr on koolipõhise õppega võrreldes kõrgem, on ka madalam väljalangevus.

Austrias leidsid Moser jt (2016), et töökohapõhisel õppel on väljalangevuse ennetamisele positiivne mõju. Nad leidsid, et mida kõrgem on töökohapõhises õppes õppijate osakaal, seda madalam on väljalangevuse määr ning et riigi lääneosas, kus on kõrgem duaalse hariduse osakaal, on väljalangevuse määr väiksem kui idaosas. Korrelatsioon ei kehti siiski sisserändajatest noorte puhul, mis osutab, et töökohapõhise õppe süsteemi võimalused toetada integratsiooni on piiratud. Võrreldes kaht töökohapõhise õppe vormi Austrias – „traditsioonilist“ ja ettevõtteülest töökohapõhist õpet, kus praktiline kooolitus toimub pigem õppeasutuses, mitte ettevõttes – leidsid Dornmayr ja Nowak (2013), et väljalangevuse määr oli kõrgem ettevõtteüleses õppevormis.

Käesolevas uuringus vaadeldi töökohapõhise õppe seost väljalangevusega, analüüsid kolme töökohapõhises õppes osalemise näitajat:

- (a) töökohapõhises õppes osalejate osakaal ettevõtetes; näitaja põhineb Cedefopi 2008. aasta tööjõu-uuringu andmetel hariduse ja kultuuri peadirektoraadi töökohapõhise õppe Euroopa uuringus;
- (b) 15–29-aastaste töökohapõhises õppes õppijate määr Cedefopi andmete põhjal, mis on arvutatud 2013. aasta tööjõu-uuringu ja TEMPRESAS ⁽⁴²⁾ muutuja alusel;
- (c) töökohapõhises õppes osalemise määr (%) noorte (15–29a) hulgas Euroopa Komisjoni uuringu põhjal (2013) tööjõu-uuringu andmete alusel. Uuringus jagati riigid kolme kategooriasse: kõrge, keskmine ja madal osalus töökohapõhises õppes kõigi noorte hulgas.

Kõigil kolmel töökohapõhise õppe näitajal on nõrk negatiivne seos väljalangevusega ⁽⁴³⁾. On täheldatud, et kõrge töökohapõhises õppes osalusega riikides on madalam haridusest väljalangevus. Madala töökohapõhises õppes osalusega riikides aga varieerub väljalangevuse tase väga kõrgest väga madalani.

⁽⁴²⁾ Lühikirjeldus: ajutise töö / tähtajalise töölepingu põhjused.
<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/1978984/6037342/EU-LFS-explanatory-notes-from-2014-onwards.pdf> [vaadatud 6.9.2016]

⁽⁴³⁾ Korrelatsioonikoefitsient jääb näitajast sõltuvalt vahemikku -0.24 kuni -0.15. Andmetega saab soovi korral tutvuda.

Hoolimata kvantitatiivse analüüsi ebaeenväetest tulemustest osutas kvalitatiivne analüüs, et töökohapõhise õppe roll noorte õppimise juures hoidmisel. Mitmed intervjuueeritud viitasid töökohapõhise õppe suurele motiveerivale potentsiaalile. Kui noored on kaasatud reaalsesse tööprotsessi, aitab see neil mõtestada õppimist ja luua ettekujutust tulevikust. Positiivsed suhted teiste töötajatega ja nendepoolne väärtustamine võivad motiveerida ja aidata kaasa positiivse minapildi kujunemisele:

- (a) töökohapõhises õppes õppijate juhendaja Horvaatia ettevõttes pani tähele, et praktiline õpe suurendas tugevalt õppijate motivatsiooni ja aitas neil avaneda, s.t esitada vabalt küsimusi ja teha ettepanekuid. Suhtlus ja koostöö on väga tähtsad, samuti see, kui õppija kogeb, et teda hinnatakse ja koheldakse teistega võrdselt;
- (b) Portugali kutseõppeasutuses suurendati töökohapõhise õppe mahtu ettevõttes 420 tunnist 840 tunnini. Mahu suurendamise taga oli soov pakkuda praktikavõimalust alates kutseõppe esimesest aastast ja suurendada töökohapõhise õppe kogumahtu, et õppijad oleksid lõpetamise ajaks tööturule sisenemiseks piisavalt kogenud. Tegu oli ka meetmega, millega suurendada õppijate motivatsiooni kutseõppe esimesel aastal;
- (c) Intervjuueeritud olid üldiselt üksmeelel, et töökohapõhine õpe loob hea konteksti professionaalse identiteedi kujunemiseks ning see omakorda vähendab väljalangevust. Identiteet kujuneb autentses suhtluses noore, tema kolleegide ja õpetaja/mentori ning ettevõtte juhtkonna vahel. See on üks põhjustest, miks töökohapõhist õpet lõimitakse sageli kutseharidusega seotud väljalangevuse vastastesse meetmetesse (vt Cedefop, 2016, II osa).

4.5. Kutseharidus kui tugimeede

Alapeatükis 4.2 juba osutati, et eri haridusvalikud ei tarvitse olla lõplikud ning ka siis, kui haridustase on jäänud omandamata, leidub võimalusi haridusteed jätkata. Kõigis 18 EL ja EMP riikides omandab vähemalt keskhariduse umbes kolmandik (36%) 16–34-aastastest põhi- või keskharidusest välja langenud noortest ⁽⁴⁴⁾. Prantsusmaa uuringuandmed kinnitavad seda suundumust: ligi kolmandik ⁽⁴⁵⁾ neist, kes olid 2004. aastal haridusest väljalangenud, olid seitse aastat hiljem omandanud vähemalt keskhariduse.

⁽⁴⁴⁾ Vt joonis 4, ptk 4.2. NB! Andmekogus ei olnud võimalik eristada täpset kvalifikatsiooni omandamise aega. Seepärast võib isik mõnel puhul olla omandanud ISCED 3 kvalifikatsiooni, alustanud õpinguid teise ISCED 3 kvalifikatsiooni omandamiseks ja jätnud need pooleli.

⁽⁴⁵⁾ 31% (usalduspiir 27–35), vt joonis 20.

See tähendab, et kõik katkestajad ei lahku haridussüsteemist lõplikult, aga enamik siiski lahkub. See tõstatab rea küsimusi. Kas tugimeetmed ei jõua küllalt paljude väljalangenuteni või ei ole meetmed ise tõhusad, et aidata noortel jõuda vähemalt keskhariduse omandamiseni. Tugimeetmed ei tarvitse olla kavandatud nii, et need toetavad formaalse kvalifikatsiooni omandamist ISCED 3 või kõrgemal tasemel; need võivad viia informaalsete kvalifikatsioonideni, mis ei kajastu andmetes, või suunata õppijaid pigem tööhõivesse, mitte kvalifikatsiooni omandamise juurde. Samuti võib olla, et õppijad „langevad välja“ ka tugimeetmetelt, katkestades enne formaalse kvalifikatsioonini jõudmist.

Nende puhul, kes pärast õpingute katkestamist on omandanud vähemalt keskhariduse ja keda seetõttu ei loeta haridusest väljalangenute hulka, tasuks uurida, kas nad omandasid kvalifikatsiooni kutse- või üldhariduses. See võimaldab välja selgitada, milline on formaalse kutseharidussüsteemi potentsiaal õpingud katkestanute hariduse juurde tagasitoomisel.

PIAAC andmekogu ⁽⁴⁶⁾ võimalused on piiratud, et selgitada välja kutsehariduse õppekavade katkestamise määra ja kutsehariduse kasutegurit keskhariduse omandamise toetajana. Piirangutest hoolimata on võimalik analüüsida ISCED 3 või madalama haridustaseme õpingud katkestanute ⁽⁴⁷⁾ alamvalimit (8,7%) ja vaadata, milline on nende kõrgeim omandatud haridustase. Samuti on võimalik mingil määral ⁽⁴⁸⁾ otsustada, mis suunitlusega omandatud haridus on ja teha kindlaks, kui paljud õppijad omandavad pärast õpingute katkestamist kvalifikatsiooni kutsehariduses.

PIAACi EL ja EMP 14 andmete põhjal omandas kutsehariduse enamik neist, kellel jäi põhi- või keskhariduse omandamine pooleli ⁽⁴⁹⁾ ja kelle kõrgeim

⁽⁴⁶⁾ PIAAC ei sisalda infot pooleli jäänud õppekava liigi kohta. Ka katkestamise aega ei saa eristada, nii et ei ole võimalik vahet teha, kas isik omandas keskhariduse ja seejärel alustas õpinguid järgmisel keskhariduse õppekaval, mida ta ei lõpetanud, või katkestas õpingud, kuid seejärel siiski omandas keskhariduse.

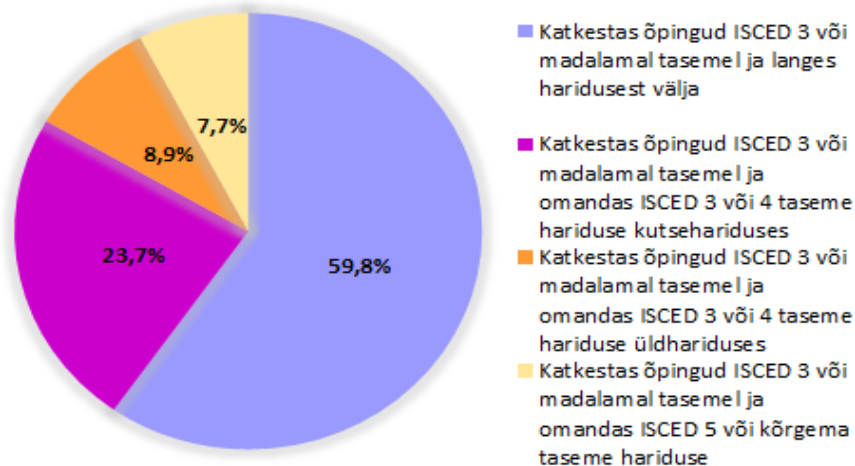
⁽⁴⁷⁾ Neilt, kes parajasti õppisid, ei küsitud uuringus, kas nad on kunagi õpinguid katkestanud; PIAACi väljalangevuse töödefinitsioon hõlmab üksnes neid, kes parajasti ei õpi ega osale koolitustes.

⁽⁴⁸⁾ ISCED 5 või kõrgema haridustasemega vastanute puhul ei ole võimalik eristada, kas nad jõudsid omandatud kvalifikatsioonini kutsehariduse või üldhariduse kaudu. Neljas riigis (Belgia, Taani, Itaalia ja Rootsi), ei ole andmed kutse- ja üldhariduse lõikes kodeeritud, kuna mõnd kvalifikatsiooni ei olnud võimalik liigitada. Seetõttu lisati nende riigide tarbeks andmekategooria, mille puhul ISCED 3 taseme hariduse liik on teadmata. Et üld- või kutsehariduse lõpetanud noorte osakaalu neis riikides ei ole võimalik usaldusväärselt kindlaks teha, on nad järgnevast analüüsist välja arvatud.

⁽⁴⁹⁾ 16–34-aastased noored, kes katkestasid õpingud ISCED 3 või madalamal tasemel.

omandatud haridustase on vähemalt keskharidus⁽⁵⁰⁾ (3,4% kõigist noortest). Tegu on 2%-ga kõigist noortest, 23,7%-ga neist, kes katkestasid õpingud põhi- või keskhariduses, või 58,8%-ga neist, kes katkestasid keskharidusõpingud ja omandasid lõpuks vähemalt keskhariduse⁽⁵¹⁾.

Joonis 19. **ISCED 3 või madalamal tasemel õpingud katkestanud noorte (16–34a) edasine haridustee 14 EL + EMP riigis (PIAAC)**



Allikas: Autor. ICF arvutused PIAACi põhjal; andmed on kaalutud.

Nagu on näha jooniselt 20, kinnitavad ka uuringuandmed Prantsusmaalt sama mustrit⁽⁵²⁾. 31% noorte hulgas, kes langesid välja, kuid jätkasid õpinguid, 80%⁽⁵³⁾ lõpetas kutsekeskhariduse. Üksnes 5% lõpetas üldhariduse. Ülejäänud 15% lõpetas kõrghariduse, aga nende varasem haridustee, sh hariduse liik ei ole teada. Sarnane olukord valitseb Hollandis. Kokku 80%⁽⁵⁴⁾ algselt välja langenud õppijatest, kes pöördusid tagasi haridussüsteemi, omandasid kutsehariduse; 27% neist omandas hariduse seitsme aasta jooksul.

⁽⁵⁰⁾ Omandatud ISCED 3 või 4 taseme haridus.

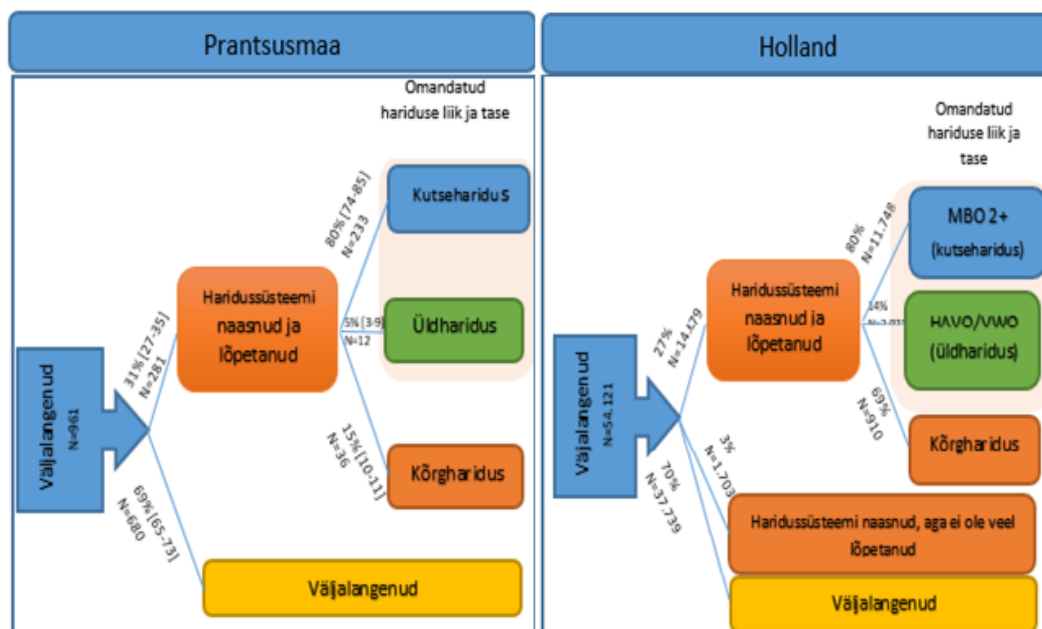
⁽⁵¹⁾ Andmete üksikasjaliku jaotusega riikide loikes on soovi korral võimalik tutvuda.

⁽⁵²⁾ Prantsuse uuringus *Generation 2004* käsitatakse väljalangenutena alla 35a isikuid, kes alustasid Prantsusmaal õpinguid 2003.–2004. aastal, ei naasnud järgmisel aastal kooli ning ei olnud varem katkestanud õpinguid aastaks või pikemaks perioodiks.

⁽⁵³⁾ Usalduspiirid 75–85.

⁽⁵⁴⁾ Hollandi andmete puhul loetakse isik käesoleva uuringu tähenduses väljalangenuks, kui ta õppis 2004. aastal alghariduse järgsel õppekaval, 2014. aastal ei õppinud ja ei olnud omandanud üldkeskharidust (HAVO/VWO) või vähemalt 2. taseme kutsekeskharidust.

Joonis 20. Kõrgeim omandatud haridustase seitse aastat pärast väljalangemist, Prantsusmaa ja Holland



NB! Kõrghariduse omandanute keskhariduse liigi (üld- või kutseharidus) kohta ei ole infot. Tabeli kujul andmetega on soovi korral võimalik tutvuda.

Allikas: Cedefop. Prantsusmaa andmed põhinevad ICF analüüsil uuringust *Generation 2004*. [-] märgib protsendimäärade seotud usalduspiire. N-d on seotud kannetega valimis, mitte kaalutud andmetega. Analüüsiti neid, kes langesid haridusest välja 2004. aastal. Haridussüsteemi tagasipöördujatena, kes on hariduse omandanud, käsitati neid, kes omandasid hariduse hiljemalt 2011. aastal. Need, kes on haridussüsteemi tagasi pöördunud, aga ei ole veel lõpetanud, liigitatakse väljalangenute hulka. Hollandi andmed põhinevad ICF analüüsil, mis käsitleb 2005/2006. õppeaasta lõpus väljalangenud õppijate kohordi haldusandmeid. Haridussüsteemi tagasipöördujatena, kes on hariduse omandanud, käsitati neid, kes omandasid hariduse hiljemalt 2013/2014. õppeaasta lõpus. Need, kes on 2014. aastal haridussüsteemi tagasi pöördunud, aga ei ole veel lõpetanud, moodustavad eraldi kategooria.

PIAAC andmete põhjal ei ole võimalik võrrelda, mis haridusliigis õppijad väljalangemise ajal õppisid, aga Prantsusmaa uuringuandmete ja Hollandi haldusandmete analüüsis on see võimalik.

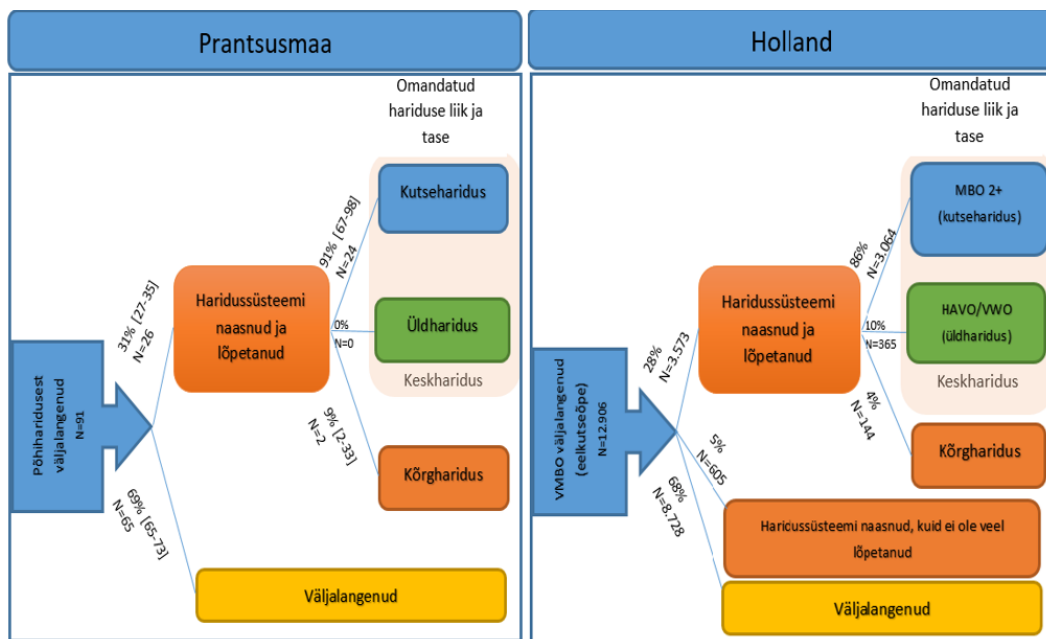
31% nende hulgast, kes langesid Prantsusmaal põhikoolist välja enne valiku tegemist kutse- või üldhariduse vahel, pöördus haridussüsteemi tagasi ja lõpetas seitsme aasta jooksul. Nad omandasid peaaegu eranditult kutsekeskhariduse (91%). Sama kehtib Hollandi puhul (86%).

Neist, kes läksid põhikoolist kutsekeskharidusse ning esmalt katkestasid õpingud ja langesid haridusest välja, 24% pöördus nii Prantsusmaal kui ka Hollandis järgmise seitsme aasta jooksul haridussüsteemi tagasi ja omandas

kvalifikatsiooni. See on võrreldav ligi poolte algselt üldharidusest väljalangenutega (49%), kes seejärel omandasid vähemalt keskhariduse. Tundub, et kutsehariduse õppekavadelt väljalangenute hariduskatkestus on püsivam kui üldhariduses õppinutel; viimased pöördusid suurema tõenäosusega haridussüsteemi tagasi ja omandasid hariduse.

Tagasipöördumise ja lõpetamise määrast sõltumata täidab kutseharidus olulist rolli nende jaoks, kes otsustavad haridussüsteemi tagasi pöörduda ja õpinguid kuni lõpetamiseni jätkata, sh nende jaoks, kes langevad välja üldharidusest. Kuigi see kehtib nii Prantsusmaal kui ka Hollandi puhul, on kutsehariduse toetav roll Prantsusmaal isegi tugevam. Hollandis omandab seitsme aasta jooksul kutsekeskhariduse 30% algselt üldharidusest väljalangenutest. Prantsusmaal omandab samast sihtrühmast kutsehariduse koguni 64% (vt joonised 21, 22 ja 23).

Joonis 21. Põhiharidusest väljalangenute edasise haridustee analüüs, Prantsusmaa ja Holland

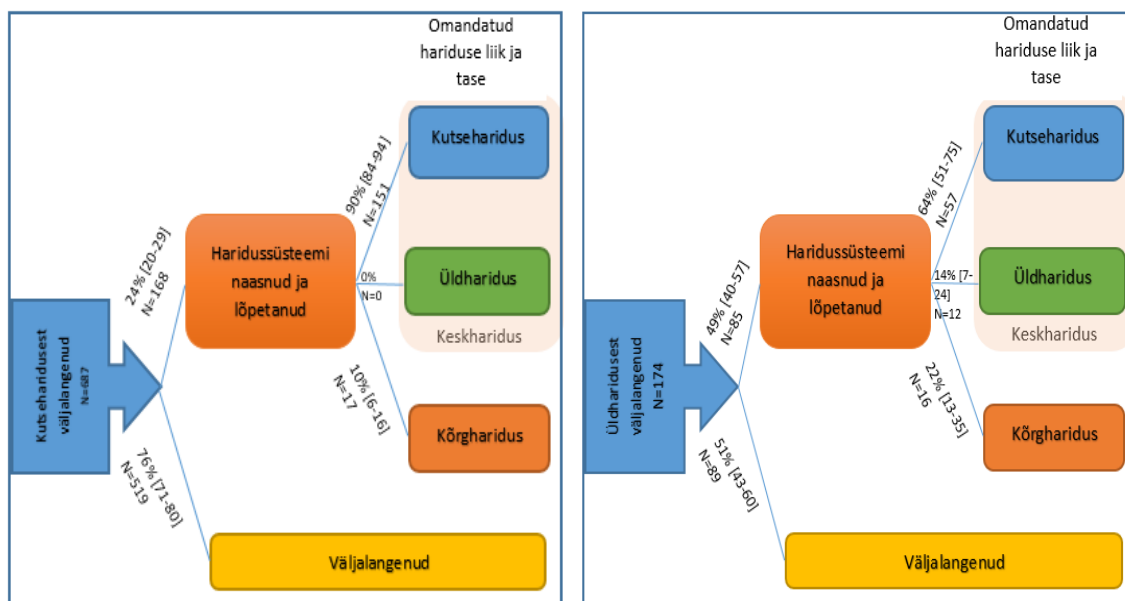


NB! Kõrghariduse omandanute keskhariduse liigi (üld- või kutseharidus) kohta ei ole infot.

Tabeli kujul andmetega on soovi korral võimalik tutvuda.

Allikas: Cedefop

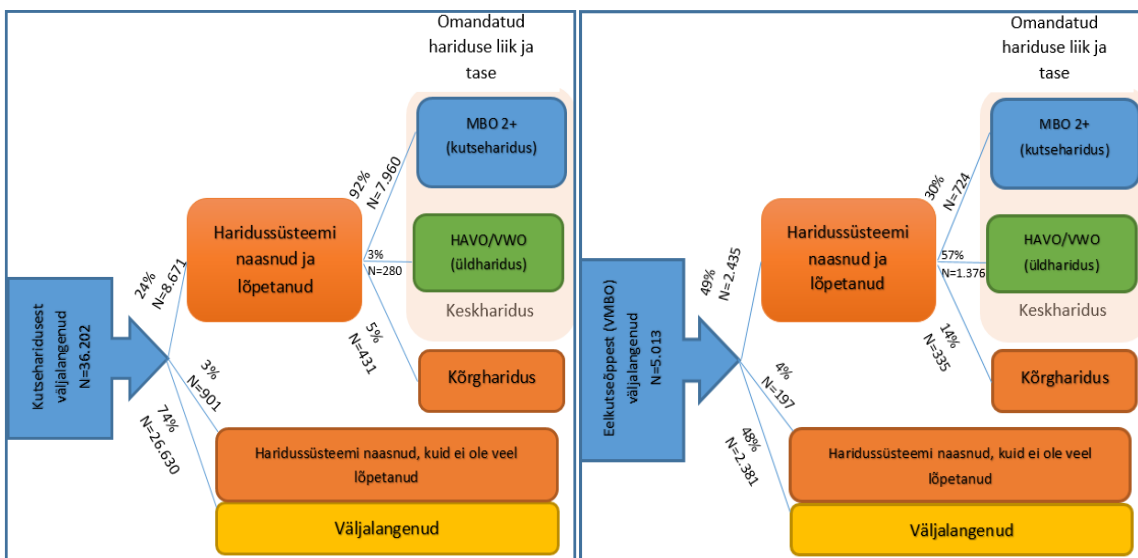
Joonis 22. Üld- või kutsekeskharidusest väljalangenute edasise haridustee analüüs, Prantsusmaa



NB: [-] märgib protsendimäärade seotud usalduspiire. N-d on seotud kannetega valimis, mitte kaalutud andmetega. Kõrghariduse omandanute keskhariduse liigi (üld- või kutseharidus) kohta ei ole infot. Tabeli kujul andmetega on soovi korral võimalik tutvuda.

Allikas: Cedefop

Joonis 23. Üld- või kutsekeskharidusest väljalangenute edasise haridustee analüüs, Holland



NB! Kõrghariduse omandanute keskhariduse liigi (üld- või kutseharidus) kohta ei ole infot. Tabeli kujul andmetega on soovi korral võimalik tutvuda.

Allikas: Cedefop

5. PEATÜKK

Kutseõpingute katkestamist mõjutavad tegurid

Palju võib leida allikaid, kus analüüsitakse väljalangevuse ja noorte haridusest võõrdumise põhjuseid üldiselt (vt nt NESSE, 2010; Poncelet ja Lafontaine, 2011; Lessard jt, 2013). Kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete uuringute põhjal seostatakse väljalangevusega peamiselt järgmisi tegureid:

- (a) peretaust:
 - (i) päritolult sisserändaja või rahvusvähemuse esindaja;
 - (ii) vanemate madalam sotsiaalmajanduslik staatus;
 - (iii) vanemate hoiakud hariduse suhtes;
- (b) isikuomadused (ei ole haridusega seotud):
 - (i) sugu;
 - (ii) tervise seisund;
 - (iii) madal enesehinnang;
 - (iv) konfliktid suhted täiskasvanutega;
- (c) haridustee:
 - (i) õppimisest võõrdumine;
 - (ii) puudumised;
 - (iii) klassikursuse kordamine;
 - (iv) halvad õpitulemused;
 - (v) negatiivne ettekujutus koolist/haridusest;
- (d) kooli- ja klassikliima:
 - (i) konflikt õpetajatega;
 - (ii) kiusamine;
- (e) tööturu tõmme.

Ka järgnevalt esitatud uuringutulemused kinnitavad neid tegureid, kuid käesolevas uuringus püüti minna teada-tuntud teemadest kaugemale. Uurimisrühm pööras eritähelepanu konkreetsetelt kutseõpingute katkestamisega seotud teguritele. Intervjuudes tulid esile täiendavad tegurid ja mõnda tuntud tegurit kirjeldati kutsehariduse kontekstis.

5.1. Väljalangenute või väljalangemisohus õppijate tüübid

Mitmed teadlased on esitanud küsimuse: kes langevad välja või satuvad väljalangemisohtu? Selle noorte rühma kirjeldamiseks kasutatakse kolme laialdaselt viidatud tüpoloogiat: kaks keskenduvad väljalangenutele (Kronick ja Hargis, 1990 ning Janosz jt, 2000) ning kolmas vaatlleb väljalangemisohus õppijaid (Fortin jt, 2006). Kõik kirjeldavad väljalangenuid heterogeense rühmana. Väljalangemisele otsitakse selgitust eri aspektide kombinatsioonist, mis on seotud noorte hariduskogemuse, nende emotsionaalse ja vaimse heaolu, nende käitumise ja mõnel puhul peretaustaga. Kõik tüpoloogiad osutavad, et mitte kõigi väljalangenute õpitulemused ei ole halvad; mõned on koolis keskmikud ja mõnel on läinud õppimine varem isegi hästi. Samuti ei ole kõigil psühhosotsiaalseid raskusi; mõned võõrduvad haridusest, kuigi neil ei ole depressiooni ja nad ei käitu antisotsiaalselt. Mõne (eriti „vaikse“) tüübi puhul märgivad autorid, et selle tüübi esindajate ja keskmiste õpilaste vahel, kes jäävad haridussüsteemi, on üsna vähe erinevusi. Teiste rühmade puhul on erinevus õppima jääjate ja väljalangejate vahel üsna selge. Kronick ja Hargis (1990) toovad välja ka õppijatüübi, kellel on väljalangejatega ühiseid tunnuseid (eelkõige halvad õpitulemused), aga kes sellest hoolimata jääb haridussüsteemi (neid nimetatakse tüpoloogias „vastupidajateks“). Teadlased peavad nende haridussüsteemi jäämise põhjuseks, et neil õppijatel on mingi kompenseeriv üldjuhul õppekavaväline tegevus (sport, kunst) või on nad osavad spikerdajad.

Tabel 7. Kolme väljalangenute tüpoloogia võrdlus

Kronick ja Hargis, 1990			
Halvad õppijad	Väljatõugatud	Vaiksed	Kooliväliste probleemidega
Pidev läbikukkumine, puudumine, sage väljakutsuv käitumine	Ei tunne, et kool oleks nende jaoks, koolis pettunud ja seetõttu mässumeelsed	Kehvade tulemustega õppijad, keda saadavad pidevad ebaõnnestumised, aga kes ei käitu väljakutsuvalt	Probleemid väljaspool kooli (narkootikumid, alkohol, vägivald, vaesus, tervisehäired)

Janosz jt 2000			
Kohanematu	Halb õppija	Võõrdunu	Vaikne
Sage sobimatu käitumine (palju karistusi, puudumisi). Halvad õpitulemused. Nõrk pühendumine haridusele.	Nõrk pühendumine haridusele. Keskmised või vähesed käitumisprobleemid. Väga halvad õpitulemused.	Keskmised või vähesed käitumisprobleemid (distsiplinaarkaristused). Nõrk pühendumine koolile (kool ei meeldi, ei hooli hinnetest, madalad ootused). Keskmised õpitulemused (tegelikult on õpitulemused õppija vähese panusega võrreldes üsna head).	Koolis käitumisprobleeme ei ole. Mõõdukalt või tugevalt haridusele pühendunud (positiivne suhtumine kooli, suuri probleeme puudumistega ei ole). Keskmised või halvad õpitulemused. Jäävad sageli tähelepanuta, kuni otsustavad lahkuda.

Fortin jt, 2006			
Raskused kooli ja ühiskonnaga kohanemisel	Ei ole koolist huvitatud	Depressiivne	Varjatud antisotsiaalne käitumine
Madalad õpitulemused. Palju käitumisprobleeme. Kuritegevus. Kõrge depressioonitase. Õpetajad suhtuvad neisse väga negatiivselt. Lõdvad peresidemed, pere toe ja reeglite puudus.	Veidi kõrgem depressioonitase. Head õpitulemused, aga motivatsioonipuudus ja tüdimus. Õpetajad suhtuvad neisse väga positiivselt. Head sotsiaalsed oskused. Toimiv pere.	Hinded keskmised. Käitumisprobleeme on harva. Õpetajad suhtuvad neisse positiivselt. Väga kõrge depressioonitase. Väga lõdvad peresidemed, pere toe ja reeglite puudus – kõrge vanemliku kontrolli tase.	Head õpitulemused. Õpetajad suhtuvad neisse väga positiivselt. Antisotsiaalne käitumine (valetamine, kaklemine, varastamine, vandalism). Kõrge depressioonitase. Lõdvad peresidemed, pere toe ja reeglite puudus.

Allikas: Fortin, L.; Marcotte, D.; Potvin, P.; Royer, E.; Joly, J. (2006). Typology of students at risk of dropping out of school: description by personal, family, and school factors. *European Journal of Psychology of Education*, Vol. 21, No 4, 363–383.

Käesoleva uuringu raames intervjueritud kinnitavad, et väljalangenud on heterogeenne rühm. Intervjueritud nimetasid ka järjepidevalt tegureid (nt õpitulemused, õppimisele pühendumine, väljakutsuv käitumine, emotsionaalsed ja vaimse tervise probleemid, pere tugi), mis kattuvad eespool kolmes tüpoloogias esitatuga.

Need ja teised tegurid mõjutavad tugevalt noore pühendumist õpingutele ja õppimise juurde jäämist (Psifidou, 2016a). II osas (Cedefop, 2016) esitatakse noorte võõrdumise tagamaid käsitlevate intervjuude põhjal kuus väljalangenute ja väljalangemisohus õppijate profiili. Profiilid väljendavad erinevaid võõrdumise tasemeid ja eri tüüpi probleeme. Profiilide eesmärk on näitlikustada, kui erinevad ohutegurid võivad koostoimes viia noore väljalangemiseni.

Uuringus vaadeldi süvitsi kutseharidusele omaseid väljalangevusega seotud tegureid. Tegurid tunduvad olevat erineva kaaluga. Kõige enam võõrandunud noorte jaoks, kelle suurimad probleemid on väljaspool kooli, ei ole kutsehariduse kvaliteet ja töökohapõhise õppe võimalused esmase tähtsusega. Teiste puhul, kes on skaala keskmeele lähemal ja kelle olukord on mitmeplaanilisem, võivad need tegurid osutuda otsustavaks. Piiripealsete noorte puhul, kes võivad kalduda kooli jäämise või väljalangemise poole, võivad sellised tegurid toetada nende otsust haridussüsteemist lõplikult lahkuda. Sageli nimetatakse õpingute katkestamise põhjusena ootuste ja tegelikkuse mittevastavust õpitava kutseala puhul. Noored, kes vastavad eespool kirjeldatud kohanematute või depressiivsete tüübile, võivad kõigest hoolimata välja langeda (sageli seetõttu, et neil ei ole haridusega seotud ootusi), kuid vaikselt või huvipuuduses tüübi esindajate jaoks võib olla tegu teemaga, mis paneb nad otsustama õpingute katkestamise kasuks.

Uurijad on üksmeelel, et väljalangevus on seotud rea indiviidi omadustega või peretausta teguritega, mis ei sõltu haridussüsteemist või õppeasutusest; neid tegureid märkisid sageli ka intervjuueeritud. Uurimisrühm kodeeris sellised tegurid vastavalt sellele, kas need olid:

- (a) seotud indiviidiga (aga tema haridusest sõltumatud) või tema peretaustaga;
- (b) seotud haridussüsteemi või õppeasutusega;
- (c) seotud tööturuga.

Järgmise kodeerimisega jagati tegurid alarühmadesse nii, et need vastaksid võimalikult täpselt intervjuueeritute esitatud teguritele. Teise kodeerimise eesmärk oli säilitada tegurite paljusust, aga kooskõlastada sõnastused, et tegurite nimetamisjuhte oleks võimalik loendada. Nii sisaldavad kõik järgnevad alapeatükid intervjuueeritute nimetatud eri teguritest moodustatud sõnapilve. Sõnade kirjasuurus kujundis vastab ühe või teise teguri nimetamissagedusele.

5.2. Isikuomadused ja peretaust

Esimene tegurite kategooria hõlmab isiku ja tema peretausta omadusi – intervjuueeritud töid kõige sagedamini välja perekeskkonnaga seotud tegureid. Need tegurid on ühelt poolt seotud perede dünaamika ja toimimisega (sageli

nimetati ja kodeeriti „pereprobleemidena“ düsfunktsionaalseid suhteid), aga teine sageli väljatoodud rühm hõlmas vanemate tuge (s.t nende huvi noore hariduse vastu, kaasatust ja pühendumist). Need tegurid kodeeriti „vanemate toena“ või kui need puudutasid vanemate suhtumist haridussüsteemi, siis „vanemate hoiakutena“. Teine intervjuudes sageli nimetatud rühm oli noorte tervis ja heaolu, sh sõltuvushäired või ainete kuritarvitamine. Kolmas tähtis tegurite rühm puudutab noorte õpimotivatsiooni ja käitumist hariduse kontekstis. Enamik neist teguritest on üldised ega ole konkreetselt kutseharidusega seotud, aga mõnd kutseharidusele omast teemat käsitletakse edaspidi.

Intervjueeritud nimetasid selles kategoorias 32 tegurit. Joonisel 24 on selle rühma kohta koostatud sõnapilv.

Joonis 24. Kõige sagedamini nimetatud isiku ja peretausta tegurid (720 nimetamist)



Allikas: Cedefop. Sõna suurus vastab teguri nimetamise sagedusele. Värvid on juhuslikud. Sõnapilve koostamiseks on kasutatud programmi Wordle™. Andmetega saab soovi korral tutvuda.

5.2.1. Pere kaasatus ja tugi

Üks teguritest, mis joonisel 24 esile kerkib, on pere tugi hariduse omandamisel. Perekeskkond mõjutab haridusvalikuid mitmeti:

- see, kuivõrd haridust peres väärtustatakse, kajastub noore ootustes seoses haridusega või nende puudumises. O’Connell ja Freeney (2011) leidsid, et noored, kes tajusid, et nende pere ei väärtusta kooli lõpetamist, kavatsesid tõenäolisemalt õpingud katkestada. Ka Galand ja Hospel (2011) selgitasid välja, et vanemate ootused on väljalangemisohuga seotud;
- puuduv vanemlik tugi hariduse omandamisel mõjutab negatiivselt õpitulemusi (Traaga ja van der Velden, 2011). Beekhoven ja Dekkers (2005) leidsid samuti, et väljalangenute seas ei olnud levinud, et vanemad aitaksid neid koduste ülesannetega;
- vanemate kaasatus haridusse, mis väljendub kooliga suhtlemises, mõjutab puudumiste määra (Paris School of Economics, 2010);

- (d) vanemate emotsionaalne tugi (või selle puudumine) ja noorte suhtes rakendatava kontrolli tase mõjub mitmeti isiksuse arengule ja enesetajule ning suhete kujunemisele täiskasvanutega. Need omakorda mõjutavad õpingutele pühendumist.

Vanemate tugi ja kaasatus on kutsehariduses eriti olulised järgmistel põhjustel:

- (a) kui vanematel on kutseharidusest negatiivne ettekujutus, kandub see tõenäoliselt üle nende lastele, kes omakorda tunnevad end kutsehariduses õppima asudes väärtusetuna. Vanemad võivad suunata lapsi üldhariduse poole, kuigi see ei tarvitse olla laste jaoks kestlik valik. Paljud intervjuueeritud rõhutasid, et noored langevad õpitulemuste tõttu üldharidusest välja, asuvad õppima kutseharidusse, kuid ei suhtu kutseõppesse positiivselt, vaid tajuvad seda pigem ebaõnnestumisena;
- (b) vanemad võivad mõjutada ka noore elukutsevalikut ning suruda noorele peale õppevaldkondi, mis ei vasta nende soovidele;
- (c) intervjuueeritud märkisid ja ka mõned uuringud kinnitavad (Alet ja Bonnal, 2013), et sisserändaja taustaga vanemad võivad alahinnata kutsehariduse (või mõne kutseõppe vormi) lisandväärtust nende elukohariigis. Seda rõhutati intervjuudes Taanis, Saksamaal ja Austrias. Sisserändaja taustaga vanemad alahindavad nende riikide tugevat kutseharidussüsteemi ja eelistavad suunata oma lapsi üldhariduse või üksikute kutsehariduse õppevaldkondade, nt äranduse poole.

5.2.2. Tervis ja heaolu

Intervjuueeritud nimetasid seoses enneaegse haridusest väljalangevusega mitmesuguseid füüsilise ja vaimse tervisega seotud teemasid. Seda, kas need põhjused on kutsehariduses rohkem esil kui mujal, käsitleti harva, kuid teema võib kokku võtta järgmiselt:

- (a) kutsehariduses on füüsilise puudega inimeste jaoks vähem võimalusi. Üheks väljalangemise põhjuseks võib saada halvasti kohandatud töökeskkond;
- (b) paljudes EL riikides on vähemalt mõned kutsehariduse õppekavad, mida peetakse sobivaks või mis on mõnikord teadlikult kavandatud hariduslike erivajadustega õppijatele; probleem on eriti terav õpiraskusega õppijate puhul, kellel on vähem õpivõimalusi.

Ka mitmed uuringud, kus noortelt küsiti, miks nad otsustasid haridusest lahkuda, kinnitavad, et tervises seisund on väljalangevust põhjustav tegur ⁽⁵⁵⁾.

⁽⁵⁵⁾ Allinckx jt, 2013; Beicht ja Walden, 2013; BMBF, 2009; Bryne jt, 2008; ROA, 2012; ANESPO, 2011.

Stamm jt (2011) töötasid välja mitu väljalangenute profiili, kelle hulgas oli kiusamisohvreid ja ka alkoholitarbimise või narkootikume kuritarvitamise probleemidega õppijaid.

Kuigi rasedust ei peeta terviseprobleemiks, on ka see üheks sageli nimetatud haridusest väljalangemise põhjuseks⁽⁵⁶⁾.

5.2.3. Sugu

Kuigi noormeeste väljalangevuse tõenäosus on üldiselt kõrgem kui noortel naistel, ei ole kutsehariduse puhul sugugi alati nii, et noormehed lahkuksid noortest naistest sagedamini haridusest kvalifikatsiooni omandamata. Eriti töökohapõhises õppes tundub, et õpingute katkestamine on seotud pigem sellega, kas kutsealal on ülekaalus mehed või naised.

Saksamaa duaalses haridussüsteemis ei omanda kvalifikatsiooni 15% õppima asunud noortest naistest ja 10% noortest meestest (Beich ja Walden, 2013). Autorid võrdlesid neid andmeid tõenäosusega, et noor leiab töökohapõhise õppe koha soovitud ettevõttes, ja leidsid, et soovitud ettevõttes saab õppekoha 65% meestest ja 52% naistest. See osutab seosele soovitud õppekava valiku ja selle läbimise tõenäosuse vahel. Autorid viitavad katkestamise ühe põhjusena õppijate ootuste ja tegelikkuse mittevastavusele ning sellele, et kui noored naised ei ole tööga rahul, otsivad nad teise töö (vt tabel 8, mille järgi noorte naiste väljalangevus katseajal on kõrgem). Seevastu noorte naiste lõpetamise määr on noorte meeste omast kõrgem, kui nad leiavad oma „unistuste töö“⁽⁵⁷⁾.

Töökohapõhisest õppest väljalangenud naiste osakaal on Austrias meeste omast kõrgem (18,6% vs 14,2%, Dornmayr ja Nowak, 2013). Üks intervjuueeritu pakkus sellele võimaliku seletusena, et naised asuvad suurema tõenäosusega õppima kutsehariduse õppekavadel, kus katkestamise määr on kõrgem, nimelt majutus- ja toidlustussektoris (põhjus on rasketes töötingimustes, vt ptk 5.4.4), mehed aga otsustavad tööstussektori kasuks, kus katkestamise määrad on üldjuhul palju madalamad kui teeninduses.

Arvestades, et nii Saksamaal kui ka Austrias õpib kutsehariduses rohkem noori mehi kui naisi, on meessoost väljalangenute koguarv tõenäoliselt suurem kui naissoost väljalangenute oma. Kui võrrelda üksnes kutsehariduses õppivaid mehi ja naisi (mitte kogu vanuserühma), on noorte naiste väljalangemise tõenäosus neis riikides siiski meeste omast kõrgem.

⁽⁵⁶⁾ BIBB, 2013; Beicht ja Walden, 2013; ROA, 2012; ANESPO, 2011.

⁽⁵⁷⁾ Analüüsi kohaselt asus oma „unistuste ametit“ õppima, aga ei omandanud haridust, 29% noortest naistest. Noori mehi, kes asusid õppima meeldivale erialale, kuid siiski ei omandanud kvalifikatsiooni, oli 39% (Beich ja Walden, 2013).

Teised Saksamaa töökohapõhise õppe andmed osutavad, et naised ütleavad töökohapõhise õppe lepinguid sagedamini üles meeste ülekaaluga kutsealadel (BIBB, 2013). Kuigi töökohapõhise õppe lepingu ülesütlemine ei ole sama mis väljalangemine, kuna paljud õppijad jätkavad mujal töökohapõhises õppes, osutavad andmed, et õppe läbimine on selgelt sooliselt kallutatud ja sõltub sellest, kuivõrd ühesoolise kutsealaga on tegu. Andmed osutavad, et üldiselt ütleavad naised õppelepinguid üles vaid veidi sagedamini kui mehed, aga nt oskustöö ja põllumajanduse sektorites on ülesütlemiste määr naiste hulgas märgatavalt kõrgem ja halduses märgatavalt madalam (vt tabel 8). Konkreetsete kutsealade lõikes on naiste õppelepingute ülesütlemise määr meeste omast palju kõrgem meeste ülekaaluga ametites, nt automehaanikud ja mehhatroonikud (naised 31,4% , vrd mehed 22,3%), elektrikud (44% vs 32%), IT-spetsialistid (19,7% vs 14,2%) või tööstusmehhaanikud (9,9% vs 8,4%). Olukord on vastupidine naiste ülekaaluga ametites, nagu juuksurid (naised 43,1% vs mehed 55,4%), meditsiiniõed (22,1% vs 35,9%) või hambaarsti assistendid (24,2% vs 41%).

Tabel 8. Töökohapõhise õppe lepingute ülesütlemise määr soo lõikes, Saksamaa (% , 2012)

	Mehed	Naised
Kokku	24,0	24,9
Kaubandus ja tööstus	21,0	22,7
Oskustöö	29,8	36,3
Haldus	8,7	5,4
Põllumajandus	21,9	26,9
Vabakutselised	28,9	24,2
Ehitus	27,5	26,5
Katseajal	7,6	9,4
Pärast katseaja lõppu	16,4	15,4

Allikas: BIBB, 2013

Ühendkuningriigi töökohapõhise õppe andmed osutavad, et naiste lõpetamise määr on kõrgem EQF taseme 2 õppekavadel. Kõrgema taseme õppekavadel ei ole sugu enam oluline tegur (Hogarth jt, 2009).

Kõik analüüsitud uuringud keskenduvad töökohapõhise õppe õppekavadele. Kuigi sooteema tõuseb selgelt esile ka koolipõhises kutsehariduses (vt nt Prantsusmaa andmeid hariduses osalemise kohta õppevaldkondade ja soo lõikes – Moisan jt, 2013), ei ole andmeid, kas sugu mõjutab koolipõhises õppes õppijate katkestamise määra.

Käesoleva uuringu raames läbiviidud intervjuude põhjal ei joonistu väljalangevuse puhul välja selgeid soolisi seaduspärasusi. Tundub, et väljalangevuse määr soo lõikes varieerub kutsehariduse õppekava tüübist ja õppevaldkonnast sõltuvalt. Mitmed intervjuueeritud olid siiski märganud erinevusi meessoost ja naissoost õppijate väljalangevuse põhjustes. Õpingute katkestamine perekohustuste tõttu (õdede-vendade või oma laste eest hoolitsemine) on sagedasem naisõppurite seas ja eriti terav probleem üksikemade puhul (Saksamaa, Portugal). Mõned intervjuueeritud osutasid, et vaja on lisameetmeid, nt rahalisi toetusi ja lastehoiuteenuseid ning osakoormusega õppe võimalusi (Saksamaa).

5.2.4. Sisserändaja või rahvusvähemuse taust

Nagu oli näha eespool esitatud tööjõu-uuringu andmete analüüsist, on sisserändajad väljalangenute seas üldjuhul ülesindatud (Euroopa Komisjon, 2009). Kogu Euroopa Liidus on väljalangevuse määr sisserändaja taustaga noorte hulgas palju kõrgem kui kohalike seas (26,8% vs 13,6%). Sisserändaja või rahvusvähemuse taustaga õppijate olukord kutsehariduses on keerukas. On riike, kus sisserändaja taustaga õppijad eelistavad üldharidust, nt Taani või Saksamaa. Neis riikides on kutseharidusest tööturule ülemineku näitajad head ja kutsehariduses osalemise määr keskmine. Kui sisserändajatest pered eelistavad üldharidust, võib seda pidada takistuseks tööturule jõudmisel. Neis riikides on kutseharidus suuresti töökohapõhine ja diskrimineerimine töölevärbamisel võib raskendada koolituskoha leidmist (Alet ja Bonnal, 2013). Teisalt on ka riike, kus sisserändaja või rahvusvähemuse taustaga õppijatel tekib suurema tõenäosusega probleeme akadeemilises hariduses ja nad orienteeruvad pigem akadeemiliselt vähem nõudlikele kutsehariduse õppekavadele. Tšehhi Vabariigis ja Hollandis on sisserändajad ülesindatud kutsehariduse madalama taseme õppekavadel (vt tabel 9), kus on kõige rohkem väljastpoolt läänერიike pärit sisserändajaid. Ei ole andmeid, et läänერიikidest ja väljastpoolt läänერიike sisserändajatel oleks kutsehariduse suhtes kultuurist tulenevalt erinevad hoiakud. Siiski võib ka väljastpoolt läänერიike pärit sisserändajate rühm olla üsna heterogeenne. Tõenäoliselt võib leida teatavatest riikidest sisserändajate kogukondi, kus osalus kutsehariduses on teistest kõrgem. Nii üksikasjalikke andmeid ei ole avaldatud.

Peaaegu kõigis järgnevalt analüüsitud riikides on kutseharidusest väljalangevuse määr sisserändaja või rahvusvähemuse taustaga õppijate seas teistest rühmadest kõrgem.

Tabel 9. (Väljastpoolt läänერიიკე) sisserändajatest (ja rahvusvähemusest) õppijate kutseharidusest väljalangevuse määr valitud riikides ja nende väljalangemise tõenäosus

Riik	Sisserändajate osalus kutsehariduses	Kutsehariduse staatus	Sisserändajate väljalangevus kutseharidusest
Austria	Alaesindatud, eriti kutsehariduskolledžites	Hea – nii töökohapõhise kui koolipõhise kutsehariduse puhul	Kõrgem kui kohalikel
Belgia	Üleesindatud (nii prantsuskeelses kui flaamikeelses kogukonnas) (koolipõhine õpe)	Madal – sageli teine haridusvalik	Prantsuskeelses kogukonnas läheb sisserändajatel paremini kui kohalikel, flaamikeelses vastupidi
Tšehhi Vabariik (romad)	Üleesindatud madalama taseme koolipõhistel kutsehariduse õppekavadel	Madalama taseme õppekavadel on madal staatus ja need ei anna keskharidust	Kõrgem kui teistel õppijatel
Taani	Alaesindatud (töökohapõhine õpe)	Hea	Kõrgem kui taani päritolu õppijatel
Saksamaa	Alaesindatud (töökohapõhine õpe, aga ka kutseharidus üldiselt)	Hea	Kõrgem kui saksa päritolu õppijatel
Prantsusmaa	Töökohapõhine õpe – alaesindatud Koolipõhine kutseõpe – üleesindatud	Erineb sotsiaalsete rühmade lõikes	Koolipõhisest õppest kõrgem kui prantsuse päritolu õppijatel
Ungari (romad)	Üleesindatud (koolipõhine kutseõpe)	Madal – üldiselt madal osalus	Tõenäoliselt kõrgem (kutsehariduses, kus romad on üleesindatud, on kõige kõrgem väljalangevus)
Holland	Üleesindatud madalama taseme koolipõhistel õppekavadel Alaesindatud töökohapõhises õppes	Erineb sotsiaalsete rühmade lõikes	Kõrgem

Allikas: Belgia, Taani, Saksamaa, Hollandi, Austria andmed kohandatud Tjadeni (2013) põhjal, Prantsusmaa andmed France, Brinbaum ja Guégnard, 2011, Ungari: Open Society Institute, 2007, Tšehhi Vabariik: GAC, 2010.

Põhjuseid, miks sisserändaja või vähemusrühvuse taustaga noored suurema tõenäosusega kutseharidusest välja langevad, on mitu ja need on kompleksed, nt varasem edasijõudmatus või ebaedu õpingutes juba alates põhiharidusest, sageli ebapiisav keeleoskus. Näiteks Saksamaal on sisserändaja taustaga noortel palju suurema tõenäosusega üksnes põhihariduse lõputunnistus ja nende haridustase ei võimalda kõrgemal tasemel õpinguid jätkata, mis raskendab ka nende

üleminekut kutseharidusse. Sisserändajate üleminek üldhariduskoolist kutseharidusse võtab üldjuhul kauem aega kui kohalikel (BMBF, 2014).

Teine sisserändajate kõrgema väljalangevusega seotud probleem on perede vaesus. Lisaks nendele üldteada teguritele osutasid intervjuueeritud järgmistele spetsiifilisematele teguritele:

- (a) pere ootus, et noor töötab väikeses pereettevõttes. Mõnes sisserändajate kogukonnas on tugevad perekondlike mikroettevõtete traditsioonid. Kui laste puhul eeldatakse, et nad jätkavad tööd pereettevõttes, ei motiveeri see neid haridust omandama;
- (b) mõni kogukond tunneb tugevat ühtekuuluvust kindla territooriumiga: äärelinna või linnaosaga. Teisesse linnaosadesse võidakse kogukonnas suhtuda negatiivselt. Eelistatud territooriumil ei tarvitse aga olla kutsehariduskeskust või kutsekooli, rääkimata sellisest, mis vastaks kõigi noorte soovidele. Seetõttu eelistavad noored käia kodulähedases haridusasutuses hoolimata seal pakutavatest õppekavadest ning pigem ei süvene oma haridusvalikutesse. Selliste kogukondade liikmetele võib olla vastumeelne oma piirkonnast välja kolida, eriti kui tegu on noorte naistega meeste domineeritud kogukondades;
- (c) vanemad ei huvitu oma laste haridusest, kuna ei tunne haridussüsteemi ja selle võimalusi. Ebapiisavate teadmiste tõttu võivad vanemad suunata oma lapsed õppekavade poole, kus nende eduvõimalused on väikesed või mis pakuvad vähe töövõimalusi. See toetab tähelepanekut, et mõnes tugeva kutseharidusega riigis on sisserändaja taustaga õppijad kutseõppes, eelkõige töökohapõhises õppes alaesindatud.

Intervjuueeritute sõnutsi ei ole seos väljalangevuse ja sisserändaja tausta vahel üldkehtiv. Üks intervjuueeritu märkis, et kui noorte vanemad on toetavad, on sisserändaja taustaga noored sageli väga motiveeritud ja nende tulevikuplaanid on selgemad kui kohalikel. Teised osutavad, et määravaks osutuvad teised sisserändajate kogukonna tunnused selles piirkonnas, nt vanemate haridustaust, keeleoskus, tööhõive ja vaesusrisk. Kõigis riikides ja linnades on kogukondi ja alamkogukondi, mille integreerituse ja kaasatuse tase on erinev. Kui sisserändaja taust on tugevalt seotud väljalangevusega, tuleneb see tõenäoliselt kohaliku sisserändajate kogukonna teistest tunnustest.

5.3. Õppekorralduse tegurid

Uuringu raames intervjuueeritud töid seoses kutseõpingute katkestamisega välja haridussüsteemide ja õppeasutuste õppekorraldusele omaseid tegureid. Näiteks

Prantsusmaal rõhuvad paljud väljalangevust ennetavad ja tugimeetmed õppeasutuste vastutusele hoida noori õppes (mitte tingimata samal õppekaval, vaid lubades neil vahetada õppekava sobiva vastu). Et väljalangevus on poliitiliselt aktuaalne teema, kasvab teadlikkus sellest, kuidas haridussüsteem võib selektiivse ja mitte kaasava tegevusega väljalangevust soodustada.

Järgnevates alapeatükkides keskendutakse teemadele, mis on omased just kutseharidusele või kutsehariduses tugevalt esindatud. Intervjueeritud nimetasid siiski veel teisi aspekte:

- (a) positiivse rühmakuuluvuse tähtsus klassis või ettevõttes;
- (b) perede tähtis roll noorte hariduses;
- (c) õpetaja ja õpilase suhted;
- (d) õppeasutustes valitsevad käitumisviisid ja suhted, mis mõjutavad noorte minapilti ja ootusi.

Paljud neist üldisematest teemadest on seotud süsteemide ja institutsioonidega joonisel 25, kus on esitatud 48 olulisemat tegurit, mida intervjueeritud selle kategooria all nimetasid. Kõige sagedamini nimetatud tegurid on seotud noorte suhtumisega kutseharidusse või konkreetseesse kutseõppe valdkonda ja nende ootustega õppekava suhtes. Teine tegurite rühm seostub varasema hariduskogemusega ja keskendub halbadele õpitulemustele, minevikus kogetud läbikukkumistele ja lünkadele põhioskustes, mis raskendavad keskhariduse omandamist. Kolmas rühm tegureid koondub ümber kutsehariduse kvaliteedi ja õppekava omaduste (eriti kui õppekava on liiga akadeemiline) ning käsitleb õpetajate ja juhendajate vilumust eriala õpetamisel (mitte ainult sisulisi teadmisi). Lisaks kuulub sellesse kategooriasse rühm tegureid, mis on seotud käitumisega õppe kontekstis, nt konfliktid õpetajatega, puudumised või ebapiisav töövalmidus.

Joonis 25. Kõige sagedamini nimetatud haridusega seotud tegurid (kokku 1141 nimetamist)



Allikas: Cedefop. Andmetega saab soovi korral tutvuda.

Õppe liigi ja vormi valikut nimetati intervjuudes harva, kuigi varasemates uuringutes on see saanud palju tähelepanu.

5.3.1. Õpitulemused üldiselt

Varasemad õpitulemused ja ebaõnnestumised või halvad hinded ennustavad tugevalt väljalangemise tõenäosust. Mitmetes seda muutujat kontrollinud uuringutes on saanud kinnitust, et teiste muutujate mõju oli nõrgem. Näiteks Markussen jt (2011) leidsid, et vanemate haridustase mõjutab küll väljalangevuse tõenäosust, kuid võrreldes varasemate õpitulemuste ja õppija pühendumisega on mõju nõrgem. See osutab, et peretaust on peamiselt seotud õppija pühendumuse ja õpitulemustega ning see omakorda mõjutab õpingute katkestamise tõenäosust.

Varasemates uuringutes ⁽⁵⁸⁾ peetakse õpitulemusi, suhtumist haridusse ja haridusele pühendumist kõige olulisemateks väljalangevust mõjutavateks muutujateks.

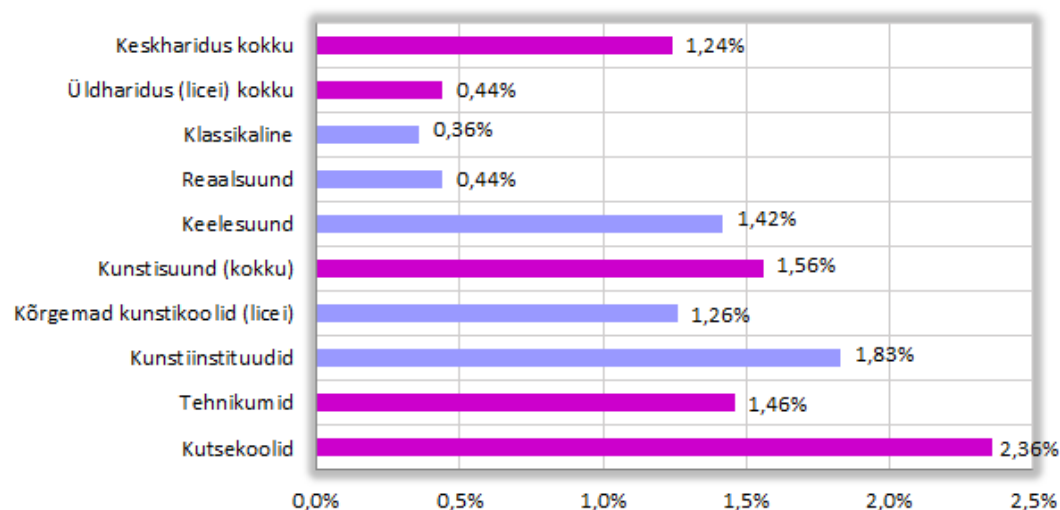
Mõned intervjueeritud töid esile nõiaringi, mille järgi akadeemiliselt nõrgemad õpilased suunatakse suurema tõenäosusega kutseharidusse ja langevad haridusest üldse välja (nt Belgia-pr, Belgia-fl ja Portugal). Sel moel soodustab madalama akadeemilise taseme ja negatiivse hariduskogemusega õppijate kontsentratsioon kutsehariduses väljalangevuse määra tõusu.

Itaalias on avalike andmete põhjal võimalik näha, miks kutsehariduses on kõrgem väljalangevus: probleem on selektiivsuses. Itaalia andmetes mõõdetakse väljalangemisohus noorte arvu selle põhjal, kui paljudel noortel ei õnnestu lõpetada klassi, kus ta on õppeaasta alguses õppima asunud. Joonisel 26 on näha, et üldhariduses on neid noori 0,44% ja kutsehariduses 2,36%. Klassikursuse kordamine on oluline väljalangevusega seotud tegur.

⁽⁵⁸⁾ Uuringutes kasutatakse selle muutuja tähistamiseks erinevaid näitajaid, millest kõiki on seostatud väljalangevusega:

- (a) õpitulemused enne õppekaval õppima asumist: Alet ja Bonnal (2013) leidsid, et mida madalamad on õpitulemused eelneva üheksa kooliaasta jooksul, seda suurem on oht välja langeda, IVIE (2011) leidis, et need, kes olid omandanud põhihariduse, langesid hiljem välja väiksema tõenäosusega; EVA (2009) leidis, et varasemad õpingud läbinud õppijatel oli märgatavalt väiksem oht välja langeda;
- (b) õpitulemused (hinded): O'Connell ja Freeney, 2012; Traaga ja van der Velden, 2011; Hall, 2009;
- (c) klassikursuse kordamine või varasemad ebaõnnestumised hariduses: Galand ja Hospel, 2011; Guerreiro jt, 2009; Fernandez-Enguita jt, 2010.

Joonis 26. **Väljalangemisohus õppijad Itaalias (õpinguid alustanud õppijad, kes ei lõpetanud klassi), 2011–2012**



Allikas: MIUR, 2013

Intervjueeritud tõid ka esile raskused, mida kutseõppes kogevad noored, kelle kirja- ja arvutusoskus on puudulik (Belgia-pr, Saksamaa, Horvaatia, Austria ja Portugal). Varem kuhjunud lünkade tõttu on neil noortel raske läbida kutsehariduse õppekava, kus nad on õppima asunud. Mitu intervjueeritud vastutavad põhioskusi arendavate meetmete eest, millega ennetatakse väljalangevust: Taanis saavad ebapiisava taani keele ja matemaatika oskustega õpilased osaleda nende ainete tundides, et parandada oma oskusi enne kutseõppesse asumist või kutsehariduse õppekava osana ⁽⁵⁹⁾.

5.3.2. Üld- ja kutsehariduse lahknemine ja haridusliigi valik

Vanus, mil õppijad eri haridusliikidesse jagunevad, erineb riigiti. Mõnes riigis, eriti Skandinaavias, on tegu ühtluskooliga, Saksamaal ja Austrias jagatakse õpilased eri tüüpi koolidesse juba 10-aastaselt. Enamik Euroopa riike jääb nende kahe äärmuse vahele. Lisaks valiku ajale varieerub riigiti haridusliikide ja õppevormide valik.

Suures osas varasemates uuringutes on käsitletud varajase valiku negatiivset mõju õpilaste õpitulemustele, toetudes suuresti PISA andmetele. Peamiselt on uuritud sotsiaalmajandusliku tausta, haridusliigi valiku ja õpilaste õpitulemuste seoseid (Hanushek ja Woessmann, 2005).

Varajane suunavalik võib õpitulemustele negatiivselt mõjuda ja see omakorda võib viia õpilaste väljalangemiseni akadeemilise edasijõudmatuse tõttu.

⁽⁵⁹⁾ Lisainfo selleteemalistest strateegiatest eri Euroopa riikides uuringuaruande II osas (Cedefop, 2016).

Kutseõpe võib siiski olla paindlikuma õppekavaga ja pakkuda praktilisemaid õpikogemusi. On võimalik, et varakult kutsehariduse kasuks langenud valik ja praktilised kogemused võivad hoida õpilasi koolis kauem kui see on võimalik ühtluskooli põhimõtetest lähtuvates haridussüsteemides. Käesoleva uuringu raames Saksamaal küsitletud sidusrühmade esindajad osutasid, et see on üks olulisemaid tegureid, mis aitab kutseharidusel väljalangevusega võidelda.

PISA 2012 andmeid analüüsides ei leitud käesolevas uuringus seost esmase haridusvaliku ea ja väljalangevuse vahel ⁽⁶⁰⁾.

Võib eeldada, et riikides, kus kutseharidussüsteem on suhteliselt väike (väiksem valik kutsehariduse õppekavasid) on väljalangevus tõenäoliselt suurem kuna mitteakadeemiliste õppekavade valik on väike. Riikide sidusrühmade esindajad tõid välja, et suur valik kutseõpet sisaldavaid õppekavasid pakub enam individualiseeritud lahendusi ja vastab õppijate eelistustele.

See osutab, et korrelatsioon riigi kutsehariduse õppekavade arvu ja väljalangevuse vahel peaks olema negatiivne: mida rohkem pakutakse erinevaid õppekavu, seda madalam on väljalangevuse määr. Rahvusvahelised andmed riikide kutsehariduse õppekavade arvu kohta, mis selgitati OECD uuringu raames välja 2009. aastal, seda hüpoteesi siiski ei toeta (OECD, 2009). Korrelatsioon on nõrk ja pigem positiivne kui negatiivne ⁽⁶¹⁾.

See näitaja ei anna infot eri õppevormide vaheliste keerukate üleminekuvõimaluste ja kutsehariduspoliitika meetmete paindlikkuse kohta, vaid osutab üksnes valikute arvule. Võib olla, et väljalangevuse vastase toimega ei ole mitte valikute paljusus, vaid pigem süsteemi paindlikkus. Saksamaal intervjueritud osutasid peamise väljalangevust ennetava tegurina kutseharidussüsteemi paindlikkusele ja avatusele. See võimaldab teha muutusi ja võtta lisa üldharidusest, kaotamata juba läbitud õpinguid ja lastes neid arvestada, kui õpinguid hiljem uuesti alustatakse. Norras püütakse samuti muuta haridussüsteemi paindlikumaks, et üleminek ühelt õppekavalt teisele ja üldharidusest kutseharidusse oleks hõlpsam.

Isegi kui valik akadeemiliste ja kutsehariduse õppekavade vahel on lai, võib süsteem takistada õppekavade sanktsioonideta vahetamist (nt kaotamata õpinguaastaid) ja seeläbi vähendada kutsehariduse potentsiaali väljalangevuse vastases tegevuses. Kui haridussüsteem on paindlikum ja avatum, saavad väljalangemisohus või juba välja langenud õppijad kergemini ühelt õppekavalt teisele üle minna ja saada edukogemuse, selle asemel et langeda välja ja jääda haridusest eemale. Paindlikkuse ja avatuse puudus mõjutab kutsehariduse

⁽⁶⁰⁾ Korrelatsioonikoefitsient on 0,05. Andmetega saab soovi korral tutvuda.

⁽⁶¹⁾ Andmetega saab soovi korral tutvuda.

kuvandit – kui kutsehariduse omandamine ei anna õigust alustada kohe õpinguid kõrghariduses või kui õppekavade vahel ei ole võimalik liikuda, raskendab see võitlust väljalangevusega.

Õppijate, eriti väljalangemisohus õppijate motivatsioonile avaldab mõju, kui nad liiguvad üksnes horisontaalselt, mitte vertikaalselt, ning tegelevad kõigil õppekavadel samade teemadega ja/või peavad alustama alati algusest, selle asemel, et toetuda varasematele teadmistele ja liikuda kõrgemale haridustasemele.

Väärrib ka märkimist, et eespool nimetatud näitaja hõlmab üksnes õppekavade arvu formaalhariduses. Mitmes riigis on alternatiivseid valikuid, mida pakutakse just väljalangemisohus või juba välja langenud õppijatele.

5.3.3. Õppija haridusvalik

Paljud intervjueeritud puudutasid väljalangevuse ühe põhjusena õppijate ebasobiva haridusvaliku teemat. Teema ei ole omane üksnes kutseharidusele, kuid valmistab seal enim probleeme, kuna kutsehariduse õppevormide valik on suurem. Järgnevalt käsitletakse lähemalt mitut aspekti. Algne probleem on sageli selles, et noor ei ole teinud teadlikku ja läbikaalutud valikut. Küsimus ei ole noore sobitamises õppekavale, mis vastab tema profiiliga – selline lähenemisviis ei vasta tänapäeva kutse-suunitluses rakendatavale. Noortel jääb puudu oskustest analüüsida oma ootusi ja kujutada ette oma tulevikku. Noore eneserefleksioonist lähtuv lähenemisviis on kaasavam ja motiveerib noort edu saavutama.

Intervjueeritud viitasid järgmistele probleemidele:

- (a) õppijad ja nende pered eelistavad, et õppija püüaks kõigepealt läbida üldhariduse õppekava. Kui õppijal tekib raskusi, langeb ta üldharidusest välja ja alustab õpinguid kutsehariduses. Üleminek ei tähenda tingimata, et ta ka kutseharidusest välja langeks ja haridusest eemale jääks: 4. peatükis oli juttu, et paljud katkestanud omandavad hiljem kutsehariduse. Tõenäosus, et õppija, kes on juba korra õpingud katkestanud, lahkub haridussüsteemist lõplikult, on ometi kõrgem. Negatiivne enesehinnang, võõrandumine ja sildistamine, mille tõttu õppija esmalt õpingud katkestas, võib mõjuda negatiivselt kogu tema edasisele arengule. Belgia prantsuse kogukonnas osutasid intervjueeritud „ümbersuunamise süsteemile“, mille puhul üldhariduses või tehnikumis läbi kukkunud õppijad lähevad kutsekooli ja need, kes ka seal ebaõnnestuvad, lähevad „alternatiivsesse süsteemi“;
- (b) kutseharidus on sundvalik. Paljud intervjueeritud märkisid, et kui suunata noor teatavasse õppevormi, kuna ta ei ole teiste jaoks „piisavalt hea“, võib see tema edasisele haridusteele kahjulikult mõjuda. Sellistel noortel on juba endast ja eriti oma haridusvõimalustest varasemate raskuste tõttu negatiivne

- ettekujutus. Kui nende haridusvalikut ümbritsev retoorika keskendub puudustele, mitte võimalustele ja motivatsioonile, võib see juba käivitunud allakäiguspiraali veelgi kiirendada. Nagu Saksamaa, Horvaatia ja Austria intervjueeritud märkisid, valitakse mõned õppekavad (toitlustusvaldkond) automaatselt;
- (c) äärmuslikel juhtudel asuvad mõned noored kutseharidusse õppima üksnes selleks, et koolikohustusliku ea lõpuni koolis vastu pidada (seda märgiti Belgia-pr ja Portugali intervjuudes). Paljud Taani noored lähevad õppima ükskõik mida, et saada õppetoetust;
 - (d) õpilased, kes teevad positiivse valiku, katkestavad harva õpingud. Mõned intervjueeritud märkisid siiski, et ka juhul, kui noorel ei ole selget soovi kindlal õppekaval õppida ja ta on teinud valiku juhuslikult, ei tarvitse tema õpikogemused tingimata olla negatiivsed. Kutsealale, seda pakkuvale õppekavale ja õppeasutusele saavad positiivset kuvandit luua ka õpetajad;
 - (e) igasuguse tulevikuplaani puudumine. On mõistetav, et enamikul noortel ei ole 15- või 16-aastaselt selget professionaalse arengu plaani. Sageli ei oska nad aga üldse oma edasisi valikuid või ootusi analüüsida. Selline passiivne ja võõrandunud suhtumine haridusse (ja võimalik, et ka õppimisse üldisemalt) on põhiprobleem paljude kutseõppurite jaoks, kes on suunatud mingile õppekavale ega ole saanud ise oma valikutes kaasa rääkida. Nad ei ole valikuprotsessi subjekt, vaid objekt ning see mõjutab negatiivselt nende motivatsiooni. Üks nõustaja Belgia flaami kogukonnas asuvast linnast märkis, et paljud õpilased teevad valiku selle põhjal, kuidas on lihtsam (valivad õppekava koolis, mis on kodule lähedal), mida teevad nende eakaaslased, kuidas soovivad vanemad või õpetajad.

Mitmed intervjueeritud osutasid eelkutseõppe positiivsele rollile või algatustele, mille raames noored saavad enne kindla õppekava valimist proovida eri kutsealasid. Mõned märkisid, et selliseid programme tõmmatakse koomale (Prantsusmaal), need ei ole populaarsed (Austrias) või kutseõpingute alguses ei korraldata enam sedalaadi katseperioodi (Belgia-pr), ning see mõjutab ka väljalangevust. Saksamaa intervjueeritud osutasid praktika tähtsale rollile õigete erialavalikute tegemisel ja pidasid otstarbekaks rakendada töökohapõhises õppes katseaega.

Itaalias peavad intervjueeritud ebapiisava kutsesuunitluse põhjuseks seda, et koolis töötava nõustaja kutse ei ole tunnustatud ja nõustajaid ei koolitata. Portugalis peetakse nõustamist ebapiisavaks töökohapõhise õppe süsteemis; mõned intervjueeritud märkisid siiski, et probleem võib olla sobivate kandidaatide ja valikuvõimaluse puuduses.

Lisaks nõustamisele sõltuvad valikud sageli õppekohtade olemasolust või muudest kutsehariduse korralduslikest aspektidest. Õpingute alustamise tingimused ja registreerimistähtajad on väga tähtsad. Brüsseli kutsekooli pedagoogiline koordinaator märkis probleemina, et paljudele kutsehariduse õppekavadele ei saa kooliaasta lõpus registreeruda, kuigi paljud õppijad mõistavad just siis, et nende hinded ei võimalda neil jätkata akadeemilisema suunitlusega õppekaval.

Neid tähelepanekuid kinnitavad teadusuuringud, mis osutavad, et suurema tõenäosusega katkestavad õppijad, kes õpivad õppekaval, mida nad ei ole ise positiivselt valinud, vaid kuhu nad on sattunud või suunatud (RAKE jt, 2012; Arponen-Aaltonen, 2012). Alet ja Bonnal (2013) leidsid ka, et tõenäolisemalt langesid välja õppijad, kes ei saanud ise teha valikut, vaid kelle valikut suunati.

5.3.4. Ettekujutus kutsealast

Õppija haridusvalikuga on seotud ettekujutuse ja tegelikkuse mittevastavus õpitava kutseala puhul; seda märkis mitu intervjuueeritut, kes töötavad igapäevaselt kutsehariduse õppekaval õppivate noortega. Probleem on mõnel õppekaval või õppevaldkonnas levinum kui teistes. Ettekujutuse mittevastavus tegelikkusele ei tähenda tingimata haridusest väljalangemist – noor võib asuda õppima teisel õppekaval, mis vastab tema vajadustele paremini. On siiski tähtis, et vahetus toimuks kiiresti, enne kui noor haridusest võõrdub.

Väärkujutlused võivad tekkida eri põhjustel:

- (a) puudulik teadlikkus töötingimustest ja vähene töövalmidus;
- (b) tehnilise keerukuse alahindamine teatavatel erialadel, mis võivad nõuda tugevaid matemaatika, füüsika vm reaali- ja loodusainete teadmisi;
- (c) puudulik arusaam sellest, mis ametiteks õppekava õppijaid ette valmistab.

Intervjuude käigus toodi järgmisi näited (tegu ei tarvitse olla korduvalt esitatud näidete, vaid ühekordse nimetamisega):

- (a) toidlustussektoris ei kujuta õpilased sageli kuigivõrd ette, millised on tööajad ja vahetustega töö;
- (b) haldussektoris soovivad õpilased „töötada kontoris“, teadmata täpsemalt, mida ametnikutöö tähendab. Sarnane näide toodi bioanalüüsi õppekava puhul, kus enamikul õpilastel ei ole kuigi selget ettekujutust, mis tööd nad õppekava lõpetades tegema hakkavad;
- (c) iluteeninduses kipub õppijatel olema ettekujutus, et tegu on „glamuurse“ kutsealaga ning nad ei teadvusta, et peavad tegema ka pediküüri ja vahatamist või koristama tööruume;

- (d) autohoolduses on õpilased, eriti noored mehed huvitatud objektist – autost, kuid ei ette näha, et kutseala nõuab tänapäeval näiteks üsna häid füüsikaoskusi (elekter);
- (e) elektrotehnikuks valmistuvad õppijad eeldavad mõnikord, et leiavad töö laboris, aga peavad sageli väljas seadmeid paigaldama;
- (f) fotograafia ja filmiproduktiooni õppijatel on ettekujutus, et tegu on „glamuurse“ alaga, ja nad loodavad saada kunstilise eneseväljenduse võimalust. Tegelikult valmistab õppekava ette tehnikuid ning nõuab häid tehnilisi teadmisi ja oskusi;
- (g) multimeedia ja digidisainiga seotud õppekavadel leiavad õppijad, et valdkond on eeldatust raskem, kuna see eeldab programmeerimist või tehnilise tarkvara ja teadmiste kasutamist.

5.3.5. Õppijate minapilt seoses kutsehariduse kuvandiga

Mõnede noorte puhul peetakse kutseharidusse õppima asumist läbikukkumiseks ja seostatakse see negatiivse minapildiga. Vanemad ja õpetajad võivad igapäevases keelekasutuses kasutada seoses kutseharidusega negatiivseid hinnanguid ja väljendeid (noortele räägitakse põlgusega, et „kui nad piisavalt hästi ei õpi, siis peavad kutsekooli minema“). Ajaks, mil nad kutsehariduses õppima asuvad, on nad omaks võtnud, et „ei ole küllalt head“, ja selline negatiivne enesepilt on üks haridusest võõrdumise põhjuseid.

Seda probleemi nimetati enamikus riikides, kus intervjuusid tehti, sh Taanis, Saksamaal ja Austrias, kus on rahvusvaheliselt tunnustatud kvaliteetne ja populaarne kutseharidus.

Kõigis riikides tundub olevat õppekavasid või kvalifikatsioone, mis on ühiskonnas teistest vähem tunnustatud ja madalama staatusega. Prantsusmaal kannatab halva kuvandi tõttu eelkõige Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku tasemele 3 vastav kutsekvalifikatsioon (*Certificat d'Aptitude Professionnel*): intervjueeritud kinnitavad, et sellel tasemel on väljalangevus suurem kui kõrgemal tasemel. Belgias (nii flaami- kui ka prantsuskeelses kogukonnas) ja Portugalis märgivad intervjueeritud, et töökohapõhist õpet peetakse viimaseks hädavalikuks pärast teisi kutsehariduse õppekavasid. Austrias märkisid intervjueeritud seevastu, et probleem puudutab üksnes kutsekoole – kutsehariduskolledžitesse ja töökohapõhisesse õppesse suhtutakse hästi. Itaalias on stigmatiseeritud kutsekoolid, mida peetakse viimaseks valikuks neile, kes ei ole kusagil mujal hakkama saanud.

Tekib nõiaring: varasemaid halbu õpitulemusi (läbikukkumised, istumajäämised, halvad hinded) seostatakse suurema väljalangemisvõimalusega. Mõned kutsehariduse õppekavad või õppevaldkonnad (vähem populaarsed)

toovad sageli kokku rohkem õpilasi, kellel on õppimisega suuri raskusi. Õpilased teavad, et õpivad õppekaval/valdkonnas, mis ei ole popp. Kui õppeasutuses puudub tõeline tahe, et aidata noortel luua õppekava ja kutsealaga positiivne suhe, on tõenäoline, et nad võõrduvad õppimisest (või jätkavad võõrdumist).

Teemat on käesolevas uuringus põhjalikumalt käsitletud. Selleks töötati kutsehariduse kuvandi mõõtmiseks välja mitmest elemendist koosnev näitaja, mis põhineb mitmel 2011. aasta Eurobaromeetri küsimusel, ning kontrolliti, kuidas see korreleerub väljalangevuse määradega. Tulemused ei ole siiski ühesed ⁽⁶²⁾.

5.3.6. Õppekava sisu ja ülesehitus

Kui kutsehariduse õppekavad on liiga üldised, ei keskendu piisavalt kutseoskustele ja -pädevustele, vaid pööravad palju tähelepanu akadeemilisematele teemadele ja teadmistele, võib see mõjuda õppijatele heidutavalt. Intervjueeritud märkisid, et kui noor valib kutsehariduse õppekava, soovib ta õppida midagi praktilist ja konkreetset. Paljud õppekavad on aga üles ehitatud nii, et enne praktilise kogemusteni jõudmist peavad õppijad läbima märkimisväärse hulga teooriaõpet. Halli (2009) uuringus Rootsis leiti, et kutsehariduse akadeemilisemaks muutmine suurendas väljalangevust.

Intervjueeritud märkisid siiski sageli vajadust toetada kutseõppurite põhioskuste arengut, kuna need on vajalikud teoreetilisemate osade omandamiseks. Teoreetilisemaid teemasid ei saa õppekavadest välja jätta ja töö iseloom areneb uute tehnoloogiate tagajärjel nii, et õppekavad võivad veel keerulisemaks muutuda. Nii on läinud autonduses, kus üha enam on vaja arvutitööd ja üha vähem käsitsitööd. Kuigi see võib eriti õpiraskustega õppijate puhul olla keerukas, on õppijate kaasahaaramiseks eelkõige vaja lõimida teoreetilisi teemasid praktilisemate õppe osadega.

Õppijad ei tarvitse märgata seoseid teoreetiliste kursuste ja praktilise õppe vahel. Paljudel juhtudel peab õppija ise looma seose matemaatikas õpitava ja teiste teemade vahel. Selline seoste loomine on kompleksne protsess ja enamik ei tule sellega iseseisvalt toime.

Teoreetiliste teadmiste kohast kutsehariduses rääkisid ka mõned intervjueeritud. Nad osutasid vajadusele hoolitseda selle eest, et teooriat seostataks kutseõppe kontekstiga ning see oleks noorte jaoks mõtestatud õpitava kutseala kontekstis.

Taani koolituskeskuses töötav intervjueeritu tõi näiteks, et õppides valmistama berni kastet on võimalik õppida keemilisi reaktsioone ja seda, miks kastet ei tohi keema lasta. Portugali kutsekoolis töötav intervjueeritu rääkis, et

(62) Soovi korral on võimalik saada lisainfot.

nad proovivad tuua teaduslikud teemad ja sotsiokultuurilise konteksti õppesse läbivate teemadena, näiteks paluvad õpilastel tõlkida oma lõputööd inglise keelde ja esitleda neid suuliselt. Horvaatia hotellis töötav töökohapõhise õppe juhendaja märkis, et õppe ja praktilise koolituse kooskõlla viimiseks on tähtis, et hotell oleks kaasatud õppekava loomisse.

Intervjueeritud viitasid otse või kaudselt vajadusele rohkem pädevuspõhise õppe järele. Sellel arvatakse olevat peamiselt kaks eelist:

- (a) selline lähenemisviis on motiveeriv, kuna see võimaldab väärtustada õppimist, mis on mõttekas ka noore enda jaoks (mitte lihtsalt akadeemilisi tulemusi, mida noor peab ebaoluliseks);
- (b) see soodustab teadmiste, oskuste ja pädevuste kooskõlastatud õpetamist.

Mõned intervjueeritud pidasid kutsehariduse lisandväärtuseks, et pädevuspõhine õppimine, õpetamine ja hindamine moodustavad tänapäevaste kutseõppemeetodite tuuma (Cedefop, 2015). Eeldatakse, et kutsehariduses on pädevuspõhist õpet kergem kasutusele võtta (või see on juba kasutuses), kuigi tegelikkus on sageli ideaalist veel kaugel. Mõned intervjueeritud märkisid, et hindamine on õppekava sisuga võrreldes sageli liiga teoreetiline (Belgia-pr).

Lisaks pädevuspõhisele õppele nimetati intervjuudes veel tugimeetmete olemasolu, et õppijad saaksid teoreetiliste teadmiste omandamiseks vajalikke põhioskusi parandada. Näiteks Taani „tootmiskoolis“ korraldatakse põhiainetes akadeemilisi töötube, kus pakutakse individuaalset ja intensiivset õpet.

5.3.7. Professionaalne identiteet

Professionaalse identiteedi kujundamine kutsehariduses eeldab, et õppeprotsess oleks kaasahaarav ja motiveeriv ja noor tajuks õpet enda jaoks mõttekana. Kutseõpetaja või juhendaja eeskuju kaudu saavad noored aimu kutsealast ja omandavad selle käitumisreeglid. Nad saavad praktiseerida, ideaalis töökohal, ning see aitab professionaalse identiteedi kujunemisele kaasa. Kui kutsehariduses ei õnnestu õppekava algaasis professionaalsele identiteedile alust panna, võivad õppijad järk-järgult võõranduda ja nende väljalangemise oht kasvab.

Näiteks üks Austria intervjueeritu selgitas erinevust kahe õppekava vahel, kus mõlemal saab õppida sama toidlustussektori ametit: „Tavapärases töökohapõhises õppes teenindavad õpilased tõelisi kliente restoranis või kohvikus. Teisel õppekaval teenindavad nad töötoa raames teisi õpilasi – sel juhul tekitab see neis ärritust, kuna tegevus ei tundu kuigi mõttekas“.

Ka teised intervjueeritud lisisid aspekte, mis näitlikustavad, kui oluline on professionaalse identiteedi kujundamine:

- (a) kolm kuud pärast töökohapõhise õppe algust hakkavad noored tajuma end töötajana (nt „ma olen maaler“), mitte enam õpilasena. Kui seda nihet ei toimu, on oht, et nad katkestavad õpingud (Belgia koolituskeskuse õppejuht);
- (b) kui õpetaja ei ole oma professionaalse identiteedi üle uhke, võib tema suhtumine ka õpilastele üle kanduda. On tähtis, et õpetajad väljendaksid uhkust oma kutseala üle. See võib muuta ka kooli kuvandit (Taani koolituskeskuse karjäärinõustaja arvamus).
- (c) kui amet (nt väikelaevandus) on õpilase peres traditsiooniline, on õpilane motiveeritud ja tal on ametist juba ettekujutus (Horvaatia kutsekooli nõustaja arvamus).

Kooskõlas nimetatud arvamustega leidsid Host jt (2013), kes analüüsisid kutseõppurite ja õppekavade valimit, et õpingute katkestamisega seostuvad järgmised aspektid:

- (a) tugeva professionaalse identiteedi kujundamine õpingute esimesel aastal. Kui seda ei tehta, tekib õpilasel teisel aastal (see on Norras, kus uuring läbi viidi, spetsialiseerumise aasta) probleeme;
- (b) lõpetamise määr on kõrgem sektorites, kus on pikemad töökohapõhise õppe traditsioonid;
- (c) kui õppe seos tööga on nõrk, mõjub see õpingute jätkamisele negatiivselt.

Sektorile omasest kultuurist rääkides märkis Portugali koolituskeskuse nõustaja, et vähem „spetsiifilistel“ õppekavadel (nt päikeseküttesüsteemide paigaldaja, müügitöötaja, logistik vs pagar-kondiiter või mehhatroonik), on õppijate põhieesmärk saada kätte keskaridustunnistus, mis viitab negatiivsele õppekavavalikule.

5.3.8. Töökohapõhine õpe jm ettevõtetes toimuv koolitus

Hoolimata töökohapõhise õppe motiveerivast mõjust ja panusest professionaalse identiteedi kujunemisel, mille aluseks on ehtsad suhted töökohal (alapeatükk 4.4.2), nimetasid intervjueritud seoses töökohapõhise õppega mitmeid väljalangevust soodustavaid probleeme:

- (a) töökohapõhise õppe võimaluste olemasolu;
- (b) töövalmidus;
- (c) suhted töökohal.

5.3.8.1. Töökohapõhise õppe võimaluste olemasolu

Paljudes haridussüsteemides ei peeta töökohapõhise õppe kohtade puudust väljalangemise põhjuseks, aga seda nimetatakse siiski tihti. Mõnes riigis ei saa õppija töökohapõhist õpet alustada enne, kui tal on sõlmitud leping tööandjaga (nt Belgia-pr, Prantsusmaa, Austria). Nendes riikides tehtud intervjuudes märgiti,

et noortel on õppekoha leidmisega raskusi. Intervjueeritud osutasid, et õppekohtade puudus vähendab nende võimalusi, kes soovivad osaleda töökohapõhises õppes, aga ei saa seda teha ebapiisava õppekohtade arvu tõttu. Lõpuks asuvad nad õppima midagi, mis ei olnud nende esimene valik.

Taanis koosneb kutseõppe esimene aasta aluskursustest, kus õpilased ei alusta veel töökohapõhist õpet. Teisest aastast peavad nad leidma õppekoha. Ülemineku käigus langeb märkimisväärne osa noori välja, kuna neil ei õnnestu õppekohta leida. Mõned intervjueeritud märkisid, et mõnikord ei julge noored kutsehariduses õppima asuda, kuna kardavad, et ei leia tööandjat. Nad jätkavad üldhariduses, kuigi kutseharidus vastaks paremini nende arenguvajadustele.

Sama suundumus leiab kinnitust ka teaduskirjanduses. Steineri (2009) järgi on töökohapõhise õppe kohtade puudus Austrias seotud väljalangevusega. Taanis leidis Koudahl (2005), et väljalangevusega on seotud ka töökohapõhise õppe kohtade nõudluse ja pakkumise mittevastavus (ülejäak mõnes sektoris ja puudujääk mõnes teises). Samuti Taani puhul märgib EVA (2012) õppekohtade puudust väljalangevuse põhjusena. Rootsis (Vastmanlands County, 2005) arvatakse samuti, et töökohapõhise õppe kohtade puudus mõjutab väljalangevust.

Saksamaal ja Austrias on olukord vastupidine – paljudes ettevõtetes ja mitmes sektoris ei ole puudu mitte õppekohtadest, vaid õpilastest. Põhjuseks on demograafiline areng ja õppijate muutunud eelistused. Väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted on suuremates raskustes, kuna õppijad eelistavad suuremaid ettevõtteid ja võimaluse korral vahetavad õppekohta. Samuti lõpetavad väiksemad firmad sageli õpipoiste koolitamise, kuna formaalsed õppega seotud nõuded on muutunud rangemaks (Austria).

5.3.8.2. Töövalmidus

Intervjueeritud märkisid, et töökohapõhises õppes või praktikal on noortel 15–16-aastaselt vaja päeva pealt muutuda täiskasvanuteks. Nad peavad omaks võtma töökohal kehtivad reeglid ja järgima põhilisi käitumise ja oskustega seotud norme: täpsus, distsipliin, suhtlemine ning reeglite järgimine ja ülesannete täitmine. Paljude koolis distsipliini või puudumistega hädas olnud noorte jaoks on muutus põhjanev ja sageli ei ole nad selleks valmis.

Paljud intervjueeritud pidasid töövalmiduse puudust peamiseks põhjuseks, miks noored ei leia töökohapõhise õppe kohta või katkestavad õpingud esimestel kuudel. Tööandjad ootavad õpilastelt motivatsiooni ja pühendumist – kui need puuduvad, siis nad lõpetavad lepingu. Õpilastel võib olla vaja suhelda ka klientidega ja neilt eeldatakse, et nad tuleksid toime eri suhtlusolukordades. See

võib nõuda rohkem küpsust ja enesekontrolli kui neil õpinguid alustades on. Järgnevad mõned teemakohased kommentaarid:

- (a) Austria kutsekooli õppejuht märkis, et õpilased tunnevad end koolis paremini kui töökohas, kuna koolis ei pea kaheksaks tunniks kohale jääma. Pinge on väiksem kui ettevõttes töötades;
- (b) Belgia-pr koolituskeskuse nõustaja selgitas, et sageli öeldakse leping töökohapõhises õppes üles seetõttu, et õpilane jääb tihti tööle hiljaks. Samuti peavad õpilased tööülesandeid sageli liiga igavaks või liiga lihtsaks/ühekülgseks; nad ei mõista, et tööandja peab alustama nendega põhiülesannetest;
- (c) Portugali koolituskeskuse esindaja märkis, et mõnedel noortel on raske kohaneda tööelu ja asutuse reeglitega (nt täpsus) ja hierarhiaga (täita ülesandeid nii, nagu neil on palutud teha, mitte nii, nagu nad ise heaks arvavad).

Uuringutes on jõutud sarnastele tulemustele. Näiteks Austrias leidsid Dornmayr ja Nowak (2013), et töökohapõhine õpe katkestatakse kõige tõenäolisemalt kolme esimese kuu jooksul (39% katkestajatest lahkub sel ajal). Ebapiisav töövalmidus on üks töökohapõhise õppe lepingu enneaegse ülesütleamise põhjustest.

Seetõttu alustatakse paljudes väljalangenutega tegelevates programmides lühikeste töökohapõhise õppe perioodidega ja ollakse noortega selles protsessis koos, et aidata neil kohaneda.

5.3.8.3. *Suhted töökohal*

Et vältida noorte väljalangemist, on oluline, et töökohal valitseks avatud ja toetav suhtumine. Konfliktseid suhteid töökohal peetakse üheks katkestamise põhjuseks. Beicht ja Walden (2013) leidsid, et 46% väljalangenud õpilastest viitasid probleemidele õpetajate, juhendajate, teiste õpilaste või ettevõttega. Saksa föderaalse haridus- ja teadusministeeriumi (Bundesministerium für Bildung und Forschung, BMBF, 2009) andmetel tõid õpilased 70% töökohapõhise õppe katkestamise juhtudel põhjusena välja konflikti juhendajaga ja 46% juhtudel ei olnud rahul juhendajate õpetamisoskustega.

Seda teemat intervjuudes selgelt esile ei tulnud. Kui suhted mentori või koolitajaga ei ole head, on palju suurem tõenäosus, et noored ei läbi õppekava. See võib olla seotud töövalmidusega, aga mõnel puhul märgiti ka, et ettevõtted „kuritarvitavad“ õpilaste olukorda, ei näe piisavalt vaeva, et korraldada neile sobivat õpet, või on töötingimused ja -õhkkond „karmid“:

- (a) Belgia-pr koolituskeskuse juhendaja märkis, et mõnikord lahkuvad õpilased pärast esimest töökohapõhise õppe perioodi, sest kolleegid või tööõhkkond ei meeldi neile;
- (b) Saksamaa oskustöö koja nõustaja sõnutas kurdavad õpilased tihti kolme teguri üle: madal õppe kvaliteet (õpivõimaluste ja professionaalse juhendamise puudus), tunne, et neid kasutatakse ära (tööaeg, pauside puudumine) ning halb tööõhkkond ja suhtlus, mõnikord kiusamine;
- (c) Belgia-pr töökohapõhise õppe juhendaja sõnutas ei ole tööandjaid koolitatud õpilasi vastu võtma ja neid töökohapõhise õppe käigus juhendama. Nad ootavad õpilastelt liiga palju, pidades neid valmis töötajateks, kuigi nad on alles noored ja õpivad. Paljudel tööandjatel ei ole piisavalt kannatust, et õpetada töökohapõhises õppes õppijale, kuidas ta peaks ülesandeid täitma. Nad peavad noori sageli odavaks tööjõuks, mitte õppijateks. Sarnaseid seisukohti avaldasid töökohapõhise õppe õpetajad Prantsusmaal;
- (d) Belgia-fl mittetulundusühingu koolitaja ja Prantsusmaa õpetajad märkisid, et noorte jaoks, kes peavad veel arendama oma tööoskusi, ei ole sobivaid töökohapõhise õppe kohti. Nad peaksid alustama keskkonnast, kus neil on lubatud teha vigu, õppida, tajuda kolleegide ja juhendajate poolset usaldust. Ärietika ja suhtumine, et aeg on raha, tähendab, et tööandjad eelistavad töötajaid, kes saavad tööga otsekohe ilma lisatoeta hakkama;
- (e) vastupidise näitena märkis töökohapõhises õppes õppijaid vastuvõtva Taani ettevõtte juht, et nad on tähelepanu raskustelt kõrvale juhtimiseks ja hea töökeskkonna loomiseks naljaga pooleks kehtestanud „kohustuse teha vigu“ vähemalt kolm korda päevas.

5.4. Tööturu tegurid

Kõiki kutseõpingute katkestamise põhjuseid ei saa seostada noore enda või haridussüsteemi või institutsiooni omadustega. On ka rida väliseid tõuke- ja tõmbetegureid. Järgnevalt tuleb juttu tööturuga seotud teguritest ja intervjuudes kõige sagedamini nimetatud tegurid on esitatud joonisel 27. Tööturuteguritest oli juttu harvem kui haridussüsteemi ja kutseharidusega seotud teguritest, kuid intervjueritud nimetasid neid 18 korral.

Kõige sagedamini tsiteeritud tegur oli töökohapõhise õppe kohtade ebapiisav arv, millele on viidatud ka varem (vt ptk 5.3.8.1). Noored, kes soovivad kutseharidusse õppima asuda, kuid ei leia töökohapõhise õppe kohta, suunatakse tõenäolisemalt sellisesse kutseõppe vormi, mis ei vasta nende soovidele. Mõnes süsteemis ei saa õppekohta leidmata õpinguid alustada. Teine tegurite rühm

keskendub tööturu atraktiivsusele ja võimalusele elatist teenida. Sageli viidatud teguriks on ka töötingimused ja tööaeg.

Joonis 27. Kõige enam nimetatud tööturuga seotud tegurid (294 nimetamist)



Allikas: Cedefop. Andmetega saab soovi korral tutvuda.

5.4.1. Tööturu tõmme

Tööturu tõmme on üks haridusest väljalangevusega seotud välistest teguritest. Mitmed uuringud osutavad, et töö leidmine võib põhjustada õpingute katkestamist:

- Saksamaal leidsid Beicht ja Walden (2013), et 16% töökohapõhises õppes õppijatest, kes ütlesid lepingu üles enne õpingute läbimist, tegid seda tööleasumise tõttu;
- Itaalias väidab Colombo (2013) järgi 18,4% õpilastest, et nad lahkusid haridusest, kuna asusid tööle. Ta leidis ka, et meeste puhul juhtub seda kaks korda sagedamini kui naiste puhul;
- Hollandis (ROA, 2012) märgib 13% väljalangenutest põhjusena tööturuga seotud asjaolusid; enamik eelistab töötada, mõned osutavad vajadusele teenida elatist. Nende katkestanute osakaal, kes ütlevad, et lahkusid õppest tööga seotud põhjustel, on kõrgem nende seas, kes katkestasid õpingud kutsekeskhariduses kahel esimesel aastal (18% osutab neile põhjustele). Uuringus leiti ka, et meessoost katkestanud lahkuvad töö tõttu suurema tõenäosusega kui naissoost katkestanud;
- Portugalis on ANESPO (2011) järgi vajadus tööle asuda kõige levinum õpingute katkestamise põhjus (18,4%);
- ka Hispaanias nimetati töö leidmist olulise õpingute katkestamist tegurina (IVIE, 2011; Fernandez-Enguita jt, 2010, Muñoz jt, 2009).

Mõned intervjueeritud märkisid, et õpingute viimasel aastal on noored tööandjate seas eriti populaarsed (Austria). Nende kvalifikatsioon on juba suhteliselt kõrge (kuigi formaalset haridustunnistust veel ei ole) ja neid on odavam värvata kui kvalifitseeritud töötajaid. Mõned intervjueeritud rõhutasid vajadust anda neile noortele võimalus saada lõputunnistus, isegi kui nad ei läbi kogu õppeprogrammi.

Mitmed intervjueritud Itaaliast ja Portugalist märkisid, et majanduskriis on tööturu tõmmet vähendanud.

5.4.2. Kutsehariduse lõpetanute tööhõivevõimalused

Töövõimaluste vähesus pärast kutsehariduse lõpetamist võib vähendada õppijate motivatsiooni kutseõpinguid alustada, need läbida või õpingute jätkamiseks tugimeetmeid kasutada. Nähtust nimetatakse „heitunud õppija mõjuks“ (*discouraged student effect*).

Kontrollimaks hüpoteesi, et viletsad tööväljavaated on seotud kõrgema väljalangevuse määraga, hinnati seost kutsehariduse lõpetanute töövõimaluste ja väljalangevuse vahel riigi tasandil. Eeldati, et kutsehariduse tööhõiveväljundid ja väljalangevus on negatiivses korrelatsioonis.

Seose hindamiseks kasutati seitset näitajat, sh kutsehariduse lõpetanute tööhõive määr, nende töötuse määr, erinevus kutsehariduse ja üldhariduse lõpetanute tööhõive määras ning erinevus kutsehariduse ja keskharidusest madalama haridustaseme lõpetanute tööhõive määras. Andmed kõigi seitsme näitaja kohta on olemas üksnes ühe aasta kohta (2009 või 2012) ⁽⁶³⁾.

Andmeid väljalangevuse määraga võrreldes selgub, et kolm seitsmest näitajast on väljalangevusega mõõdukas korrelatsioonis:

- (a) 20–34-aastaste kutsehariduse esmaõppe lõpetanute ⁽⁶⁴⁾ ja madala haridustasemega inimeste tööhõive määr erinevus;
- (b) 25–34-aastaste kutseharidusega inimeste tööhõive määr OECD 2012. aasta andmetel;
- (c) 20–34-aastaste kutsehariduse esmaõppe lõpetanute tööhõive määr Cedefopi 2009. aasta andmetel.

Erinevus 20–34-aastaste kutsehariduse esmaõppe lõpetanute ja madala haridustasemega inimeste tööhõive määras 2009. aastal oli väljalangevusega kõige tugevamas negatiivses suhtes.

Leiti ka, et otsene seos kutsehariduse lõpetanute tööhõive määr ja väljalangevuse vahel on mõõdukalt negatiivne. OECD 2012. aasta andmete põhjal on kõrge kutsehariduses lõpetanute tööhõivega (üle 84%) riikides väljalangevus kuni 10%. Cedefopi 2009. aasta 20–34-aastaste kutsehariduse esmaõppe lõpetanute tööhõive määrade puhul see seaduspära siiski ei kehti. Kõrge kutsehariduse esmaõppe lõpetanute tööhõive määraga (üle 84%) riikides jääb väljalangevuse määr vahemikku 5–31%.

⁽⁶³⁾ Hinnatud näitajate täielik loend koos andmete allikate, aastate, korrelatsioonikoefitsientide ja hajuvusdiagrammidega esitatakse soovi korral.

⁽⁶⁴⁾ Kutseharidusena käsitletakse siin esmaõpet (*initial vocational education (IVET) as education and training carried out in the initial education system*).

Kahe muutujaga analüüsid tunduvad osutavat, et kutsehariduse lõpetanute töövõimalused ja väljalangevus on tõepoolest seotud. Leitud seos oli eriti tugev, kui väljalangevuse määra võrrelda 20–34-aastaste kutsehariduse esmaõppe lõpetanute ja madala haridustasemega inimeste tööhõive määra erinevusega.

5.4.3. Tööturu reeglid

Kui töötamiseks on vaja haridustunnistust, innustab see eeldatavasti õppijaid kutseõpinguid lõpetama. „Innustatud õppija mõju“ (*encouraged student effect*) kontrollimiseks hinnati EL-27-s reguleeritud kutsealade arvu ⁽⁶⁵⁾ ja väljalangevuse seost. Oletati, et kutsealade koguarv kõigis liikmesriikides on sarnane ning seetõttu saab reguleeritud kutsealade koguarvu kasutada näitajana, erinevalt reguleeritud kutsealade suhtelisest arvust.

Leiti nõrk negatiivne korrelatsioon. Analüüs ei andnud piisavalt tõendeid, mis kinnitaksid reguleerimisest tulenevat „innustatud õppija mõju“ ⁽⁶⁶⁾.

- Tööturu reguleerituse taseme kohta arvasid mõned intervjuueeritud järgmist:
- (a) Tööturgudel, kus kvalifikatsioon on kutsealal töö alustamise tingimus, arvati, et see motiveerib noori õpet läbima. Samas kontekstis öeldi, et väljaõppeta tööliste palgad on tänapäeval nii madalad (näiteks Austrias), et need ei ole enam konkurentsivõimelised;
 - (b) neis riikides märgiti ka, et mõnes sektoris, kus tööoskused saab omandada üsna kiiresti ja ettevõtted ei nõua alati, et oskusi tõendataks haridustunnistusega (nt ettekandjatöö või hotellitöö), kiputakse töötajate värbamise vältimiseks laialdaselt kasutama töökohapõhises õppes õppijaid. Tegu on samade sektoritega, kus töökohapõhise õppe katkestamise määr on kõrge;
 - (c) riikides ja sektorites, kus kutsealal tööle asumiseks ei nõuta formaalset kvalifikatsiooni, võib noorte valmisolek õppekava läbida olla väiksem. Näiteks Horvaatias ei ole ettekandjana töötamiseks vaja formaalset kvalifikatsiooni. Kui õpilased leiavad enne õppe läbimist töö, ei ole nende jaoks vahet, kas neil on või ei ole kvalifikatsiooni.

5.4.4. Töötingimused

Võimaliku õpingute katkestamist soodustava tegurina nimetati mõne sektori töötingimusi. Noored saavad aru, et peavad mõnes ametis (kondiitrid, kokad,

⁽⁶⁵⁾ Koumenta jt, 2014 põhjal. Reguleeritud kutsealade arv ja tööturumõjud lähtuvad EL ühisturu reguleeritud kutsealade andmebaasis ja direktiivis 2005/36/EC kasutatud reguleeritud kutseala määratlusest, mis hõlmab litsentseerimist, akrediteerimist ja haridustunnistuste omistamist. Põhineb EL ühisturu reguleeritud kutsealade andmebaasil (vaadatud 2012 kevadel).

⁽⁶⁶⁾ Andmetega saab soovi korral tutvuda.

ettekandjad, müüjad, müürsepad) tegema pikki tööpäevi, töötama sageli nädalavahetustel ning füüsilised tingimused või surve ja stressitase on kõrge. Turisminduses on paljud tööd hooajalised. Need teemad heidutavad noori, nagu näitlikustavad ka järgnevad kommentaarid:

- (a) Austria intervjueritu usub, et jaekaubanduses on kõrgema väljalangevuse põhjuseks ebameeldivad töötingimused. Töötajad ja õppes osalejad peavad alustama vara, lõpetama hilja ja sageli töötama laupäeviti;
- (b) Belgia-pr koolituskeskuses töötav intervjueritu peab müürsepaametit õppijate kõrgema väljalangevuse põhjuseks rasket tööd. Töökohapõhises õppes osalejad kogevad töötingimuste raskust, kui peavad koidikul ärkama ja kogu päeva raskeid materjale tassima. Samuti puutuvad nad töökohal kokku täiskasvanute tööõhkkonnaga, mis võib mõnda õppijat heidutada;
- (c) Mitmed Saksamaa intervjueritud märkisid, et tööaeg (nädalavahetustel) ja teised toitlustussektorile omased aspektid, mis lähevad tõsiselt vastuollu noorte huvidega, takistavad neil töökohapõhist õpet läbimast;
- (d) Portugali kutsekoolis pandi tähele, et paljud õpilased pidid koolitundide tõttu jätma praktilise õppe nädalavahetusteks. Õhtune töö toob kaasa transpordiprobleeme ja mõnel juhul ei jätku õhtuseks ajaks enam tööd (majanduskriisi tagajärjel ei ole paljudes restoranides õhtuti kliente). Kool on püüdnud muuta tundide aega, et praktikat saaks teha päevasel ajal, nt teinud ühe päeva nädalas vabaks või kasutanud koolivaheaegu praktika korraldamiseks.

Intervjueritud töid neid selgitusi sageli konkreetsete kutsealade või sektorite kontekstis: tabelis 10 esitatud näidete põhjal on näha huvitavaid erinevusi selles, milliseid omadusi intervjueritud ühe või teise kutseala puhul esile töid (madal või kõrge väljalangevus). Erinevusi leiti riikide sees ja neid võib eeldada ka riikide vahel. Eri sektorite töövõimalused varieeruvad nii riigiti kui EL tasemel. Mõned probleemid on ühised kõigile riikidele, nt tööaeg, stress ja töötingimused toitlustuses ja hotellinduses. Ühes sektoris (toitlustuses) leiti ka kaks vastandlikku näidet:

- (a) ettekandjate ja teiste toitlustustöötajate väljalangevuse määra peeti kõrgeks tööaegade ja stressirohkem töökeskkonna tõttu. Samuti märgiti, et paljud satuvad toitlustussektoris tööle juhuslikult, olemata seda teadlikult valinud, hoolimata sellest, et mitmetes intervjuudes osutati selles valdkonnas valitsevale tööjõupuudusele;
- (b) mitmed intervjueritud osutasid kokkade madalale väljalangevusele ja märkisid, et selle ameti valinud õppijad on enamasti motiveeritud ja tunnevad kutsumust. Ka kutseala maine on kõrge, hoolimata sellest, et sarnaselt

ettekandjatega peavad kokad tegema pikki ja ebastandardseid tööpäevi ning tulema toime stressirohkete olukordadega.

Tabel 10. Eri kutsealade kontekstis esitatud tegurid

Kutseala	Väljalangevuse määr intervjueeritu sõnutsi	Esitatud selgitus
Pagar	Madal	Väga head tööväljavaated piirkonnas (Horvaatia)
	Kõrge	Kutseala vähene populaarsus (Saksamaa)
Kosmeetik	Kõrge	Hooajalised kõikumised nõudluses töökohapõhises õppes osalejate järele (pärast lepingute ülesütlemit) (Belgia-pr)
	Kõrge	Vt eelm: pärast puhkusehooaega on töökohapõhises õppes osalejate järele väiksem nõudlus (Belgia-pr)
Automehaanik	Kõrge	On muutunud keerukaks kutsealaks (Belgia-pr)
	Kõrge	Populaarne noormeeste seas, kes on huvitatud objektist (autost), aga nende tegelik õpimotivatsioon on ähmasem (Belgia-pr)
Puusepp	Madal	Tõmbab ligi noori, kes on tõeliselt motiveeritud selles sektoris töötama (Belgia-pr)
	Kõrge	Kutseala ei ole populaarne (Horvaatia)
	Kõrge	Töötingimustest tulenevad terviseprobleemid (Austria)
Ettekandja	Kõrge	Tööaeg: õhtuti ja nädalavahetuseti (Austria, Portugal)
	Kõrge	Kerge on leida kvalifitseerimata töötajaid, inimesed ei vaja kvalifikatsiooni, et ettekandjana töötada (Austria, Horvaatia)
	Kõrge	Kõrge stressitase (Taani)
Kokk	Madal	Atraktiivne kutseala (Austria)
Puhastusteenindaja	Kõrge	Enamiku noorte jaoks viimane variant, ebapopulaarne kutseala (Saksamaa)
Ehitaja	Kõrge	Majanduskriisi tõttu on sektoris vähe vabu töökohti (Saksamaa)
	Madal	Sektor on kriisijärgses kasvus, mis on toonud kaasa töökohapõhise õppe kohtade arvu kasvu (Taani)
Graafiline disainer/multimeedia	Madal	Atraktiivne kutseala (Horvaatia)
	Kõrge	Kuigi õppekava on väga populaarne, on katkestamise määr kõrge, kuna kutseala kuvand ja tegelikkus ei kattu. Tegu on väga tehnilise alaga, aga see tõmbab ligi kunstikalduvustega noori (Portugal)
Juuksur	Kõrge	Ameti kuvand ja tegelikkus ei ole vastavuses: töötingimused on paljudes salongides keerukad (Saksamaa)
	Kõrge	Madalad palgad (Saksamaa)
Kindlustusametnik	Madal	Kontoritööd eeldavate kutsealade õppes on üldjuhul madal väljalangevus (Saksamaa)
Sekretär	Madal	Populaarne kutseala ja head töötingimused (Saksamaa)
	Kõrge	Kuvandi ja tegelikkuse mittevastavus. Noored alustavad õpinguid, kuna tahavad saada kontoritööle, kuid neil puudub ettekujutus töö sisust (Belgia-fl)
Müüja	Kõrge	Tööaeg: nädalavahetuseti (Austria)
	Kõrge	Madal palk (Saksamaa)

Kutseala	Väljalangevuse määr intervjuueritu sõnutsi	Esitatud selgitus
Maaler	Kõrge	Töökohapõhise õppe kohti ei ole sageli piisavalt. Töö tegemiseks ei ole vaja kvalifikatsiooni, nii et kvalifikatsiooniga ja kvalifikatsioonita töötajate vahel ei ole erilist vahet (Austria)
	Kõrge	Töökohapõhise õppe kohtade vähesus ja vähe töövõimalusi (Belgia-pr)

Allikas: intervjuud

Noore soovide ja kutseala tegelikkuse vastavus on õpingute jätkamist toetav tegur. Üks intervjuueritu tõi näiteks väga spetsiifilise õppekava fotograafia valdkonnas. Õppekava on väga populaarne ja kandidaatide rohkuse tõttu saab isegi õppijaid valida. Paljud õppima asunud langevad siiski välja. Õpe on tehniline nagu ka töö, milleks õppijaid ette valmistatakse, kuid õppekava tõmbab ligi kunstikalduvustega noori, kes ei ole tehnilisest poolest huvitatud ega valmis sellega tegelema.

5.4.5. Üldine majanduskontekst

Mitmed intervjueritud märkisid, et majandussurutis ei motiveerinud noori õpinguid lõpetama. Ühe äärmiselt kehvast olukorras piirkonna kutsekooli õppejuht märkis, et kümnendi eest oli neil võimalik motiveerida noori õpinguid lõpetama, kuna kvalifikatsiooni omandamine oli neile „pääsemisvõimalus“, aga enam see ei kehti. Noored näevad, kui raske on nende eakaaslastel ja vanematel kvalifikatsioonist hoolimata tööd leida, ja nad ei usu, et õpingud viiksid neid soovitud tulevikule lähemale. Sellele probleemile osutasid eri riikide, sh Belgia flaamikeelse kogukonna ja Portugali intervjueritud.

Tööpuudus ja rahaprobleemid peres võivad samuti ajendada noori õpinguid katkestama, kui neil on kasvõi ebakindel võimalus tööd saada või kui nad saavad vanemaid pereettevõttes aidata. Seda toodi esile Portugali intervjuudes, kus väljalangevuse ühe põhjusena nimetati ka perede väljarännet majandusraskuste tõttu.

Austria intervjueritu märkis, et kutsehariduse lõpetanute karjäärivõimalused on viimastel kümnenditel järsult vähenenud. Paljud lõpetanud peavad piirduma madala kvalifikatsiooniga töödega, mis mõjub neile demotiveerivalt ja soodustab õpingute katkestamist.

Belgia flaamikeelse kogukonna avalikus teenistuses töötav nõustaja märkis, et 1990. aastatel ja 2000. aastate alguses oli koolidel lihtsam ettevõtetega töökohapõhise õppe lepinguid sõlmida. Praeguseks on olukord muutunud palju keerulisemaks.

Majanduskontekst mõjub noorte töökohapõhisesse õppesse vastuvõtmist negatiivselt mitmes riigis. Töökohapõhise õppe koha loomine tähendab kolme- nelja aasta pikkust kohustust ja eriti mikroettevõtetes tekitab see kõhklusi. Kriis on viinud ettevõtete sulgemiseni ning see mõjutab ka töökohapõhise õppe kohtade kättesaadavust. Horvaatias väheneb töökohapõhise õppe lubadega ettevõtete ja töökodade arv, sest paljud on majanduskriisi tõttu tegevuse lõpetanud; uued ettevõtted ei taotle üldjuhul kohe pärast asutamist õppeluba. Paljudel ettevõtetel ei ole piisavalt tööd, et seda töökohapõhises õppes õppijatega jagada (Horvaatia, Portugal).

6. PEATÜKK

Kokkuvõte ja poliitikasoovitused

6.1. EL väljalangevuse näitaja täpsustamine, et toetada sihipärast tegevust riikides

EL väljalangevuse näitaja võimaldab nähtust ühistel alustel mõõta, kuid ei väljenda väljalangevusega seotud olukordade paljusust. Näitaja ei võimalda eristada inimesi, kes:

- (a) lahkusid haridussüsteemist põhihariduse tasemel;
- (b) ei alustanud õpinguid keskhariduses;
- (c) omandasid hariduse ISCED lühikesel 3c õppekaval;
- (d) läbisid õppe, kuid ei sooritanud lõpueksameid.

Näitaja ei võimalda ka eristada kutseõpingute katkestajaid üldharidusest väljalangenutest.

Kõik see vähendab näitaja kasutegurit otsuste tegemise ja poliitikakujunduse alusena, eriti riikide tasandil. Poliitikakujundajad ei saa selle abil kindlaks teha, millistes haridussüsteemi osades on väljalangevuse probleem kõige teravam ja kuhu oleks vaja suunata tähelepanu. Mõnedes riikides täidavad lünga erinevad riiklikud seiresüsteemid; teistel selliseid andmeid veel ei ole ja väljalangevuse määra hindamiseks kasutatakse üksnes EL näitajat.

Uuringus osutati, et:

- (a) PIAAC andmete kohaselt on suhteliselt kõrge nende väljalangenute osakaal, kes lahkusid haridussüsteemist pärast põhihariduse omandamist (58%, vrd keskhariduse taseme õpinguid alustanud, aga katkestanud õppijad 42%). See näitab, et paljud väljalangenud on noored, kes ei tee läbi üleminekut ühelt haridustasemelt teisele või ühest haridusliigist teise või kes läbivad küll õppe, aga kukuvad läbi lõpueksamitel. Viimati mainitud toetatakse tõenäoliselt teistmoodi kui neid noori, kes lahkuvad haridussüsteemist madala kvalifikatsiooniga või või katkestavad õpingud ja lahkuvad kvalifikatsiooni omandamata;
- (b) ükski rahvusvaheline uuring ei võimaldanud mõõta kutseõpingute katkestamist EL tasandil. Riigi tasandi andmed valitud riikidest (Belgia, Prantsusmaa ja Holland) osutavad, et väljalangevus on kutsehariduses levinum kui üldhariduses. See peegeldab haridussüsteemi selektiivsust – kutsehariduses on teatavate tunnustega (halvad õpitulemused, kehv sotsiaalmajanduslik taust, sisserändaja taust, puue) õppijaid rohkem kui

üldhariduses. Kutseõpingute katkestamise ulatust käsitlevate EL andmete põhjal oleks võimalik mõista nähtuse tausta, nt saada teada, mis riikides väljalangevuse vastased meetmed peaksid keskenduma kutseharidusele või kas mõni kutseharidussüsteem tuleb väljalangevuse ennetamisega toime teistest paremini.

Üks uuringu eesmärke oli pakkuda välja kutseõpingute katkestamise määratlus, mis aitaks mõista kutseõpingute katkestamise ulatust ja sellest haridusliigist väljalangemise eripärasid.

EL ja riikide määratluste analüüsi põhjal peaks kutseõpingute katkestamise määratlus sisaldama järgmisi elemente:

- (a) keskmise kvalifikatsiooni omandamine (keskharidus, nagu EL määratluses);
- (b) kutsehariduse õppekavalt väljalangemine;
- (c) viide isiku praegusele staatusele (ei õpi).

Määratlus ühendab seega kaks aspekti:

- (a) kõrgeim omandatud kvalifikatsioon;
- (b) õppekava liik, millelt isik väljalanges.

Et saada parem ülevaade inimese kogu haridusteest, oleks kasu infost vastaja kõigi õpingute katkestamise juhtumite, mitte ainult viimase katkestamisjuhtumi kohta. Nii oleks võimalik eristada neid, kes katkestasid õpingud, kuid omandasid siiski keskhariduse (katkestanud, kuid mitte väljalangenud). Selline info aitaks mõista ka kutsehariduse rolli noorte haridussüsteemis hoidmisel, eriti nende hoidmisel, kes on juba õpingud üld- või kutsehariduses katkestanud.

Määratluse vanusepiirid võiksid olla kas samad mis EL määratlusel või hõlmata laiemat vanuserühma (16–24a). Paljud intervjuueeritud, kes kasutavad EL andmeid otsuste tegemisel, pidasid EL määratluse vanusevahemikku (üle 18-aastased) piiravaks. Määratlus võimaldab fikseerida väljalangevuse liiga hilja. Poliitikakujundajad märkisid, et nad vajavad väljalangevuse infot võimalikult kiiresti pärast noore lahkumist haridussüsteemist. Vastavalt määratlusele kogutavate andmete puhul peaks olema võimalik eristada ka kutseõppe eri vorme.

„Ideaalne“ kogum muutujaid ja nendega seotud võimalikud uuringuküsimused on esitatud infokastis 7.

Infokast 7. Ideaalne kogum muutujaid kutseõpingute katkestamise mõõtmiseks

1. Kõrgeim omandatud haridustase (ISCED tasemete kohaselt), nagu praegu mõõdetakse tööjõu-uuringus

- orienteeruda tuleks omandatud ISCED 3 haridustasemele (üld- või kutseharidus).

See võimaldaks mõõta nende osakaalu, kes on küll õpingud katkestanud, aga sellest hoolimata omandanud ISCED 3 tasemel kutsehariduse (vrd need, kes omandasid ISCED 3 taseme üldhariduse), ning heita valgust kutsehariduse rollile väljalangemisohus noorte hariduse juures hoidmisel.

2. Katkestamiskogemus, selle õppekava tase ja suunitlus, mille isik katkestas. Muutuja kohta saaks küsida järgmisi küsimusi:

- kas te olete kunagi alustanud formaalhariduses õpingud, mida te ei lõpetanud? (jah/ei)
- Kas see oli enne või pärast seda, kui olite omandanud oma praeguse kõrgeima haridustaseme (enne/ pärast)?
- Mis haridustaseme õppekavaga oli tegu (ISCED tasemed)?
- Mis suunitlusega õppekava see oli (kutseharidus/üldharidus)?

Idealis võiks seda küsimuste rühma korrata, kui isik on katkestanud õpingud rohkem kui ühel korral.

3. Praegune staatus: ei õpi formaalõppes ega osale koolitusel.

(*) Eeldatakse, et need, kes on korra õpingud katketanud, katkestavad suurema tõenäosusega uuesti ja võivad lõpuks haridusest täielikult võõrduda.

Allikas: Cedefop

Analüüs osutab, et kutseõpingute katkestamise näitaja väljatöötamisel on olulised järgmised aspektid:

- (a) andmekogum peaks kõigi vastajate puhul, kes on omandanud vähemalt ISCED 3 taseme hariduse, sisaldama muutujat õppe liigi kohta (kutse- või üldharidus): kõigilt vastajatelt, kes on omandanud vähemalt ISCED 3 taseme hariduse, tuleks küsida, kas keskhariduse õppekava, mille nad läbisid, oli kutseõppe suunitlusega. See võimaldaks koondada ühise nimetaja alla kõik kutseõppes osalenud (sõltumata nende edasisest haridusteest). Samuti võimaldaks see välja töötada sõltumatu muutuja, mille abil statistiliselt analüüsida kutseõpingute katkestamise (või kutseõppesest väljalangemise) tõenäosust ⁽⁶⁷⁾;

⁽⁶⁷⁾ Sõltuv muutuja oleks järgmine: kutseõppe katkestanu = 1; kutseõppes osaleja, kes ei ole katkestanud = 0.

- (b) andmekogum peaks sisaldama muutujat katkestamisjuhtude kohta, mille võiks koostada järgmiselt:
- (i) isik katkestas õpingud;
 - (ii) katkestamisjuht oli enne või pärast seda, kui ta omandas oma kõrgeima haridustaseme;
 - (iii) pooleli jäetud õppekava tase;
 - (iv) pooleli jäetud õppekava suunitlus (kutseharidus).

Et saada andmeid kõigist EL riikidest, peaksid küsimused erinevalt täiskasvanuhariduse uuringust olema kohustuslikud.

Tööjõu-uuringu valim on kolmest analüüsitud uuringust suurim. Et kutseõpingute katkestamise näitaja ühendaks suhteliselt suure arvu muutujaid (vanusevahemik, praegune haridusstaatus, kõrgeim omandatud haridustase, katkestamisjuht, pooleli jäetud õppekava tase ja liik), peaks seda rakendama suure valimiga uuringus, nt tööjõu-uuringu teemamoodulina.

2016. aasta tööjõu-uuringu teemamoodulis noorte kohta tööjõuturul kogutakse infot katkestamisjuhtude ning pooleli jäetud õppekava taseme ja liigi kohta. Infot kogutakse järgmistes küsimustes:

- (a) kas isik alustas pärast kõrgeimale omandatud haridusele vastavate õpingute lõpetamist muid õpinguid;
- (b) mis tasemel ja mis suunitlusega need õpingud olid (kui isik on mitu korda uuesti õpinguid alustanud, küsitakse viimase korra kohta);
- (c) kas isik on need õpingud lõpetanud;
- (d) kui mitte, mis oli katkestamise põhjus;
- (e) lõpetamise (või väljalangemise) aeg.

Kui isik ei õppinud pärast praeguse haridustaseme omandamist edasi, tuleks küsida selle otsuse põhjuseid.

Tööjõu-uuringus tuleks lähtuda ISCED 2011 hariduse liigitusest, mis võimaldab keskhariduse tasemel eristada õppekava liiki (üld- või kutseharidus).

See moodul annaks kahtlemata väärtuslikke andmeid kutseõpingute katkestamise analüüsimiseks. Võrreldes eespool kirjeldatud „ideaalse“ muutujate kogumiga jääks üks aspekt siiski katmata: lõpetamata õpingud enne praeguse haridustaseme omandamist. See tähendab, et analüüsida ei saa nende noorte haridusvalikuid, kes katkestasid õpingud, kuid omandasid siiski lõpuks ISCED 3 taseme hariduse, ning seda, kas nad valisid pärast katkestamist pigem kutse- või üldhariduse. Teemamoodul keskendub üksnes viimasele katkestamisjuhule, nii et ei ole võimalik analüüsida, kas õppekava läbinud isik on õpingud katkestanud, kuid siiski jäänud haridussüsteemi ja jõudnud kvalifikatsioonini.

6.2. Põhjalikumate riiklike süsteemide väljaarendamine kutseõpingute katkestamise seireks

Kutseõpingute katkestamise andmete kogumiseks ja seireks liikmesriikides on hädavajalik:

- (a) selgitada väljalangenud ja väljalangemisohus õppijad välja võimalikult kiiresti, et pakkuda neile tuge ja suurendada nende võimalusi omandada kvalifikatsioon;
- (b) mõista väljalangevust kui nähtust paremini ja töötada riikides välja eesmärgipäraseid meetmeid väljalangevuse ennetamiseks ja väljalangevusega võitlemiseks;
- (c) hinnata väljalangevuse vastaste meetmete tõhusust.

Seega on vaja, et seiresüsteemi abil saaks teha järgmist:

- (a) selgitada välja konkreetsed isikud (sh kontaktandmed, mida eri teenuste eest vastutavad asutused saavad ühendusevõtuks kasutada), kes on väljalangemisohus või juba haridusest välja langenud;
- (b) saada andmeid indiviidide tunnuste ja haridusvalikute kohta, et selle info põhjal analüüsida väljalangevuse probleemi riigis;
- (c) luua protsess, mille kaudu oleks selge, millise asutuse (ja isiklikult kelle) ülesanne on õppijaga ühendust võtta. Protsessikirjeldus peaks sisaldama selget metoodikat selle kohta, kuidas õppijaga ühendust hoitakse.

Riigid saavad väljalangevust seirata haldusandmete abil, mida õppeasutused õpilaste kohta koguvad. Üksnes piirkonna või kooli tasandi süsteemide võimalused on siiski piiratud, kuna need võivad ekslikult fikseerida haridusest väljalangenutena need, kes tegelikult on mobiilsed (vahetavad õppeasutust/lähevad õppima teise piirkonda). Eri andmeallikate ühendamise (nt töökohapõhine ja koolipõhine õpe on eri asutuste valitsemisalas) on seiresüsteemide ülesehitamisel sageli probleemiks.

Uuringus selgus, et vaid mõnel riigil on väljalangevuse seire süsteemid, mida rakendatakse süsteemselt kogu riigis ja kasutatakse noortele tugimeetmete pakkumiseks. Enamikus riikides kogutakse väljalangevuse statistikat, aga puuduvad süsteemid, et mis võimaldaksid kindlaks teha need, kellele tuleks ühendust võtta ja kellele tuge pakkuda. Sellised süsteemid põhinevad üldjuhul ühendatud andmebaasidel, kuhu õppeasutused sisestavad andmeid õpilaste õppes osalemise kohta. Seiresüsteemid võimaldavad kindlaks teha (peaaegu) kõik haridusest enneaegu lahkuvad noored, võtta nendega ühendust ja pakkuda neile alternatiivset õppekava või tuge. Kiire reageerimine on tähtis, et kontakt noorega säiliks ja tal oleks maksimaalsed võimalused haridussüsteemi tagasi pöörduda.

Kui väljalangenu on välja selgitatud, peaks süsteem võimaldama temaga võimalikult kiiresti ühendust võtta. See võiks olla mõne kindla asutuse (nt noorte nõustamiskeskused) ülesanne või eri teenistuste kooskõlastatud tegevus. Esmase kontakti eesmärk on:

- (a) kontrollida, kas noor on väljalangenud (välistamaks näiteks need, kes on teise riiki elama asunud);
- (b) kontrollida, kas noor juba saab tuge, ja kui ei saa, siis pakkuda seda;
- (c) koguda infot noore tunnuste ja vajaduste kohta, et pakkuda talle tuge vastavalt tema vajadustele;
- (d) kooskõlastada eri teenistuste ja õppeasutuste tegevust, et kõik noored saaksid neile sobivat tuge või teenuseid.

Väljalangevuse seire süsteemide andmed võivad aidata ka mõista väljalangevuse probleemi olemust riigis.

Probleemi mõistmiseks on vaja andmeid selle kohta, millal õppijad süsteemist lahkuvad (kas nad lahkuvad enne keskharidusõpingute alustamist, katkestavad keskharidusõpingud (ja mis aastal), lahkuvad pärast lühikese keskhariduse taseme õppekava läbimist või langevad välja pärast keskhariduse õppekava läbimist, kuna kukuvad läbi lõpueksamil) ja kus nad õpingud katkestavad (üld- või kutsehariduse õppekavad, õppe vorm ja valdkond). Info õppijate sotsiodemograafiliste tunnuste kohta (vanus, sugu, sisserändaja või vähemusrahvuse taust) on kasulik, et mõista paremini, kes haridussüsteemist enneaegu lahkub (vt tabel 11).

Tabel 11. Aspektid, mida riikide väljalangevuse seire süsteemid peaksid käsitlema

Millal väljalangejad süsteemist lahkuvad	
☐	väljalangejad, kes ei alusta õpinguid keskhariduse tasemel
☐	keskharidusõpingute katkestajad (õppe alustamise aastate kaupa)
☐	Väljalangejad, kes läbivad lühikese keskhariduse taseme õppekava (ISCED 3c)
☐	Väljalangejad, kes läbivad keskhariduse taseme õppekava, kuid kukuvad läbi lõpueksamil
Kus väljalangejad õpingud katkestavad	
☐	üldharidus/kutseharidus
☐	õppe vorm (nt koolipõhine / töökohapõhine)
☐	õppe valdkond
Kes haridussüsteemist lahkub	
☐	vanus
☐	sugu
☐	sisserändaja või vähemusrahvuse taust
☐	muu (nt puue)

Allikas: Cedefop

Kuigi seiresüsteemidest on väljalangevuse vastases tegevuses selgelt kasu, võib süsteemi rakendamisel ja edasiarendamisel tekkida tehnilisi raskusi, eriti juhul, kui on vaja kombineerida eri alasüsteemide andmeid. Näiteks töökohapõhise õppe andmete seostamine teiste õppevormide andmetega võib osutuda keerukaks, kuna töökohapõhise õppe katkestamisi arvestatakse üldjuhul lepingute ja nende ülesütlemise järgi. Olukorda võib kergendada isikustatavate õpilasregistrite või identifitseerimiskoodide kasutuselevõtt.

Õpilasregistrid või identifitseerimiskoodid mitte ainult ei aita saada täpsemaid andmeid väljalangevuse kohta, vaid võimaldavad jälgida ka üksikute õppijate haridusteed ja seeläbi teemat paremini mõista. Kuigi andmekaitse-eeskirjad võivad piirata selliste registrite loomist, on need mõnes riigis edukalt kasutusel ja teised tegelevad nende loomisega. Kogemuste jagamine selliste süsteemide ülesehituse ja eeliste kohta võib anda teistele riikidele kasulikke ideid.

Seiresüsteemid võivad ka aidata kindlaks teha väljalangemisohus õppijaid: mitmes analüüsitud süsteemis kogutakse andmeid puudumiste kohta, mis on üldteada väljalangevust ennustav tegur. On ka teisi näitajaid, mida saab kasutada väljalangemisohus õppijate paremaks väljaselgitamiseks: halvad õpitulemused (hinded), klassikursuse kordamine, häiriv käitumine, tervise ja heaolu probleemid või peretaust. Väljalangejad on mitmekesine rühm. Kõigi puhul ei ole märgata selgeid võõrandumise märke (palju puudumisi või häiriv käitumine) ja selgetele märkidele võivad eelneeda varjatunud (stressiseisund). Varajase hoiatuse süsteemid, mille kaudu kogutakse andmeid eri ohutegurite kohta, võivad aidata asutustel ja töötajatel ära tunda väljalangemise esimesi märke, märgata ebatüüpilisi väljalangemisohus õppijaid ja pakkuda õigeaegset tuge.

Isegi ühe ohunäitaja, s.t puudumiste, või väikese näitajate kogumi, s.t puudumiste ja halbade õpitulemuste seire on juba võimas vahend väljalangemisohus õppijate väljaselgitamiseks. Sageli koguvad õppeasutused sellist infot regulaarselt. Riigiasutustel on tähtis roll õppeasutuste nõustamisel selles osas, kuidas kogutud infot analüüsida ja kuidas seostada analüüsi väljalangemisohus õppijate tugimeetmete väljatöötamisega.

Praegu kasutatakse kogutud seireandmeid väljalangemisohus või haridusest välja langenud noorte väljaselgitamiseks ning õppeasutuste ja võimaluse korral ka kohalike omavalitsuste või piirkondade tulemuslikkusest ülevaate saamiseks. Andmeid kasutatakse harva väljalangevuse vastaste meetmete tõhususe hindamiseks. See tähendab, et isegi kui andmed võimaldavad väljalangejaid kindlaks teha, ei toeta need rakendatud meetmete hindamist. Õpilasregistrid või identifitseerimiskoodid, mis võimaldavad jälgida õpilase teed läbi erinevate õppekavade ja tugimeetmete, lubavad koguda kasulikke andmeid ka meetmete

hindamiseks. Selliste süsteemide abil on näiteks võimalik analüüsida, kas eri tugimeetmetest osa saanud omandasid lõpuks keskhariduse.

Et väljalangemisohus õppijate seire süsteemidest oleks kasu meetmete hindamiseks, peavad need ühendama perioodilised andmed ohunäitajate kohta, info õppekavade kohta, millel õppijad õpivad, ning rakendatud tugimeetmete kohta. See võimaldaks hinnata, kas konkreetsel meetmel on ohutegurile oodatud mõju, nt kas karjäärinõustamise meede on toonud kaasa parema arusaamise haridusvõimalustest.

II osas (Cedefop, 2016) analüüsitakse, mis näitajaid võiks väljalangevuse vastaste strateegiate ja meetmete hindamiseks kasutada, et saada sobivat infot poliitika kujundamiseks.

6.3. Kutseõpingute katkestamise põhjuste kohta kvalitatiivsete andmete kogumine ja analüüsimine, et anda infot poliitika kujundamiseks ja meetmete väljatöötamiseks

Väljalangevust põhjustab rida omavahel seotud tegureid. Paljud neist tulenevad sellest, kuidas õpe on korraldatud, kuidas on struktureeritud õppekavad ja üles ehitatud haridussüsteemid. Teine rühm tegureid on seotud raskusega, millega noored puutuvad kokku väljaspool haridust, aga mis mõjutavad nende õpinguid. Nende tegurite mõistmine ja nendega tegelemine peaks olema väljalangevuse vastaste strateegiate tuumaks.

Käesolev uuring annab ülevaate väljalangevuseni viivatest teguritest, pöörates eritähelepanu neile, mis on seotud konkreetselt kutseõpingute katkestamisega. Eri tegurite tähtsus varieerub siiski riigist ja õppeasutusest sõltuvalt. Riikide ametiasutused peaksid eri tegurite mõju oma territooriumil täpsemalt uurima.

Tabelis 12 on esitatud, mis tüüpi infot saab koguda, et mõista paremini väljalangevuse taustal olevaid tegureid (nimekiri ei ole ammendav). Mõnda esitatud aspekti (tabel 12, 1. aste) on juba käsitletud üldisema seiresüsteemi osana (vt tabel 11). Nende kohta kogutakse sageli infot haldusandmekogudes, sh:

- (a) andmed õppijate sotsiodemograafiliste tunnuste kohta (nt sugu, vanemate sotsiaalmajanduslik staatus);
- (b) haridusega seotud andmed puudumiste, klassikursuse kordamise ja õpitulemuste kohta.

Infot on vaja ka väljalangemise põhjuste kohta. Kutseõppeasutused saavad lühikese vestluse või küsimustiku abil fikseerida õppijate enda esitatud

(enesekohased) õpingute katkestamise põhjused. Need saab kodeerida suhteliselt lihtsatesse kategooriatesse, nt „tervise seisund“, „perekohustused“ või „leidis töö“ (vt võimalikke kategooriaid tabel 12, 2. aste). On ka õppijaid, kes katkestavad õpingud kooli hoiatamata. Nende katkestamise põhjuste kohta võivad aidata andmeid koguda teised noortega töötavad teenistused.

Väljalangevusega seotud tegurite põhjalikum analüüs nõuab sammu võrra põhjalikumat andmekogumist. Kui õppija katkestab õpingud seetõttu, et talle ei meeldi õppekava, võib see tuleneda reast põhjustest, nt õppija ootuste ja kutseala tegelikkuse mittevastavus, pere huvi ja toetuse puudumine või raskused karmide töötingimustega toimetulekul (vt võimalikke kategooriaid tabel 12, 3. aste).

Tavapärasel andmekogumisel on piirkonna või riigi tasandil tehniliselt keerukas ja kulukas jõuda kolmandale detailsusastmele (Psifidou, 2016b). Tegurite nimekiri oleks pikk ja raske oleks tagada, et eri inimesed kodeerivad vastused samamoodi. Selline indiviidi tasandi analüüs on siiski hädavajalik, et mõista, miks konkreetne inimene õpingud katkestas ja mis tüüpi meetmed aitaksid tal haridusse tagasi pöörduda. Parimas positsioonis detailseid andmeid koguma ja analüüsima on selleks volitatud töötajad õppeasutuse tasandil, noortetöös (noorte nõustamiskeskustes) või eraldi väljalangenute väljaselgitamise ja ülesotsimisega tegelevates teenistustes.

Andmed õpingute katkestamise põhjuste ja väljalangevuse viinud tegurite kohta peaksid anda infot väljalangevuse vastaste strateegiate ja meetmete kavandamiseks eri tasanditel: mis tüüpi tuge õppijale valida; kuidas õppeasutuse tasemel sobivaid meetmeid kavandada ja rakendada ning kuidas rahastada, kavandada ja rakendada meetmeid kohalikul, piirkonna või riigi tasandil.

Väljalangenud on heterogeenne rühm ja kõigile sobivat lahendust ei ole võimalik leida. Kui poliitikakujundajad ning meetmete väljatöötajad ja rakendajad tunnevad hästi väljalangenute omadusi ja kõige levinumaid õpingute katkestamise põhjuseid, saavad nad meetmete kavandamisel oma teadmistele toetuda. Käesoleva uuringu II osa (Cedefop, 2016) osutab, et strateegiad on seda edukamad, mida enam neis arvestatakse erinevate teguritega, mis võivad väljalangevust mõjutada, ning mida paremini nad vastavad õpingud katkestanud või väljalangemisohus õppijate erinevatele vajadustele.

Tabel 12. Andmed haridusest väljalangevuse paremaks mõistmiseks

	1. ASTE Info tegurite kohta, mida sageli haldusandmekogudes kogutakse	2. ASTE Info väljalangevuse enesekohaste põhjuste kohta	3. ASTE Üksikasjalik info väljalangevusega seotud tegurite kohta
Tegurid, mis on seotud õppija ja tema pere taustaga	- sugu - vanemate sotsiaalmajanduslik staatus - sisserändaja või vähemusrahvuse taust ⁽¹⁾	- tervise ja heaolu probleemid ⁽²⁾ - perekohustused (nt õdede-vendade hoolduskohustus)	pere pühendumus ja tugi
(Kutse)õppe korraldusega seotud tegurid	- puudumised - klassikursuse kordamine - õpitulemused	- töökohapõhise õppe võimaluste puudus - õppekava, kutseõppeasutus, töötajad või kolleegid ei meeldinud	- õppija suunitlus (nt kutsehariduse õppekava on negatiivne valik) - kutseala kuvand (ootuste ja tegelikkuse mittevastavus) - õppijate negatiivne minapilt seoses kutsehariduse negatiivse kuvandiga - õppekava sisu ja korraldus - töövalmidus - suhted töökohal
Tööturuga seotud tegurid		- tööturu tõmme (õppija leidis töö) - üldine majanduskontekst: pere rahaprobleemid (õppija peab teenima elatist, kasvõi ajutisel töökohal)	töötingimused
Muud õpingute katkestamise põhjused (mis ei tarvitse viia haridusest väljalangemiseni)		- elukoha (riik/piirkond/linn) vahetus - õppeasutuse või õppekava vahetus	

⁽¹⁾ Mõnes riigis on andmete kogumine sisserändaja või vähemusrahvuse tausta kohta piiratud. Sel juhul on vaja kindlale rahvastikurühmale keskenduvaid uuringuid.

⁽²⁾ Terviseandmed on delikaatsed isikuandmed ja neid tuleb töödelda vastavalt andmekaitse-eeskirjadele. Lisaks võib õppijatel olla ebamugav teatavaid andmeid jagada.

Allikas: Cedefop

Kasutatud lühendid

ANESPO	Associação Nacional de Escolas Profissionais [riiklik kutsekoolide ühendus (PT)]
BIBB	Bundesinstitut für Berufsbildung [föderaalne kutsehariduse instituut (DE)]
BMBF	Bundesministerium für Bildung und Forschung [föderaalne haridus- ja teadusministeerium (DE)]
DEPP	Direction de l'Evaluation, de la Prospective et de la Performance [hindamise, planeerimise ja tulemuslikkuse direktoraat (FR)]
EMP	Euroopa Majanduspiirkond
ELET	haridusest väljalangevus (<i>early leaving from education and training</i>)
ELVET	kutseõpingute katkestamine (<i>early leaving from vocational education and training</i>)
EQF	Euroopa kvalifikatsiooniraamistik (<i>European qualifications framework</i>)
ERDF	Euroopa Regionaalarengu Fond
ESF	Euroopa Sotsiaalfond
EL	Euroopa Liit
EVA	Danmarks Evalueringsinstitut [Taani hindamisinstituut]
HAVO	hoger algemeen voortgezet onderwijs [üldkeskharidus (NL)]
ISCED	rahvusvaheline ühtne hariduse liigitus (<i>international standard classification of education</i>)
ISFOL	Istituto per lo Sviluppo della Formazione Professionale dei Lavoratori [töötajate kutsehariduse arendamise instituut (IT)]
IT	infotehnoloogia
IVIE	Instituto Valenciano de Investigaciones Economicas [Valencia majandusuuringute instituut (ES)]
LFS	tööjõu-uuring (<i>labour force survey</i>)
MBO	middelbaar beroepsonderwijs [alghariduse järgne kutseharidus (NL)]
MIUR	Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca

	[hariduse, ülikoolide ja teaduse ministeerium (IT)]
NESSE	Haridusega tegelevate sotsiaalteaduse ekspertide võrgustik (<i>Network of Experts in Social Sciences of Education and Training</i>)
NUTS	ühine statistiliste territoriaalüksuste liigitus (<i>nomenclature of territorial units for statistics</i>)
OECD	Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon (<i>Organisation for Economic Cooperation and Development</i>)
PIAAC	rahvusvaheline täiskasvanute oskuste uuring (<i>programme for the international assessment of adult competences</i>)
PISA	rahvusvaheline õpilaste oskuste uuring (<i>Programme of International Student Assessment</i>)
RAKE	Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus (EE)
ROA	hariduse ja tööturu uurimiskeskus (<i>Research Centre for Education and the Labour Market</i>) (NL)
SIEI	système interministériel d'échange d'informations [ministeeriumidevaheline infovahetussüsteem]
SOLAS	jätkuõppe amet (<i>Further Education and Training Authority</i>) (IE)
VMBO	Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs [alghariduse järgne eelkutseõpe (NL)]
VWO	Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs [kõrghariduse eelne haridus (NL)]
WKO	Wirtschaftskammer Österreich [Austria majanduskoda]

Riikide lühendid

AT	Austria
BE	Belgia
BE-fr	Belgia prantsuskeelne kogukond
BE-fl	Belgia flaamikeelne kogukond
BG	Bulgaaria
CH	Šveits
CY	Küpros
CZ	Tšehhi Vabariik
DE	Saksamaa
DK	Taani
EE	Eesti
EL	Kreeka
ES	Hispaania
FI	Soome
FR	Prantsusmaa
HR	Horvaatia
HU	Ungari
IE	Iiri Vabariik
IT	Itaalia
LT	Leedu
LU	Luksemburg
LV	Läti
MT	Malta
NL	Holland
NO	Norra
PL	Poola
PT	Portugal
RO	Rumeenia
SE	Rootsi
SI	Sloveenia
SK	Slovaki Vabariik
UK	Ühendkuningriik

Allikad

[veebiviited avatud 4.7.2016]

- Alet, E.; Bonnal, L. (2013). L'apprentissage: un impact positif sur la réussite scolaire des niveaux V [Learning: a positive impact on academic achievement of levels V]. *Économie et statistique*, No 454, pp. 3-22.
http://insee.fr/fr/ffc/docs_ffc/ES454A.pdf
- Allinckx, I.; Van Trier, W.; ReferNet (2013). *Early school leaving in Belgium: overview of the situation in the three communities – key factors and public measures that have been adopted*.
- ANESPO (2011). *Razões de abandono e desistência dos alunos das escolas profissionais [Reasons for student dropout from vocational schools]*.
<http://www.anespo.pt/Projetos/Razoes-de-Abandono-e-Desistencia-dos-Alunos->
- Araujo, H. jt (2013). Formulation of a common working definition of ESL: international contributions. In: *RESL project*.
<https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container23160/files/Project%20Paper%201%20-%20Final.pdf>
- Arponen-Aaltonen, A. (2012). *Selvitys opintojen keskeyttämisestä: Vantaan ammattiopisto Varia [Report on a study on dropout: Vocational College of Varia]*.
http://teholapaisy.wikispaces.com/file/view/Selvitys+keskeytt%C3%A4mist%C3%A4_Kolvi+Oy.pdf
- Beekhoven, S.; Dekkers, H. (2005). Early school leaving in the lower vocational track: triangulation of qualitative and quantitative data. *Adolescence*, Vol. 40, No 157. <http://www.questia.com/read/1G1-131363636/early-school-leaving-in-the-lower-vocational-track>
- Beicht, U.; Walden, G. (2013). Duale Berufsausbildung ohne Abschluss – Ursachen und weiterer bildungs biografischer Verlauf [Dropout from dual vocational training – causes and further education biographical history]. *BIBB Report*, No 21.
http://www.bibb.de/dokumente/pdf/a12_BIBBreport_2013_21.pdf
- BIBB (2013). *Datenreport zum Berufsbildungsbericht 2013 [Data report on vocational training]*. <https://datenreport.bibb.de/html/dr2013.html>
- Bildungsberichterstattung (2014). *Bildung in Deutschland 2014. Ein indikatorengestützter Bericht mit einer Analyse zur Bildung von Menschen mit Behinderungen [Education in Germany 2014. An indicator-based report with an analysis of the training of people with disabilities]*.
<https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/BildungForschun>

[gKultur/Bildungsstand/BildungDeutschland5210001149004.pdf?__blob=publicationFile](https://www.bmbf.de/pub/Berufsbildungsbericht_2015.pdf)

BMBF (2009). *Ausbildungsabbrüche vermeiden – neue Ansätze und Lösungsstrategien: Band 6 der Reihe Berufsbildungsforschung. [Preventing dropout – new approaches and solution strategies: Volume 6 of the series VET research]*.

BMBF (2014). *Report on vocational education and training*.
https://www.bmbf.de/pub/Report_on_Vocational_Education_and_Training_2014_bf.pdf

BMBF (2015). *Berufsbildungsbericht [Vocational training report]*.
https://www.bmbf.de/pub/Berufsbildungsbericht_2015.pdf

Brinbaum, Y.; Guégnard, C. (2011). *Parcours de formation et insertion des jeunes issus de l'immigration: De l'orientation au sentiment de discrimination [Pathway of training and integration of young people from immigrant families: from orientation to discrimination]*. *Net. Doc*, No 78.
<http://www.cereq.fr/index.php/publications/Net.Doc/Parcours-de-formation-et-insertion-des-jeunes-issus-de-l-immigration>

Brunello, G.; De Paola, M. (2014). *The costs of early school leaving in Europe*. *IZA journal of labor policy*, No 3, pp. 3-22.
<http://www.izajolp.com/content/pdf/2193-9004-3-22.pdf>

Brunello, G.; Rocco, L. (2015). *The effects of vocational education on adult skills and wages: what can we learn from PIAAC?* OECD social, employment and migration working papers, No 168. Paris: OECD Publishing.
<http://dx.doi.org/10.1787/5jrxfmjvw9bt-en>

Bryne, D.; McCoy, S.; Watson, D. (2008). *School leavers' survey report 2007*. The Economic and Social Research Institute and Department for Education and Science.
<https://www.ucd.ie/t4cms/School%20Leavers%20Survey%20Report%202007.pdf>

Cedefop (2013). *Labour market outcomes of vocational education in Europe*. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 32.
<http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5532>

Cedefop (2015). *Vocational pedagogies and benefits for learners: practices and challenges in Europe*. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 47.
<http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5547>

Cedefop (2016). *Leaving education early: putting vocational education and training centre stage. Volume II: evaluating policy impact*. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 58.
<http://dx.doi.org/10.2801/967263>.

- Cedefop ReferNet Austria (2011). *VET in Europa: country report Austria*.
http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2011/2011_CR_AT.pdf
- Central Bureau of Statistics (Horvaatia) (CroStat) (2010). *Secondary schools and students' boarding homes*. Zagreb: CroStat.
http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2010/SI-1414.pdf
- Colombo, M. (2013). Disadvantaged life itineraries and the use of personal agency among Italian early school leavers and at-risk students. *Estudios sobre Educacion*, Vol. 24, pp. 9-35. <http://bit.ly/29eiOFh>
- Euroopa Liidu nõukogu (2011). Nõukogu soovitus varakult haridussüsteemist lahkumise vähendamise poliitika kohta. *Euroopa Liidu Teataja*, C 191, 1.7.2011, lk 1–6. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:191:0001:0006:et:PDF>
- Euroopa Liidu nõukogu (2013). Nõukogu soovitus noortegarantii loomise kohta. *Euroopa Liidu Teataja*, C 120, 26.4.2013, lk 1–6. [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013H0426\(01\)&rid=1](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013H0426(01)&rid=1)
- Euroopa Liidu nõukogu; Euroopa Komisjon (2010). *Brügge kommünikee*.
http://ec.europa.eu/education/policy/vocational-policy/doc/brugescom_et.pdf
- Taani haridusministeerium (2014). *Aftale om Bedre og mere attraktive erhvervsuddannelser [Agreement on better and more attractive VET]*.
<http://www.uvm.dk/~media/UVM/Filer/Udd/Erhverv/PDF14/Feb/140224%20endelig%20aftaletekst%2025%202%202014.pdf>
- Department of Education and Skills (Iirimaa) (2010). *An evaluation of youthreach*. Inspectorate evaluation studies. Dublin: Inspectorate.
https://www.education.ie/en/Publications/Inspection-Reports-Publications/Evaluation-Reports-Guidelines/insp_evaluation_youth_reach_2010_pdf.pdf
- Direction générale de l'enseignement obligatoire [kohustusliku hariduse peadirektoraat] (Belgia) (2011a). *Circulaire 4946: obligation scolaire, inscription des élèves, fréquentation scolaire, sanctions disciplinaires, gratuité, assistance en justice et/ou assistance psychologique d'urgence dans l'enseignement secondaire ordinaire subventionné par la Communauté française [Ringkiri 4946: kohustuslik haridus, õppekohad, koolikohustuse täitmine, distsiplinaarkaristused, tasuta haridus, õigusabi ja/või psühholoogiline abi erakorralistes olukordades tavakeskharidussüsteemis, mida rahastab prantsuskeelne kogukond]*.
http://www.enseignement.be/index.php?page=26823&do_id=5170
- Direction générale de l'Enseignement obligatoire [kohustusliku hariduse peadirektoraat] (Belgia) (2011b). *Les indicateurs de l'enseignement 2011 [Haridusindikaatorid 2011]*.
<http://www.enseignement.be/index.php?page=26464>

- Direction générale de l'enseignement obligatoire [kohustusliku hariduse peadirektoraat] (Belgia) (2014). *Circulaire 4816: possibilités d'expérimentation pour la 3ème année professionnelle durant l'année scolaire 2014-15* [Circular 4816: experimental possibilities for the third professional year during the school year 2014-15].
http://www.enseignement.be/index.php?page=26823&do_id=5040
- Dornmayr, H.; Nowak, S. (2013). *Lehrlingsausbildung im Überblick 2013* [Overview of apprenticeship training 2013]. *Ibw research brief*, No 80.
<http://www.ibw.at/de/ibw-studien/1-studien/fb176/P602-lehrlingsausbildung-im-ueberblick-2013-2013>
- European Commission (2009). *Progress towards the Lisbon objectives in education and training indicators and benchmarks 2009*. SEC(2009) 1616 final.
[http://aei.pitt.edu/42902/1/SEC_\(2009\)_1616.pdf](http://aei.pitt.edu/42902/1/SEC_(2009)_1616.pdf)
- European Commission (2010). *Commission staff working document: Lisbon strategy evaluation*. SEC(2010) 114 final.
http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/lisbon_strategy_evaluation_en.pdf
- European Commission (2011a). *Tackling early school leaving: A key contribution to the Europe 2020 agenda: communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*. COM(2011) 18 final. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=uriserv:ef0026>
- European Commission (2011b). *Commission staff working document on the progress towards the common European objectives in education and training: indicators and benchmarks 2010/2011*. SEC(2011) 526.
<http://bookshop.europa.eu/en/progress-towards-the-common-european-objectives-in-education-and-training-pbNC3211741/>
- European Commission (2013). *Apprenticeships and traineeship schemes in EU-27: key success factors*. https://ec.europa.eu/education/policy/vocational-policy/doc/alliance/apprentice-trainee-success-factors_en.pdf
- European Commission (2014). *Guidance on ex ante conditionalities for the European structural and investment funds*. Part II.
http://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/legislation/guidance/
- European Commission (2015a). *Commission staff working document accompanying the document: draft 2015 joint report of the Council and the Commission on the implementation of the strategic framework for European cooperation in education and training (ET 2020). New priorities for European cooperation in education and training: communication from the Commission to the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*. SWD(2015) 161 final.
http://ec.europa.eu/education/documents/et-2020-swd-161-2015_en.pdf

- European Commission (2015b). *Education and training monitor 2015*. Luxembourg: Publications Office.
http://ec.europa.eu/education/library/publications/monitor15_en.pdf
- European Commission (2016). *Education and training monitor 2016*. Luxembourg: Publications Office.
https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2016_en.pdf
- European Commission; GHK (2005). *Study on access to education and training, basic skills and early school leavers: final report*. http://www.equal-youth.ie/pdfs/6_Euro%20ESL.pdf
- Eurostat (2009) *Task force on the quality of the labour force survey: final report*. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5911069/KS-RA-09-020-EN.PDF/ea47c2a4-033f-4f22-9ff0-9aa6a30d2669?version=1.0>
- Eurostat (2014). *EU labour force survey – methodology: core questionnaires [database]*.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/EU_labour_force_survey_-_methodology#Core_questionnaires
- EVA (2009). *Frafald på grundforløbet på de merkantile erhvervsuddannelser [Dropout of VET in the business track]*.
<http://www.eva.dk/projekter/2008/effektevaluering-af-frafald-paa-merkantile-grundforloeb/rapport/frafaldet-paa-grundforloebet-paa-de-merkantile-erhvervsuddannelser/?searchterm=None>
- EVA (2012). *Fra handlingsplan til virkelighed [From action plan to reality]*.
<http://www.eva.dk/projekter/2011/fra-handlingsplan-til-virkelighed-undersogelse-af-implementeringen-af-ni-indsatser-for-oget-gennemforelse/projektprodukter/fra-handlingsplan-til-virkelighed>
- Flemish Ministry of Education and Training (2013). *Actieplan Vroegtijdig Schoolverlaten (action plan on early school leaving)*.
http://www.ond.vlaanderen.be/secundair/Actieplan_Vroegtijdig_Schoolverlaten_def.pdf
- Fortin, L. jt (2006). Typology of students at risk of dropping out of school: description by personal, family, and school factors. *European Journal of Psychology of Education*, Vol. 21, No 4, pp. 363-383.
- Fundación Secretariado Gitano (2006). Incorporación y trayectoria de niñas gitanas en la E.S.O [access and progress of Roma girls in compulsory secondary education]. Madrid: Instituto de la Mujer/CIDE.
http://www.gitanos.org/que-hacemos/areas/education/en_cifras.html
- GAC (2010). *A sociological analysis aimed at transition of socially excluded Roma pupils from elementary to secondary school*. Prague: GAC.
- Goux D.; Gurgand M.; Maurin, E. (2013). *Implication des parents et prevention du décrochage scolaire. Rapport intermediaire d'evaluation [Parental involvement and prevention of dropping out of school. Intermediate evaluation report]*. Paris: Ecole D'Economie de Paris.

- Guerreiro, M. D.; Cantante, F.; Barroso, M. (2009). *Trajectórias escolares e profissionais de jovens com baixas qualificações [Educational and professional trajectories of young people with low qualifications]*. Lisbon: Gabinete de Estatística e Planeamento da Educação.
[http://www.dgeec.mec.pt/np4/97/%7B\\$clientServletPath%7D/?newsId=147&fileName=trajectorias_escolares.pdf](http://www.dgeec.mec.pt/np4/97/%7B$clientServletPath%7D/?newsId=147&fileName=trajectorias_escolares.pdf)
- Hall, C. (2009). *Does making upper secondary school more comprehensive affect dropout rates, educational attainment and earnings? Evidence from a Swedish pilot scheme*. Institute for Labour Market Policy Evaluation working paper; No 9. <http://www.ifau.se/Upload/pdf/se/2009/wp09-09.pdf>
- Hanushek, E. A.; Woessmann, L. (2005). *Does educational tracking affect performance and Inequality? Differences-in-differences evidence across countries*. National Bureau of Economic Research working paper; No 11124. <http://www.nber.org/papers/w11124.pdf>
- Hogarth, T. jt (2009). *Maximising apprenticeship completion rates*. Warwick IER Bulletin; No 96.
<https://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/ier/publications/bulletins/ier96.pdf>
- Host, H.; Seland, I.; Skalholt, A. (2013). *Yrkesfagelevers ulike tilpasninger til fagopplæring: En undersøkelse av elever i tre yrkesfaglige utdanningsprogram i videregående skole [VET students' adaptations to VET; a study of students in three upper secondary VET programmes]*. Rapport 16/2013. Oslo: Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning [Nordic Institute for Studies in Innovation, Research and Education].
- Galand, B.; Hospel, V. (2011). *État des lieux du risque de décrochage scolaire en région bruxelloise: rapport de l'enquête menée par les cellules de veille [Taking stock of the risk of school dropout in the Brussels region: report of the investigation conducted by the monitoring cells]*.
http://dial.academielouvain.be/downloader/downloader.py?pid=boreal:109903&datastream=PDF_01
- GHK; Nevala, A.M; Hawley, J. (2011). *Reducing early school leaving in the EU*.
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/460048/IPOL-CULT_ET\(2011\)460048\(SUM01\)_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/460048/IPOL-CULT_ET(2011)460048(SUM01)_EN.pdf)
- ISFOL (2012). *Le dinamiche della dispersione formativa: dall'analisi dei percorsi di rischio alla riattivazione delle reti di support [The dynamics of training dispersion: the analysis of the risks for the reactivation of support networks]*. ISFOL occasional paper; No 5.
<http://bw5.cilea.it/bw5ne2/opac.aspx?web=ISFL&opac=Default&ids=18674>
- IVIE (2011). *El abandono educativo temprano: análisis del caso español [study on early school leaving: analysis of the Spanish case]*.
<http://www.mecd.gob.es/dctm/inee/documentos-de-trabajo/abandono-educativo-temprano.pdf?documentId=0901e72b8173034a>

- Janosz, M. jt (2000). Predicting different types of school dropouts: a typological approach on two longitudinal samples. *Journal of Educational Psychology*, No 92, pp. 171–190.
- Kaye, N. jt (2014). *Early school leaving in the European Union: data availability and reporting*. Project paper; No 3.
<https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container23160/files/Project%20Paper%203%20-%20final%20version%20online.pdf>
- Koudahl, P. (2005). *Frafald i erhvervsuddannelserne - årsager og forklaringer*. [Dropout from VET – causes and determinants].
<http://pub.uvm.dk/2005/frafaldsopsamling/87-603-2548-8.pdf>
- Koumenta, M. jt (2014). *Occupational regulation in the EU and UK: prevalence and labour market impacts. Final report*.
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/343554/bis-14-999-occupational-regulation-in-the-EU-and-UK.pdf
- Kronick, R.F.; Hargis, C.H. (1990). *Who drops out and why – and the recommended action*. Springfield, IL: Charles L. Thomas.
- Lessard, A.; Lopez, A.; Poirier, M.; Nadeau, S.; Poulin, C.; Fortin, M-P. (2013). *Synthèse des connaissances concernant l'intervention auprès des élèves à risque de décrochage scolaire à l'enseignement secondaire en classe ordinaire* [Synthesis of knowledge regarding intervention for pupils in regular classes at risk of dropping out from secondary education]. Sherbrooke: Université de Sherbrooke.
- Markussen, E.; Frøseth, M.; Sandberg, N. (2011). Reaching for the unreachable: identifying factors predicting early school leaving and non-completion in Norwegian upper secondary education. *Scandinavian Journal of Educational Research*, Vol. 55, No 3, pp. 225-253.
- Mathy, J. (2013). *Comment évalue-t-on notre système éducatif* [How do we evaluate our educational system?] Analyse Fédération des Associations de Parents de l'Enseignement Officiel [Analysis Federation of Parents Associations of official education]; Vol. 3.
<http://www.fapeo.be/wp-content/uploads/2015/04/3-15-2013-Evaluation-syst%C3%A8me-%C3%A9ducatif.pdf>
- Ministère de l'Éducation [French Ministry of Education] (2011). Circulaire n° 2011-028 du 9-2-2011: Organisation et mise en œuvre des articles L. 313-7 et L. 313-8 du code de l'Éducation [Organisation and implementation of Articles L. 313-7 and L. 313-8 of the Education Act]. *Bulletin officiel*, February 2011, No 6. <http://www.education.gouv.fr/cid54962/mene1101811c.html>
- Ministère de l'Éducation [French Ministry of Education] (2014). *Mobilisation contre le décrochage scolaire. Bilan de l'action entreprise sur l'année 2013 et perspectives pour l'année 2014* [Mobilisation against dropping out from school. Outcome of the action undertaken on the year 2013 and prospects for 2014].

- <http://www.education.gouv.fr/cid76190/mobilisation-contre-le-decrochage-scolaire-bilan-2013-et-perspectives-2014.html>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap [Dutch Ministry of Education, Culture and Science] (2014). *Nieuwe voortijdig schoolverlaters. Convenantjaar 2012-13. Voorlopige cijfers [New dropouts. Covenant year 2012-13. Preliminary figures]*.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2014/03/06/nieuwe-voortijdig-schoolverlaters>
- MIUR (2013). *Focus 'la dispersione scolastica' [Focus on 'early school leaving']*.
http://hubmiur.pubblica.istruzione.it/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/9b568f0d-8823-40ff-9263-faab1ae4f5a3/Focus_dispersione_scolastica_5.pdf
- Moisan, C. (Dir.) jt (2013). Le décrochage scolaire: un défi à relever plutôt qu'une fatalité [School dropout: a challenge rather than a fatality]. *Éducation and Formations*, No 84.
http://cache.media.education.gouv.fr/file/revue_84/52/9/DEPP_EetF_2013_84_decrochage_scolaire_294529.pdf
- Moser, W.; Lindinger, K.; Hannes, C. (2016). *Früher Schulabgang in Österreich: Zur Rolle der Ausbildungsstruktur und des Migrationshintergrunds [Early school leaving in Austria: on the role of the training structure and immigrant background]*. Vienna: Arbeitsmarktservice Österreich [public employment service Austria] report.
http://www.forschungsnetzwerk.at/downloadpub/AMS_report_115.pdf
- Muñoz, R. jt (2009). *Abandono escolar y mercado de trabajo en España [Early school leaving and labour market in Spain]*. Informes y Estudios Empleo; No 40. <https://works.bepress.com/janton/29/download/>
- National Statistics Office of Malta (2013). *Re-mapping of information relating to the rate of early leavers from education and training*.
https://nso.gov.mt/en/nso/Media/News/press_information_notice/previous_notices/Documents/2013/PIN03_Re-mapping_of_information_relating_to_the_rate_of_Early_Leavers_from_Education_and_Training.pdf
- NESSE (2010). *Early school leaving: lessons from research for policy-makers*.
<http://www.nesse.fr/nesse/activities/reports/activities/reports/early-school-leaving-report>
- O'Connell, M.; Freeney, Y. (2011). The intention to leave education early among Irish junior certificate students: variation by school. *Irish Educational Studies*, Vol. 30, No 3, pp. 305-321.
<https://dx.doi.org/10.1080/03323315.2011.569098>
- OECD (2009). *Learning for jobs: the OECD international survey of VET systems: first results and technical report*. Paris: OECD Publishing.
<http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/47334855.pdf>

- OECD (2012). *Equity and quality in education: supporting disadvantaged students and schools*. Paris: OECD Publishing.
<http://www.oecd.org/edu/school/50293148.pdf>
- OECD (2014a). *Education at a glance 2014: OECD indicators*. Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/http://dx.doi.org/10.1787/eag-2014-en>
- OECD (2014b). *International migration outlook 2014*. Paris: OECD Publishing.
http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2014-en
- Open Society Institute (2007). *Equal access to quality education for Roma. Vol. 1*. Budapest: Open Society Institute. Monitoring reports.
https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/2roma_20070329_0.pdf
- Paris School of Economics (2010). *Quels effets attendre d'une politique d'implication des parents d'élèves dans les collèges? Les enseignements d'une expérimentation contrôlée [What effects are expected from the implication of parents in schools? Lessons from a controlled experiment]*.
<http://www.parisschoolofeconomics.eu/IMG/pdf/Synthese-36p-MALLETTE-PSE.pdf>
- Poncelet, D.; Lafontaine, D. (2011). Un modèle en pistes causales pour apprehender la complexité du phénomène d'accrochage scolaire lors de la transition primaire-secondaire [A model in causal tracks to understand the complexity of the phenomenon of school attachment in the transition from primary to secondary]. *Mesure et évaluation en éducation*, Vol. 34, No 1, pp. 55-95.
http://orbi.ulg.ac.be/bitstream/2268/114134/1/MeE_v34%20n1_2011_Poncelet.pdf
- Psifidou, I. (2016a). Early leaving from vocational training in Europe: factors and measures. Paper presented at the *International conference on school success, school failure and early school leaving: political, institutional and subjective factors, Barcelona, 12 and 13 May 2016*.
<http://abjoves.es/seminario/?lang=en>
- Psifidou, I. (2016b). Keynote speech in *Cedefop-World Bank knowledge exchange seminar on early leaving from education and training: lessons for Romania*.
<http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/events/knowledge-exchange-seminar-early-leaving-education-and-training>
- Quintini, G.; Manfredi, T. (2009). *Going separate ways? School-to-work transitions in the United States and Europe*. OECD social, employment and migration working papers; No. 90. Paris: OECD Publishing.
<http://dx.doi.org/10.1787/221717700447>
- RAKE jt (2012). *Õpingute katkestamise põhjused kutseõppes [Reasons for dropping out from vocational education in Estonia]*.
http://www.hm.ee/sites/default/files/opingute_katkestamise_pohjused_kutseoppes.pdf

- ROA (2012). *Voortijdige schoolverlaters [Early school-leavers]*. ROA fact sheet ROA-F-2012/2. http://roa.sbe.maastrichtuniversity.nl/roanew/wp-content/uploads/2014/06/ROA_F_2012_2.pdf
- Stamm, M.; Holzinger-Neulinger, M.; Suter, P. (2011). *Die zukunft verlieren? Schulabbrecher in der Schweiz: Eine Schweizer Längsschnittstudie [Losing the future? Early school leavers in Switzerland: a longitudinal study]*. Freiburg: University of Freiburg.
- Steiner, M. (2009). Early school leaving und Schulversagen im österreichischen Bildungssystem [Early school leaving and academic failure in the Austrian school system]. In: Austrian Federal Ministry for Education, the Arts and Culture. *National report on education*. Graz: the Austrian Federal Ministry for Education, the Arts and Culture, pp. 141-159.
- Tjaden, J. D. (2013). *Migrants and vocational education in the European Union: a review of evidence on access and dropout*. http://www.sirius-migrationeducation.org/wp-content/uploads/2013/11/Discussion-paper_VET_2dec.pdf
- Traaga, T.; van der Velden, R. (2011). Early school-leaving in the Netherlands: the role of family resources, school composition and background characteristics in early school-leaving in lower secondary education. *Irish Educational Studies*, Vol. 30, No 1, pp. 45-62. <https://dx.doi.org/10.1080/03323315.2011.535975>
- Västmanlands County (2005). *Arbetsplatsförlagda moment i yrkesutbildningen. En undersökning i Västmanland 2004 [Workplace clinical parts of VET: a survey in Västmanland 2004]*. http://www.lansstyrelsen.se/vastmanland/Sv/publikationer/rapportserie/2005/Pages/Rapport_2005_12.aspx

Veebiallikad

Careers Wales (2014). *Pupil destinations from schools in Wales 2014*.
<https://www.gov.uk/government/statistics/pupil-destinations-from-schools-in-wales-2014>

Eurostat (2015). *Statistics explained: EU labour force survey – ad hoc module ‘Young people on the labour market’ (2016)*. Flow chart.

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_labour_force_survey_-_ad_hoc_modules

Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling [Danish Ministry for Children, Education and Gender Equality] (2016). *Om statistik [About statistics]*.
<https://www.uvm.dk/Service/Statistik/Om-statistik>

Ministère de l'Éducation nationale, de l'Enseignement Supérieur et de la Recherche [French Ministry of National Education, Higher Education and Research] (2016). *Système interministériel d'échange d'informations [Interministerial system of information exchange]*.

<http://www.education.gouv.fr/cid54962/mene1101811c.html>

WKO (2014). *Lehrlingsstatistik [Apprenticeship statistics]*.

https://www.wko.at/Content.Node/Interessenvertretung/ZahlenDatenFakten/Daten_zum_Thema_Lehrlinge.html